

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Л.Г. УДОВИКА

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ
ПАРТІЙ І ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» спеціальності
«Правознавство»

Затверджено
вченою радою ЗНУ
Протокол №7 від 24.02. 2015р.

Запоріжжя
2015

УДК: 329.7:34.037(075.8)
ББК: Ф79(4Укр)я73
УЗ13

Удовика Л.Г. Правові засади організації та діяльності політичних партій і громадських організацій. Навчально-методичний посібник для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» спеціальності «Правознавство» / Л.Г.Удовика. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2015. – 100 с.

Навчально-методичний посібник підготовлений відповідно до навчальної та робочої програм з дисципліни «Правові засади організації та діяльності політичних партій і громадських організацій». Посібник, поряд із навчальним матеріалом викладеним у вигляді таблиць і схем, містить плани семінарських занять та методичні рекомендації до них, завдання для зрізу поточних знань, перелік рекомендованої літератури та нормативних джерел до кожної теми, тематику індивідуально-дослідних завдань, словник основних термінів.

Для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» спеціальності «Правознавство».

Рецензент доктор юридичних наук, професор *Т.О. Коломоєць*
Відповідальний за випуск завідувач кафедри історії і теорії держави та права, доктор юридичних наук, кандидат філософських наук, доцент *Л.Г.Удовика*

ВСТУП

Сучасний процес державотворення й правотворення в Україні значною мірою визначається тими процесами, які відбуваються в політичній системі українського суспільства. Трансформація політичної системи суспільства, перманентні кризи, істотно посилюють соціальну напруженість і вкрай негативно позначаються на правовій системі України. За таких умов, правове регулювання діяльності політичних партій і громадських організацій набуває особливої актуальності. Оптимізація правового регулювання діяльності політичних партій стає однією із складових оптимізації функціонування правової системи України в умовах правової глобалізації та інтеграції.

Мета спецкурсу: оволодіння слухачами магістратури теоретичними знаннями про громадські організації, політичні партії та партійні системи; вивчення основних положень законодавства щодо організації та діяльності політичних партій та громадських організацій; засвоєння основних аспектів регламентації правового статусу та порядку діяльності політичних партій та громадських організацій; визначення перспектив розвитку правового регулювання організації та діяльності політичних партій і громадських організацій; вивчення зарубіжного досвіду правового регулювання у цій сфері та визначення напрямків його застосування в Україні.

Завдання спецкурсу:

- отримати теоретичні знання щодо громадських організацій, політичних партій та партійних систем;
- ознайомитися з партійною системою України;
- вивчити систему відповідного законодавства та ознайомитися зі змістом основних нормативних актів, що входять до її складу;
- засвоїти основні питання регламентації правового статусу та порядку діяльності політичних партій та громадських організацій;
- ознайомитися з практикою застосування законодавства, що регулює порядок організації та діяльності політичних партій та громадських організацій;
- визначити недоліки та проблеми, а також тенденції та перспективи розвитку правового регулювання організації та діяльності політичних партій і громадських організацій;
- вивчити зарубіжний досвід правового регулювання у цій сфері та визначити напрямки його застосування в Україні.

В результаті вивчення спецкурсу “Правові засади організації та діяльності політичних партій і громадських організацій” слухачі магістратури повинні

Знати

- поняття та особливості політичних партій та громадських організацій;
- типологію політичних партій та партійних систем;
- етапи та форми правової інституціоналізації політичних партій;
- основні положення законодавства про політичні партії та громадські організації;
- порядок утворення та припинення діяльності політичних партій;

- особливості правового регулювання фінансової діяльності політичних партій;
- особливості правової регламентації ідеологічних та організаційних засад політичних партій;
- основні питання взаємовідносин політичних партій з іншими інститутами політичної системи та громадянського суспільства.

Вміти

- орієнтуватися в системі нормативних актів, що регулюють організацію та діяльність політичних партій і громадських організацій, правильно тлумачити їх зміст та застосовувати на практиці;
- здійснювати порівняльний аналіз основних положень вітчизняного та зарубіжного законодавства у цій сфері;
- користуватися відповідним понятійним апаратом;
- спираючись на теоретичні знання аналізувати основні положення законодавства, що регламентує організацію та діяльність політичних партій та громадських організацій;
- прогнозувати тенденції та перспективи розвитку партійної системи в Україні.

Загальними критеріями оцінки знань із спецкурсу “Правові засади організації та діяльності політичних партій і громадських організацій” є :

- засвоєння слухачем магістратури теоретичного та практичного матеріалу спецкурсу у повному обсязі;
- послідовний, логічний, обґрунтований, безпомилковий виклад навчального матеріалу;
- правильне, охайне оформлення всіх видів письмових робіт;
- правильне тлумачення та знання понять, дефініцій і правових категорій, принципів і методів їх застосування при вирішенні конкретних навчальних завдань, ситуацій тощо;
- вміння сформулювати висновки та давати узагальнення в результаті аналізу конкретних навчальних завдань;
- вміле користування правовими джерелами, науковою, довідковою та спеціальною літературою.

ТАБЛИЦІ Й СХЕМИ З ДИСЦИПЛІНИ «ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ І ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

ТЕМА 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ЯК ПОЛІТИКО-ПРАВОВОГО ІНСТИТУТУ

Політичні та інституційні чинники, що сприяли формуванню політичних партій у Європі та США в XIX ст..

1) введення загального виборчого права і розширення можливості громадян впливати на хід і результати виборів

2) диференціація і поляризація соціальної структури суспільства та необхідність регулювання і вирішення соціальних суперечностей.

3) необхідність представництва інтересів певних соціальних верств у структурах влади.

Історичні етапи становлення політичних партій у світі (М.Вебер) (класичний приклад – вігі й торі)

1) аристократичні гуртки (партії вибраних);

2) політичні клуби (участь громадян ширша; к. XVIII — поч. XIX ст. - Франція, Німеччина, пізніше США)

3) масові партії

(в Англії партії **виникли внаслідок виборчої реформи 1832 р.** і створення на місцях з ініціативи лібералів (вігів) організацій по реєстрації виборців;

У 1861 р. була заснована перша масова партія — Ліберальне товариство реєстрації виборів в Англії.;

У 1863 р. в Німеччині виникла перша масова робоча партія — Загальна німецька робоча спілка, заснована Ф. Лассалем.

У Західній Україні у 1882 р. була заснована партія польського робітничого класу «Пролетарі»,

у 1890 р. — перша українська партія радикальна.

У Галичині, Буковині, Закарпатті у 20-30-х рр. XX ст. нараховувалося близько 100 політичних партій.

**Взаємозв'язок партій з державою
спричинив появу (М.Дюверже
«Політичні партії» 1951 р.)**

1) партій електорального походження (їх формування безпосередньо пов'язане з розширенням виборчого права громадян, повноважень парламенту і зростанням ролі інституту представництва. Такі партії виникають на базі парламентських груп і виборчих комітетів.

2) партій зовнішнього походження (їх формування не пов'язано з парламентськими механізмами тих організацій та інститутів, що існували раніше і діяли на політичній арені, однак не брали участі у виборах. Так, більшість ліберальних партій в Європі сформувалися з філософських спільнот; промислові і фінансові групи сприяли створенню різних правих партій; з революційних угруповань, що діяли нелегально, формувалися комуністичні партії тощо.

3) походження партій — шляхом злиття і розколу інших партій (так, Р. Ж. Шварценберг стверджує, що в сучасних африканських країнах лише 1 з 13 партій має парламентське походження.

**Основні підходи щодо визначення
політичних партій**

1) структурний підхід (акцент робиться на особливостях структури партії, тривалості існування, різних факторах її соціальної сталості;

Прихильник: М. Дюверже (професор Сорбонського університету) політична партія — це об'єднання людей, яке має свою структуру. При цьому підкреслюється важливість певної організаційної основи політичної партії з повним або частковим контролем її членів.

2) функціональний підхід, прихильники якого вважають, що головним для політичної партії є не її структура, а ті дії, які виконує ця політична організація. Головне — функції, які покликана виконувати партія.

Прихильники: К. Лоусон - політична партія — це організація індивідів, яка прагне продовжити шляхом виборів або поза виборами повноваження народу або частини його для спеціальних представників цієї організації, щоб здійснювати політичну владу даних урядових установ, стверджуючи, що така влада буде здійснюватись від імені народу.

П. Меркл – політична партія - є видом політичного утворення, яке рекрутує та соціалізує нових членів, обирає лідерів через внутрішні процеси представництва і виборів, вирішує внутрішні суперечки та приймає рішення про політику стосовно до зовнішніх справ.

У. Кротгі, партія — формально організована група, яка виконує функцію політичного навчання громадськості, рекрутування та просування по службовій драбині, а також функції встановлення широких зв'язків між масами і законодавцем.

3) класовий підхід;

Прихильник: В. Ленін вважав за необхідне визначати, насамперед, класовий характер партії, розкриваючи її класові корені, ставити питання і знаходити відповіді відносно того, в чому соціальна основа партії, який клас або групу вона уособлює. З відповідей на ці питання можна робити висновки про саму політичну партію, якого вона напрямку, структури, ідеології, тактики, стратегії тощо. Такому розумінню сприяло і обґрунтування партії як авангарда певного суспільного класу, як такого політичного інституту, який формується з найбільш передових, досвідчених та освічених членів відповідного класу. Членами партії, за В. Ленінім, є найбільш свідомі, активні представники даного класу, які здатні найкраще відображати і захищати інтереси цього класу.

Поняття «політична партія»

Партією є будь-яка політична група, яка бере участь у виборах і спроможна у результаті цього провести своїх кандидатів до державних органів» (Дж.Сарторі)

Політична партія - політична організація, яка покликана реалізувати інтереси певної суспільної групи, прошарку, класу, суспільства в цілому, застосовуючи для цього відповідні методи та форми боротьби за політичну або державну владу.

Політична партія — це постійно діюча організація, що існує як на національному, так і на місцевому рівні, націлена на отримання та здійснення влади і для досягнення цієї мети прагне до народної підтримки (Р. Ж. Шварценбергом)

Політична партія в юриспруденції розуміється як суб'єкт права, інтерпретується в політології як практично діючий суб'єкт чи фактор політики, а в соціології розглядається з погляду процесів соціалізації, в яких взаємообумовленість впливів соціальної дійсності на діяльність політичної партії і партії на соціальну дійсність вважається взаемовизначальною» (А.В. Селівончик)

Політична партія – це організація, що ою'єднує на добровільних засадах найактивніших представників тих чи інших класів, соціальних верств і груп з метою формулювання і вираження волі народу (В.І. Кафарський)

Політичні партії «розуміють як своєрідні штаби для підготовки чергових виборів, як засоби перетворення волі індивідів на колективну волю, як знаряддя участі громадян у формуванні політики держави, як засіб впливу політичної та державної еліти на маси» (В.П. Горбатенко)

Ст. 2 Закону України «Про політичні партії»

Політична партія - це зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян - прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах.

Ознаки політичних партій (К. Джєнда)

2) інституціоналізація партії, ступінь її впливу на політичні процеси і політичну систему;

4) соціальна підтримка;

6) цільова орієнтація;

8) внутрішня організація;

1) статус в уряді;

3) поточні орієнтири;

5) структурна незалежність;

7) згуртованість.

**Базові критерії політичної партії
(П. Кривоцюк)**

1) участь у політичному процесі;

2) діяльність, спрямована на завоювання та здійснення державної влади;

3) наявність політичної програми, в якій відображені, погляди партії на устрій суспільства та держави, засоби, за допомогою яких партія хоче реалізувати свою

4) постійна формалізована організаційна основа

**Відмінності політичних партій від
інших організацій (Дж. Паломбара)**

1) довготривалість дії;

2) прагнення до здійснення влади;

1) повномасштабність організації й існування постійних місцевих організацій, що підтримують регулярні й різноманітні зв'язки з центром);

3) пошук народної підтримки — від голосування до фактичного членства.

**Відмінності політичних партій від
інших організацій**

1. Партія — це організація, тобто стійке тривале об'єднання людей на різних рівнях політики, від місцевого до міжнародного. Тривалість дії організації дає змогу відрізнити її від фракції, кліки та інших тимчасових об'єднань, що виникають і зникають разом зі своїми натхненниками та організаторами

2. Існування стійких місцевих організацій, осередків, що підтримують регулярні зв'язки з центральним керівництвом.

3. Головною метою політичних партій є завоювання (поновлення) політичної влади або участь у ній, на відміну від інших організацій (профспілок, підприємницьких союзів, селянських об'єднань тощо), які хоч і здійснюють політичну діяльність, але орієнтуються насамперед на захист економічних та інших інтересів їх членів.

4. Кожна партія прагне забезпечити собі підтримку народу — від голосування за неї до активного членства.

5. Будь-яка партія є носієм певної ідеології або особливого бачення суспільства, світу і людини.

Критерії політичних партій (Ю.Юдін)

це суспільне об'єднання, головним завданням якого є участь у політичному процесі з метою завоювання і здійснення (або участь у здійсненні) державної влади в рамках і на основі конституції і чинного законодавства;

це організація, що об'єднує індивідів на основі спільних політичних поглядів, визнання певної системи цінностей, що знаходять своє вираження в програмі, яка формулює основні напрями політики держави;

це об'єднання, яке діє на постійній основі та має формалізовану організаційну структуру

Ознаки політичної партії (В.І. Кафарський)

1) головна мета - завоювання і здійснення (або участь у здійсненні) державної влади, сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, участь у виборах та інших політичних заходах

2) добровільність утворення об'єднання на основі спільних політичних поглядів, інтересів

3) індивідуальне членство громадян, які визнають певну систему цінностей

4) наявність партійної програми та спільна діяльність з метою її реалізації

Цілі й завдання політичних партій

«політична партія...бере участь у представництві населення в Бундестазі або ландтагах» (ФРН)

партії мають за мету участь у здійсненні влади (Македонія)

«бере участь у виборах» (ст. 2 Закону «Про політичні партії в Україні»).

Основним завданням, яке ставлять перед собою політичні партії, є не тільки завоювання і здійснення державної влади, а й формування політичних поглядів як членів партії, так і якомога більшої кількості населення, яких вона хоче залучити до кола своїх прихильників (Ю. Шведа)

Функції політичних партій

1 блок, функції, які характеризують зв'язок партії з суспільною групою, класом, суспільством у цілому
(функції соціального представництва, суспільної інтеграції та соціалізації)

2 блок, функції, що відображають роль партій у суспільстві
(функції розробки та здійснення політичного курсу, боротьби за владу, кадрову)

1 блок, функції, які характеризують зв'язок партій з суспільною групою, класом, суспільством у цілому

Функція соціального представництва - кожна політична партія — за всіма теоретичними канонами та практичним досвідом претендує на те, щоб бути **виразником інтересів певної суспільної групи, класу, прошарку**. Таким чином, в своїй діяльності вона спирається не лише на об'єктивні інтереси цих соціальних угруповань, а шукає в них реальну практичну підтримку. Вона, так би мовити, **представляє клас, групу тощо на політичній арені**. Звідси випливає, що, беручи участь в боротьбі за владу, будь-яка політична партія об'єктивно вимушена звертатись до якомога більшої частини суспільства, поєднуючи в своїх програмних документах інтереси різних суспільних груп. Врешті, цей процес дійшов до спроби політичних партій відобразити інтереси всього суспільства. Саме з середини ХХ століття багато політичних партій Західної Європи стали претендувати на статус загальнонародних. А першою такою себе проголосила Соціал-демократична партія Німеччини ще 1959 року.

Функція суспільної інтеграції - важливою функцією політичної партії є також **соціальна інтеграція**, тобто здатність партії планувати та здійснювати власну діяльність так, щоб це вело до суспільної злагоди. Така функція політичної партії виступає як сам собою зрозумілий стан речей в суспільстві, яке характеризується соціальною стабільністю. Це стосується суспільств з високим рівнем розвитку політичної культури як народу, так і влади. Тому для них дана функція політичних партій здається малопомітною. Але актуальність суспільної інтеграції стає дуже добре помітною для країн, що стають на шлях демократичного розвитку. Адже саме в перехідний період до демократії можливе нецивілізоване зіткнення інтересів різних груп суспільства, яке зазнає швидкої диференціації внаслідок реформ. Партії ж як виразники інтересів таких суспільних груп можуть скопіювати конфлікт інтересів, що дуже небезпечно для суспільства. Заради справедливості потрібно підкреслити, що і в країнах розвинутої демократії є політичні сили, діяльність яких нерідко веде до дезінтеграції суспільства.

Функція соціалізації - функція політичної соціалізації передбачає процес залучення індивіда в політичне життя суспільства. Партія сприяє процесу одержання людиною політичних знань, навиків, умінь аналізувати явища політичного життя. Партія також залучає громадянина до активної політичної діяльності, якщо це відповідає його потребам та інтересам. В цьому випадку людина навчається конкретних навиків поведінки в сфері політики. Не потрібно доводити того, наскільки це важливо для суспільства, адже тут роль політичної партії дуже велика. Від її впливу на людей залежить та стабільність, про яку йшла мова раніше.

2 блок, функції, що відображають роль партій у суспільстві

а) що ж стосується політичної влади, то тут боротьба за неї обмежується лише виборчою системою. Кожна сучасна партія використовує ідеологічний вплив на суспільство, засоби масової інформації тощо.

б) найважливішою з **функцій політичної партії, що відносять до другої групи, є боротьба за владу**. Будь-яка політична партія і створюється для того, щоб боротися за політичну та державну владу. Бо лише так можна в сучасному суспільстві відобразити інтереси певного угруповання. Історія людської цивілізації рясніє прикладами найрізноманітніших способів завоювання влади лідерами, групами, класами тощо. Сучасний її етап характеризується тим, що державна влада завойовується, в основному, парламентським шляхом, хоч існують так звані авангардні партії, що прагнуть до захоплення та утримування влади іншими шляхами.

в) для завоювання влади політична партія повинна мати відповідні кадри. Ця **функція** є дуже важливою для партії. її зміст полягає в **рекрутуванні (знаходженні), підготовці виконавців програмних цілей партії**. Вона підбирає та висуває кадри як для самої себе, так і для інших інституцій, які входять в політичну систему суспільства: держави, громадських організацій. Такі завдання виконують практично всі політичні партії, за винятком деяких.

г) суттєвою **функцією політичної партії є також розробка і здійснення політичного курсу**. Відображаючи інтереси певної частини суспільства, партія виробляє відповідну ідеологію і, виходячи з неї, розробляє програму дій на певний період. Практична реалізація цієї програми залежить від того, яке місце займає партія в системі, насамперед, державної влади: є вона правлячою чи опозиційною.

Функції політичних партій (зарубіжний досвід)

Політичні партії «сприяють вираженню голосуванням» (ст. 4 Конституції Франції)

«вираженню народної волі та організації політичної влади» (ст.47 Конституції Португалії)

Партії утворюються для того, щоб «демократичним шляхом вприти вираженню державної політики» (ст. 49 Конституції Італії)

Типологія політичних партій

1) за класовою (соціальною) ознакою

буржуазні - це партії соціальною основою яких є буржуазія

селянські - це партії соціальною основою яких є захист прав селян

пролетарські - партії соціальною основою яких є захист прав пролетаріату

корпоративні партії – партії, що виражають більш вузькі групові інтереси (окремих верств бізнесу, робітничого класу тощо).

2) за політико-ідеологічною ознакою

ліберально-демократичні це партії, метою яких є сприяння створенню громадянського суспільства з високим рівнем життя та гуманної правової держави, основним пріоритетом якої є права і свободи

соціалістичні - це партії, що підтримують соціально-економічні ідеї, основним гаслом яких є соціальна справедливість

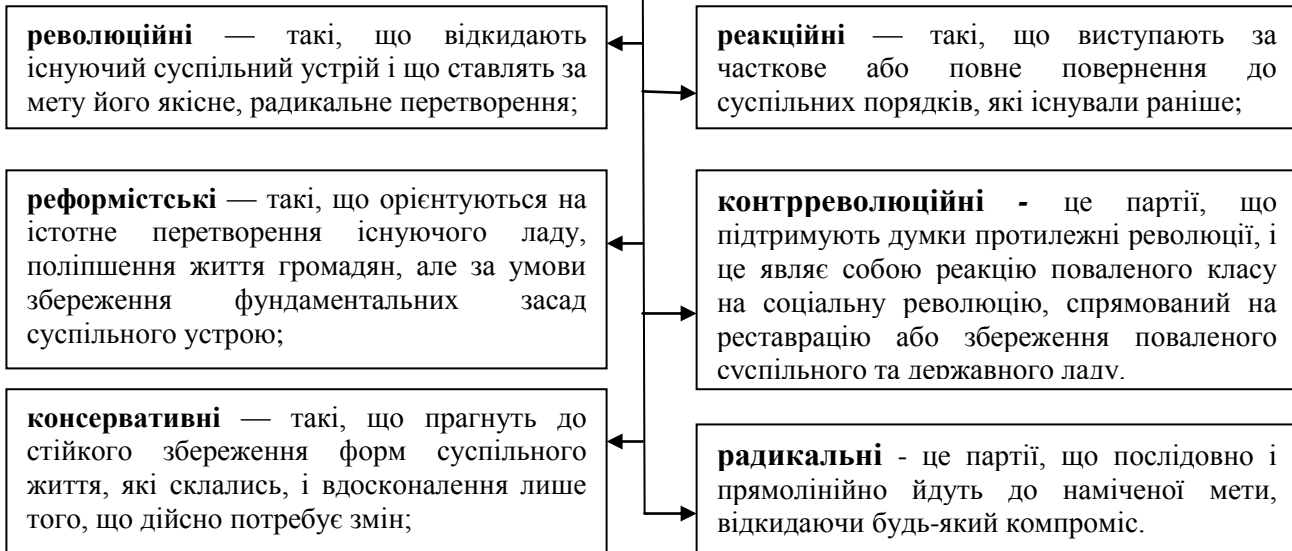
комуністичні - це політична партія, яка виступає за втілення соціальних принципів комунізму (побудову безкласового суспільства), за допомогою соціалістичного уряду

націоналістичні – це партії, базовим принципом яких є теза про цінність нації як найвищої форми суспільної єдності та її первинності в державотворчому процесі.

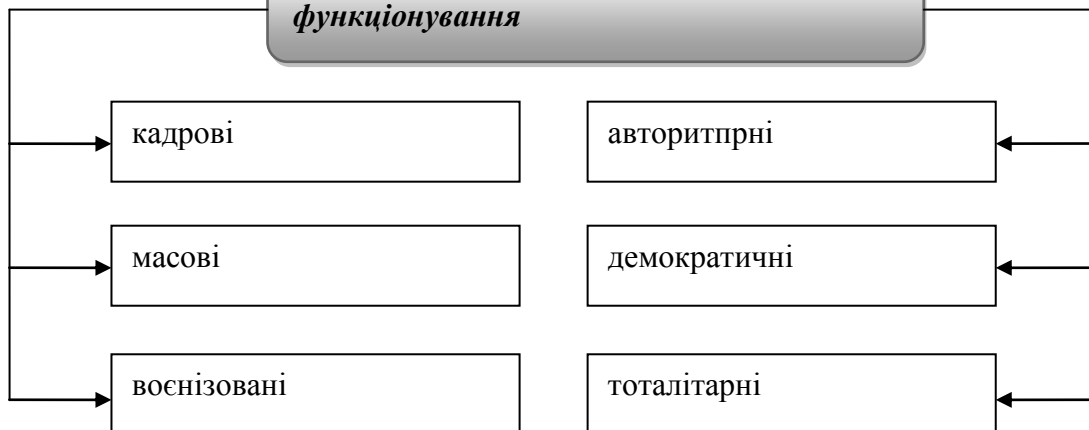
фашистські - це партії, що підтримують радикальну авторитарну імперіалістичну ідеологію, характерними ознаками якої є сильний культ особи, мілітаризм, тоталітаризм, імперіалізм та ідея постійної війни й панування.

анархістські – це партії, які підтримують суспільно-політичну течію, що прагне до максимально можливого визволення особистості, виступає за негайне знищення всякої державної влади шляхом стихійного бунту мас і створення федерації дрібних автономних асоціацій виробників і споживачів.

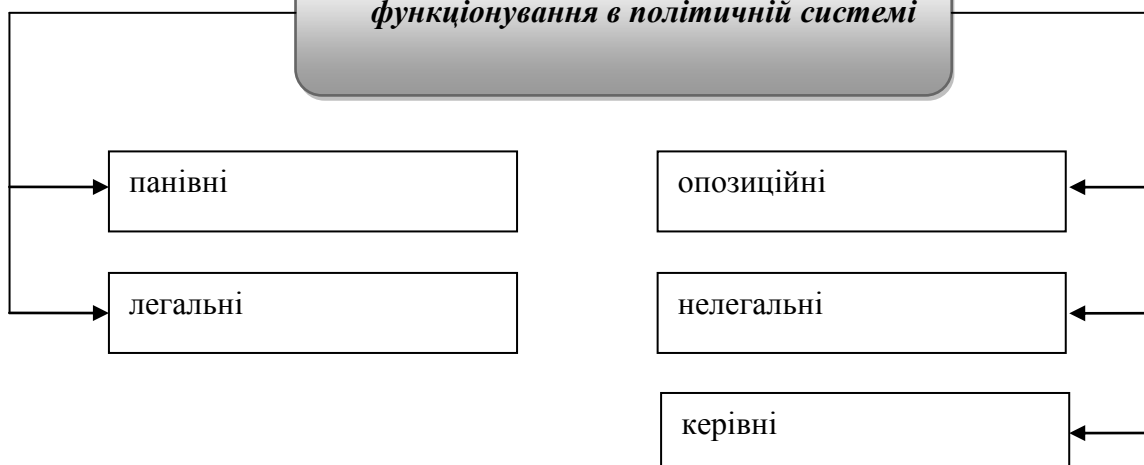
3) за ознакою ставлення до суспільного прогресу

4) за структурою та режимом функціонування

5) за місцем та способом функціонування в політичній системі

6) за соціальним спрямуванням та розташуванням серед політичних сил суспільства

«Праві» — це партії, що орієнтуються на збереження стабільності і негативно ставляться до революційних потрясінь; вони допускають можливість лише найнеобхідніших змін. Обстоюють: переваги в економіці держави приватного сектору; обмеженість соціальних програм держави; низький податок на прибуток; увага до національних проблем; сприяння відновленню та розвитку національних традицій

«Центристські» традиційно обстоюють ліберальні та гуманістичні цінності.

«Ліві» — це прихильники прогресивних суспільних змін, принципів рівності і справедливості; вони схильні до радикально-революційних методів діяльності. Обстоюють: переваги в економіці держави державного сектору; визначення за державою функції вирішення соціальних проблем (освіта, медичне забезпечення, проблеми безробіття, пенсій, стипендій, тощо); встановлення високого та диференційованого податку на прибуток; ігнорування національних традицій, інтернаціоналізм

7) полярні партії

масові партії - багаточисленні, існують, в основному, за рахунок членських внесків, передбачають тісний зв'язок між своїми членами, функціонують постійно; мають чітку структуру, основна функція цих партій — це ідеологічна та виховна. Керівництво такої партії не завжди прагне до парламентської діяльності, а владу бажає завоювати не лише парламентськими методами; масові партії найчастіше — партії низів та середніх верств суспільства — соціалістичні, робітничі тощо. як правило, бюрократизовані, спостерігається сильний розрив між партійними масами і партійною елітою

кадрові партії - малочисленні, не мають постійного джерела існування у вигляді членських внесків; збираються лише в період передвиборчих компаній. Такі партії не реєструють своїх членів, мають рихлу організаційну структуру. Основна функція таких партій — відбір і просування кадрів у державні органи, тому лідери таких партій, як правило, є членами (головами) парламентських фракцій; Прикладом кадрових партій є партії в США (республіканська та демократична), в Англії (консервативна та лейбористська)

8) за механізмом взаємодії з тією суспільною групою, інтереси якої вони відображають

Представницькі партії лише відображають інтереси певної групи суспільства і змінюють свої програмні положення відповідно із зміною таких інтересів.

Мобілізуючі партії діють навпаки, а саме, відображаючи інтереси певних суспільних груп, вони нав'язують відповідну ідеологію цим групам навіть тоді, коли об'єктивно інтереси останніх змінились. Такі партії дуже активні в агітації, пропаганді та контрпропаганді, тоді як для представницьких важливо, в цілому, відображати інтереси своєї суспільної бази.

9) за механізмом взаємодії з тією суспільною групою, інтереси якої вони відображають

Демократичні. Першим з них притаманні відсутність чіткої регламентації стосунків у партій, дозвіл партійних фракцій, визнання конкуренції між партіями в боротьбі за владу та цивілізованих правил такої конкуренції. Демократичні партії недирективні, не прагнуть до повалення існуючого суспільного ладу антикон-стукційними методами.

Тоталітарні. – У цих партіях існує суворая регламентація стосунків між членами партії (наприклад, обов'язкова форма звернення в фашистській партії часів Гітлера), суворая дисципліна (наприклад, важливість ієрархії в колишній КППС), відсутність фракції та опозиції, а відтак відсутність більшості і меншості як проблеми. Ці партії, як правило, заідеологізовані, прагнуть до повного підкорення собі держави як органу управління країною. Це партії директивного характеру.

10) за методами діяльності, насамперед, завоюванням державної влади

Авангардні партії прагнуть державної влади будь-якими шляхами, включаючи і позапарламентські. Одночасно вони претендують на роль передової частини суспільства. (колишні правлячі партії в країнах Східної Європи, колишня КППС, правлячі сьогодні партії в Іраку, Північній Кореї тощо).

Парламентські партії визнають лише законні методи завоювання державної влади, а тому претендують на роль авангарда суспільства тільки в тому разі, якщо в процесі виборів завоювали державну владу.

11) за ідеологічною спрямованістю

доктринальні, діяльність яких базується на чітко оформленій ідеології і захисті «ідеологічної чистоти»;

прагматичні — такі, що орієнтуються на практичність, доцільність дій, або, іншими словами, використання ідей, лозунгів, які найбільш привабливі і актуальні в період виборчої кампанії; харизматично-вождистські, в яких члени партії об'єднуються не стільки навколо якоїсь ідеї, скільки навколо популярної особистості вождя.

12) за централізацією влади

централізовані партії, у яких всі рішення приймаються центральним керівництвом, компетенція низових організацій суттєво обмежена (британська Консервативна партія).

децентралізовані партії передбачають більш широкі повноваження місцевих організацій і навіть допускають наявність фракцій у власних рядах

13) за ступенем причетності індивіда до партії (М.Дюверже)

Тоталітарні партії (фашистські партії, КПРС). У них партійність стає своєрідним способом життя, все життя людини ставиться на службу партії, сама ж вона виходить за межі власне політичної сфери і поширює свій вплив на сімейне життя і дозвілля індивіда. Тоталітарні партії завжди носять закритий характер, забороняють фракційність

Спеціалізовані партії. Ці партії не передбачають такого ступеня злиття індивіда з партією. В них можливі різноманітні погляди, які оформлені у фракції і течії.

14) за місцем і ставленням до системи влади

Легальні партії - це такі партії, що діють на основі прийнятих в державі законів.

Нелегальні партії – це партії, котрі у своїй діяльності порушують закони.

Правлячі партії – це партії, що отримали в результаті виборів у законодавчий орган країни право формувати уряд і реалізувати політичну програму розвитку суспільства відповідно до своїх завдань.

Опозиційні партії – ті, що потерпіли поразку на виборах, або такі, які не допускалися до виборів правлячим режимом і через це зосередили свою діяльність на критиці офіційного урядового курсу і на розробці альтернативних програм.

Нейтральні партії – це партії, котрі виражають нейтралітет до влади.

ТЕМА 2. ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ У ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Політична система

Політична система – «існуюча в усіх автономних суспільствах система взаємодії основних елементів, яка здійснює функції адаптації та інтеграції за допомогою використання чи загрози використання легітимного фізичного примусу».
(Г. Алмонд)

Політична система - сукупні взаємодії і поведінки відповідних інститутів, за допомогою яких влада розподіляє цінності, що визнаються усім суспільством. Головною функцією політичної системи є розподіл цінностей та примушення членів суспільства погодитися на такий розподіл. Якщо ж політична система не виконує цих функцій, то суспільство, входить у фазу напруження та нестабільності. Взаємодію політичної системи поділяється на чотири фази: «вхід», тобто вплив зовнішнього оточення на систему, «конверсія» як перетворення соціальних вимог у відповідні рішення, «вихід» - прийняття рішень і «нетлі зворотного зв'язку» - вплив прийнятих рішень на зовнішнє середовище. (Д.Істон)

Політична система - «рульовий механізм, що контролює державний корабель» (К.Дойч)

Соціологічний підхід. Політична система - динамічний механізм, що перетворює імпульси, які йдуть від оточення і від самих політичних структур, у політичні рішення, що формують політичну поведінку та інші громадянські позиції. Зовнішніми імпульсами, під впливом яких відбувається розвиток політичної системи, виступають вимоги, які ставить суспільство до політичної системи, та підтримка, яку громадяни висловлюють останній. Вимоги є формою вираження переконань та очікувань індивідів соціальних груп з приводу виконання політичною системою головної її функції - розподілу цінностей. Формами підтримки є голосування на виборах, виконання військового обов'язку, сплата податків, повага до держави та її символів.

Правовий (інституціональний підхід). Політична система - сукупність державних і недержавних інститутів, які здійснюють владу, управління суспільством, регулюють взаємовідносини між громадянами, соціальними та етнічними групами, забезпечують стабільність суспільства, відповідний порядок у ньому. Включає у себе соціальний зміст влади, її носіїв, взаємодію з економічним ладом, визначає інститути й організації, через які реалізується влада в суспільстві й регулюються політичні відносини, в тому числі принципи, норми та основні напрями діяльності інститутів політичної влади. Правові принципи та моральні норми діяльності політичних інститутів визначаються суспільними (національними, загальнолюдськими) цінностями та конституційно-правовими нормами.

Типи взаємодії політики і права

1) домінування політики над правом, яке обґрунтовується різними типами політичної доцільності (або не обґрунтовується зовсім);

2) домінування політичного і правового типу взаємодії, яке характерне для трансформаційних політичних систем;

3) абсолютизація права і приписування йому нереальних можливостей;

4) взаємозалежність політики і права, що проявляється у збіганні курсу демократичних реформ і завдань формування правової держави.

Особливості політичних систем перехідного типу (Н. Дармограй)

- поєднанням елементів різних політичних систем — старої (закритої) та нової (відкритої); причому залежно від їхнього співвідношення в перехідній системі можна говорити про прогрес переходу;

- перманентним загостренням відносин між владою та опозицією, відсутністю «системної» опозиції як такої;

- відносно низькими темпами соціальних процесів та недостатньою широкістю соціальних інновацій;

- функціонуванням і розвитком в умовах наближення до екстремальних у таких важливих секторах, як політична структуризація, економіка, культурний дисбаланс, національна самоідентифікація, духовні засади та орієнтири суспільства;

- дією відцентрових сил (Україна, незважаючи на елементи регіоналізації, є досить централізованою);

- браком демократичних традицій та досвіду державного будівництва, що змушує наслідувати моделі інших політичних систем;

- обмеженням можливостей здійснення функцій, характерних для політичних систем з державницькими та демократичними традиціями.

Партійна система

Партійна система — система відносин суперництва та співробітництва між існуючими у конкретному суспільстві політичними партіями (іноді деякі дослідники вважають, що між легально діючими партіями).

Партійна система — це частина (підсистема) політичної системи, яка в свою чергу є у своєму широкому розумінні певною єдністю існуючих у суспільстві політичних інститутів, політичних норм, політичної свідомості (ідеології та психології), політичних відносин (режиму функціонування, зв'язків політичних інститутів між собою та з зовнішнім середовищем політичної системи), а у вузькому, суто інституційному розумінні — систему політичних інститутів, що беруть участь у здійсненні політичної влади.

Групи класифікації партійних систем

1) стабільні та нестабільні;

2) здатні зберігати цілісність та такі, що розпадаються;

3) функціонуючі у нормальній та у надзвичайній обстановці;

4) поляризовані (точніше -- біполярні), багатополярні та атомізовані;

5) альтернативні (з визначенням принципу допустимості ротації, зміни правлячих партій) та неальтернативні;

6) молоді та такі, що мають досить тривалу історію і базуються на сталих традиціях;

7) партійні системи, що знаходяться на етапі свого зародження

8) наднаціональні, загальнонаціональні (ті, що відносяться до конкретної країни), регіональні та локальні (місцеві) партійні системи тощо.

Типологія партійних систем (Дж. Сарторі)

однопартійні

1) політичну систему з однією партією;

Ця система передбачає існування лише однієї політичної партії, яка утримує державну владу. В суспільстві панує єдина ідеологія, нерідко заборонені всі види політичної та ідеологічної опозиції. Швидше за все це країни з тоталітарними або авторитарними (зокрема диктаторським) політичними режимами (колишні СРСР, Монголія, сучасні Ірак, Куба тощо).

2) політичну систему з партією — гегемоном;

Вона дозволяє існування багатьох політичних партій, але панівною є одна, причому і фактично, і навіть юридично. Це суспільство бутафорської багатопартійності, де всі непануючі партії виступають або в ролі апологетів існуючого режиму, або крайньої обмеженої опозиції. Такі партійні системи функціонували довгий час в Польщі, Східній Німеччині.

3) політичну систему з переважаючою партією;

Це достатньо демократична система, яка передбачає багато політичних партій, дозволяє політичний та ідеологічний плюралізм, розробляє цивілізовані (парламентські, в цілому) правила боротьби за державну владу та інше. Однак владу довгий час утримує якась одна партія. Для прикладу наведемо Японію (Ліберально-демократична партія), Індію (Індійський національний конгрес).

багатопартійні

4) двопартійну систему (стабільна модель);

Даний, термін має не юридичний зміст, а політичний. Тому функціонування двопартійної системи не означає відсутності інших політичних партій, чи того, що вони, наприклад, заборонені. Бо це було б таким самим порушенням демократії, як і в тому випадку, коли дозволяється тільки одна партія. Отже, при цій системі інші партії також функціонують, але владу по черзі здійснюють дві найбільш авторитетні та дійові партії. Двопартійна система склалася історично в тих країнах (США, Англія), де партії з самого початку своєї діяльності стали настільки впливовими, що непотребували коаліції, партійних блоків і т.д. Це дало їм можливість об'єднувати навколо своїх програм абсолютну частину електорату.

5) політичну систему обмеженого партійного плюралізму (стабільна модель);

Головними рисами **помірного, обмеженого політичного плюралізму** є відсутність антисистемних партій, двосторонньої опозиції, орієнтація всіх партій на участь в парламенті та уряді. Така модель найбільш поширена в країнах розвинутої західної демократії (Німеччина, Італія, Іспанія, Швеція тощо).

6) політичну систему крайнього партійного плюралізму (нестабільна модель);

Така система існує в країнах з досить високим рівнем антагоністичних політичних відносин. При цьому функціонують так звані антисистемні партії, такі, що виступають проти існуючого суспільного ладу. Ця система характеризується односторонньою та двосторонньою опозицією, а відповідно центристським становищем однієї або кількох партій, які утримують владу; система існує в умовах так званих безвідповідальних опозицій, тобто таких політичних сил, які відкрито виступають за зміну соціально-економічного та політичного ладу в країні. Такі партійні системи виникають в період початкового етапу будівництва реальної багатопартійності, з переходом від класичної однопартійної системи до політичного лібералізму.

7) атомізовану партійну систему (нестабільна модель);

порушується природна логіка виникнення багатопартійної системи. Мається на увазі, зокрема, та ситуація, коли спостерігається випередження політичних змін відносно економічних. В процесі

Чинники формування партійних систем, які зумовлюють їх специфіку

→ **1) характер соціальної структури суспільства.** Там, де є велика різноманітність соціально-політичних інтересів, значну частину яких не можна об'єднати, формується велика кількість партій. Або в країнах, де чи сільність сільського населення незначна, як правило, немає і аграрних партій. У країнах же, де сформувався один клас, що визначає розвиток політичного життя (наприклад середній клас), домінуючими є невелика кількість партій. Партійна система може бути в чималій мірі зумовлена і неоднорідним складом населення, що передбачає партійне представництво інтересів етнічних груп;

→ **2) історичні особливості країни,** традиції демократичних інститутів, різноманітність культур і мов, схильність до невеликої або значної кількості партій тощо;

→ **3) чинне законодавство в різних країнах.** Закони також можуть впливати на характер партійних систем, накладаючи обмеження на діяльність нечисленних партій, перешкоджаючи допуску до виборів опозиційних партій певної спрямованості, дозволяючи насильницькі дії щодо нелегальних партій;

→ **4) характер виборчих систем** впливає і на число партій в країні, і на їх взаємовідносини. Як правило, при виборчій системі мажоритарного типу (переможець визначається за більшістю отриманих голосів) формується мультипартійна або однопартійна система; пропорційна система тягне за собою формування великої кількості дрібних партій, і водночас вона органічно сполучається з двопартійністю.

Типологія сучасних партійних систем за якісними характеристиками

→ При **демократичній партійній системі** діяльність партій формально не обмежується, вони відкрито борються за політичну владу, функціонують або у владі, або в опозиції. Проте конкретна структура таких партійних систем істотно відрізняється в різних країнах.

→ При **авторитарній партійній системі** може існувати декілька партій, однак лише одна законодавчо закріплена як правляча партія. На практиці роль такої партії зводиться до організації масової підтримки політики керівництва держави.

→ У **тоталітарній партійній системі** існує тільки одна політична партія, всі інші розпущені або заборонені. На відміну від авторитарного режиму, ця партія стоїть над державою, відіграє в суспільстві домінуючу роль.

Особливості розвитку багатопартійної системи в Україні

1) процес відбувався в умовах початку і поглиблення економічної кризи, результатом якої стало різке зuboжіння переважної більшості населення країни і його негативне ставлення як до політиків, так і до політики взагалі.

2) перехід до ринкових відносин пов'язаний з різким соціальним розмежуванням суспільства: стара соціальна структура зламана, формування нової ще не закінчено. У багатьох партій, що виникли в останні роки, фактично немає соціальної бази — немає тих верств, класів, інтереси яких вони представляли на політичній арені, тобто не відбулося політичного структурування суспільства.

3) (і це впливає із попереднього), народження політичних партій пов'язане не з інтересами певних верств населення (якою і повинна бути партія у розумінні цього слова), а з долею політично активних і амбіційних особистостей або невеликих соціальних груп (угруповань) з вузькокорпоративними

4) відсутність протягом тривалого часу традиції політичного плюралізму, багатьох прав і свобод, що притаманні демократичному суспільству.

Етапи розвитку багатопартійної системи в Україні

Перший розпочався наприкінці 1980-х рр". з перебудови, демократії і гласності в масштабі всього Радянського Союзу. На цьому етапі в Україні активно розгорнула роботу Українська Гельсінкська Спілка, виникла Українська демократична спілка. У 1989 р. була створена численна суспільно-політична організація «Народний рух України» (Рух), що виступила проти тоталітаризму, за демократичний розвиток України. Після скасування ст. 6 Конституції СРСР, що означало кінець монополії на владу однієї партії — КПРС, в Україні почався бурний процес формування партій: у Мін'юсті України були зареєстровані Українська республіканська партія, Українська селянська демократична партія, Партія Зелених України, Демократична партія України та ін. Наприкінці 1991 р. уже налічувалося 12 партій, з яких 11 (за винятком КПУ) виступали за суверенітет, ринкові відносини, плюралізм, проти комуністичної ідеології.

Другий період пов'язаний з проголошенням незалежності України і тією якісно новою ситуацією, що склалася. В Україні почала формуватися нова політична система суспільства, і політичні партії отримали офіційний статус повноцінних, повноправних суб'єктів політичної системи. Хронологічно цей період охоплює період з грудня 1991 р. до початку 1993 р., коли в Мін'юсті було зареєстровано ще близько 15 партій. Характерною рисою цього періоду було розмежування партій на прихильників політики Президента і опозиції. Національно-радикальний блок партій виступив з тезою: «Підтримка всенародного обрання Президента України — це підтримка формування незалежної держави»; відповідно: «Опозиція до Президента — це руйнування незалежної держави». Колишній Президент України Л. Кравчук значно спростив механізм правового регулювання реєстрації партій: для цього, крім програми й документів про створення, треба додати список з однією тисячею членів партії. Тим самим було створена «правове поле» стимулювання як нечисленних партій, так і амбіційних, псевдополітичних лідерів.

Третій період (1993-1994 рр. і дотепер) характеризується стрімким збільшенням чисельності партій. Так, напередодні виборів 2002 р. у Мін'юсті було зареєстровано понад 120 партій, що представляли весь спектр багатопартійності в Україні.

ТЕМА 3. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УТВОРЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Право громадянина на об'єднання в політичні партії (ст.1 ЗУ «Про політичні партії в Україні»)

Право громадян на свободу об'єднання у політичні партії для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів визначається і гарантується Конституцією України

Ніхто не може бути примушений до вступу в політичну партію або обмежений у праві добровільного виходу з політичної партії

Належність чи неналежність до політичної партії не може бути підставою для обмеження прав і свобод або для надання державою будь-яких пільг і переваг

Обмеження щодо членства у політичних партіях встановлюються виключно Конституцією та законами України

Політична партія

1) зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян

2) об'єднання прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного

3) бере участь у виборах та інших політичних заходах

4) має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян

5) є неприбутковою організацією

Методи регулювання правового статусу та порядку діяльності політичних партій

зовнішній
регулювання здійснюється за допомогою прийняття конституцій, звичайних парламентських законів і винесення судових рішень

внутрішній
регулювання здійснюється самими політичними партіями через їх центральні й місцеві керівні органи

Напрями інституціоналізації політичних партій

конституційний
характерне визначення правового статусу політичних партій конституцією

законодавчий
характерне закріплення статусу і основних елементів діяльності партії у спеціальних законах

Гарантії діяльності політичних партій (ст.4 ЗУ «Про політичні партії в Україні»)

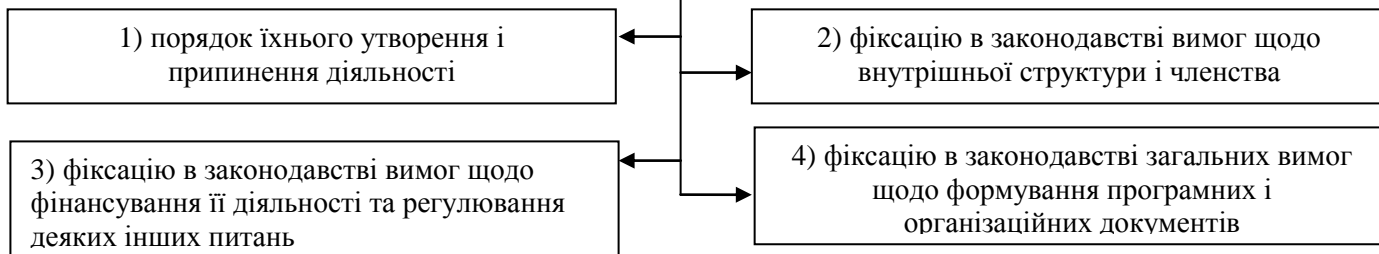
Політичні партії є рівними перед законом

Органам державної влади, органам місцевого самоврядування, їх посадовим особам заборонено виокремлювати у своєму ставленні певні політичні партії чи надавати їм привілеї, а також сприяти політичним партіям, якщо інше не передбачено законом, у провадженні їх діяльності

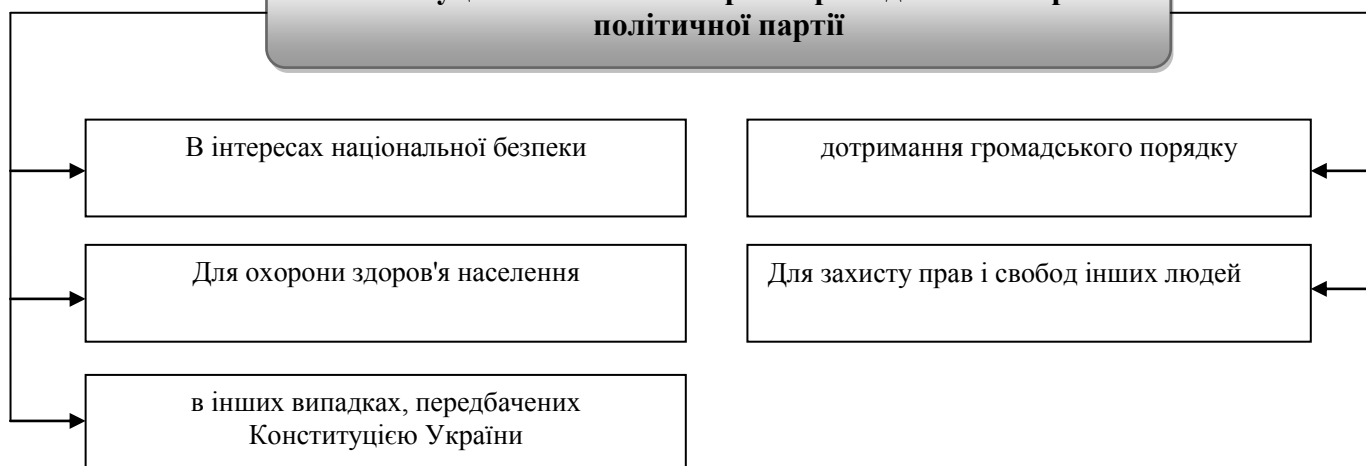
Втручання з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування або їх посадових осіб у створення і внутрішню діяльність політичних партій та їх місцевих осередків забороняється, за винятком випадків, передбачених цим Законом

**Інституалізація політичних партій
включає:**

**Конституційне обмеження права громадян на створення
політичної партії**

Утворення і діяльність політичних партій України забороняється, якщо їх програмні цілі або дії спрямовані на (ст.5 ЗУ «Про політичні партії в Україні)

- 1) ліквідацію незалежності України
  - 2) зміну конституційного ладу насильницьким шляхом
  - 3) порушення суверенітету і територіальної цілісності України
  - 4) підрив безпеки держави
  - 5) незаконне захоплення державної влади
  - 6) пропаганду війни, насильства, розпалювання міжетнічної, расової чи релігійної ворожнечі
  - 7) посягання на права і свободи людини
  - 8) посягання на здоров'я населення
  - 9) політичні партії не можуть мати воєнізованих формувань
- Діяльність політичної партії може бути заборонена лише за рішенням суду.

Членом політичної партії України може бути

громадянин України

громадянин, який має право голосу на виборах

громадянин, який не є членом іншої політичної партії

**Членами політичних партій України
не можуть бути
(ст.6 ЗУ «Про політичні партії в Україні)**

1) судді

2) прокурори

3) працівники органів внутрішніх
справ

4) співробітники Служби безпеки
України

5) військовослужбовці

6) працівники органів доходів і зборів

7) персонал Державної кримінально-
виконавчої служби України

**Членство у політичній партії України
включає:**

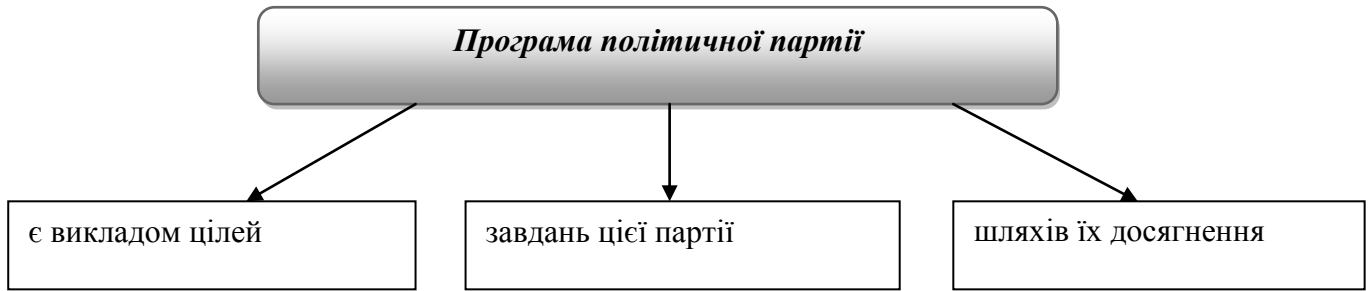
порядок вступу до політичної партії, зупинення та припинення членства в ній
визначається статутом політичної партії.

громадянин України має право в будь-який час зупинити чи припинити своє
членство в політичній партії шляхом подання заяви
до відповідних статутних органів політичної партії.

членство зупиняється чи припиняється з дня подання такої заяви та не потребує
додаткових рішень.

з цього ж дня припиняється перебування громадянина України на будь-яких
виборних посадах в політичній партії.

членство в політичній партії є фіксованим. Форма фіксації членства в політичній
партії визначається статутом політичної партії.

**Статут політичної партії України має містити
(ст.8 ЗУ «Про політичні партії в Україні)**

- назву політичної партії
- порядок вступу до політичної партії, зупинення та припинення членства в ній
- перелік статутних органів політичної партії, порядок їх утворення, їхні повноваження і термін цих повноважень
- права та обов'язки членів політичної партії, підстави припинення чи зупинення членства в політичній партії
- порядок створення, загальну структуру та повноваження обласних, міських, районних організацій політичної партії та її первинних осередків
- порядок внесення змін та доповнень до статуту і програми політичної партії
- порядок ліквідації (саморозпуску), реорганізації політичної партії, використання її коштів та іншого майна, що залишилися після її ліквідації (саморозпуску)
- розмір квот, що визначає мінімальний рівень представництва жінок і чоловіків у виборчому списку кандидатів у народні депутати України від партії у загальнодержавному окрузі і має становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку.
- джерела матеріальних, у тому числі фінансових, надходжень та порядок здійснення витрат політичної партії
- порядок скликання та проведення партійних з'їздів, конференцій, зборів та інших представницьких органів політичної партії

Назва та символіка політичної партії України

1) не повинні збігатися з назвою чи символікою іншої (zareєстрованої) політичної партії

2) забороняється буквальне відтворення у символіці політичної партії державних символів України, використання символів іноземних держав

3) політична партія може мати партійну символіку, до якої належать партійний гімн, прапор, розпізнавальний знак левіз

4) символіка політичної партії підлягає державній реєстрації центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань

5) обласні, міські, районні організації, первинні осередки політичної партії та інші структурні утворення, передбачені статутом партії, використовують назву політичної партії з доповненнями, які визначають їх місце в організаційній структурі політичної партії

Створення політичної партії України

проводиться установчий з'їзд (конференція, збори) політичної партії

затверджуються статут і програма політичної партії

обираються її керівні і контрольно-ревізійні органи

реєстрація політичної партії

діяльність політичної партії може здійснюватися лише після її реєстрації.

Реєстрація політичної партії України

центральный орган виконавчої влади здійснює реєстрацію політичної партії після перевірки поданих матеріалів

протягом 30 днів з моменту надходження документів центральний орган виконавчої влади приймає рішення про реєстрацію або відмову у реєстрації політичної партії

цей строк може бути продовжений у разі потреби, але не більше ніж на 15 днів

у реєстрації політичної партії може бути відмовлено, якщо документи, подані для реєстрації політичної партії, не відповідають Конституції та іншим законам України

відмова у реєстрації не є перешкодою у повторному зверненні про реєстрацію

по завершенню реєстрації видається реєстраційне свідоцтво встановленого Кабінетом Міністрів України зразка

Для реєстрації політичної партії України подаються

1) заява

2) статут і програма політичної партії

3) протокол установчого з'їзду (конференції, зборів) політичної партії із зазначенням дати і місця його проведення, кількості учасників, які проголосували за створення політичної партії

4) відомості про склад керівних органів політичної партії

5) платіжний документ, що посвідчує внесення реєстраційного збору

6) назва та адреса банківської установи, в якій політична партія відкриватиме рахунки

Вирішення питання щодо реєстрації політичної партії

протягом 30 днів з моменту надходження документів приймається рішення

строк може бути продовжено, але не більше ніж на 15 днів

у реєстрації політичної партії може бути відмовлено, якщо документи, подані для реєстрації політичної партії, не відповідають Конституції, цьому та іншим законам України

відмова у реєстрації не є перешкодою у повторному зверненні про реєстрацію

у разі відмови в реєстрації центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, повинні надати заявникові своє письмове вмотивоване рішення

рішення щодо реєстрації або неприйняття будь-якого рішення з цього питання може бути оскаржене в суді

Створення регіональних представництв політичних партій

Реєстрація обласних, міських і районних організацій або інших структурних утворень, передбачених статутом партії, здійснюється відповідним центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань, на місцевому рівні, якщо інший порядок не передбачений законом, лише після реєстрації політичної партії центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань. Після реєстрації обласних, міських та районних організацій політичних партій вони можуть набувати статусу юридичної особи

обов'язок політичної партії утворити та зареєструвати обласні і прирівняні до них партійні організації не менш як у чотирнадцяти з двадцяти семи адміністративно-територіальних одиниць України, перелічених у частині другій статті 133 Конституції України. Наявність обласних і прирівняних до них організацій менш як у чотирнадцяти з перелічених адміністративно-територіальних одиниць України відповідно до статті 24 Закону є підставою для вирішення питання про анулювання реєстраційного свідоцтва політичної партії

Політична партія щорічно інформує центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань про обласні, міські, районні організації партії або інші структурні утворення, передбачені статутом партії. Політична партія інформує також про зміни назви, програми, статуту, керівних органів партії, їх адреси та місцезнаходження у тижневий строк після прийняття рішень з цих питань

Права політичних партій України (ст.31 ЗУ «Про політичні партії в Україні»)

1) мають право вільно провадити свою діяльність у межах, передбачених Конституцією України, цим Законом та іншими законами України

2) мають право брати участь у виборах Президента України, до Верховної Ради України, до інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб у порядку, встановленому відповідними законами України

3) мають право використовувати державні засоби масової інформації, а також засновувати власні засоби масової інформації, як передбачено відповідними законами України

4) мають право підтримувати міжнародні зв'язки з політичними партіями, громадськими організаціями інших держав, міжнародними і міжурядовими організаціями, засновувати (вступати між собою у) міжнародні спілки

5) мають право ідейно, організаційно та матеріально підтримувати молодіжні, жіночі та інші об'єднання громадян, подавати допомогу у їх створенні

***Політичним партіям гарантується свобода
опозиційної діяльності, у тому числі:***

можливість викладати публічно і обстоювати свою позицію з питань державного і суспільного життя

брати участь в обговоренні та оприлюднювати і обґрунтовувати критичну оцінку дій і рішень органів влади, використовуючи для цього державні і недержавні засоби масової інформації в порядку, встановленому законом

вносити до органів державної влади України та органів місцевого самоврядування пропозиції, які обов'язкові для розгляду відповідними органами в установленому порядку.

**Міжнародна діяльність політичних партій
(ст. 12 ЗУ «Про політичні партії в Україні»)**

дозволяється

підтримувати зв'язки з політичними партіями та громадськими організаціями інших держав, міжнародними і міжурядовими організаціями, укладати угоди про співробітництво і здійснювати інші заходи, які не суперечать законам та міжнародним угодам України

засновувати міжнародні спілки чи вступати до таких спілок, статутами яких передбачено створення лише консультативних або координаційних центральних органів

забороняється

укладати угоди, які ставлять політичну партію в підпорядковане або залежне становище щодо будь-якої іншої іноземної організації чи політичної партії.

ТЕМА 4. ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ІДЕОЛОГІЧНИХ І ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАСАД ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Поняття «політична ідеологія»

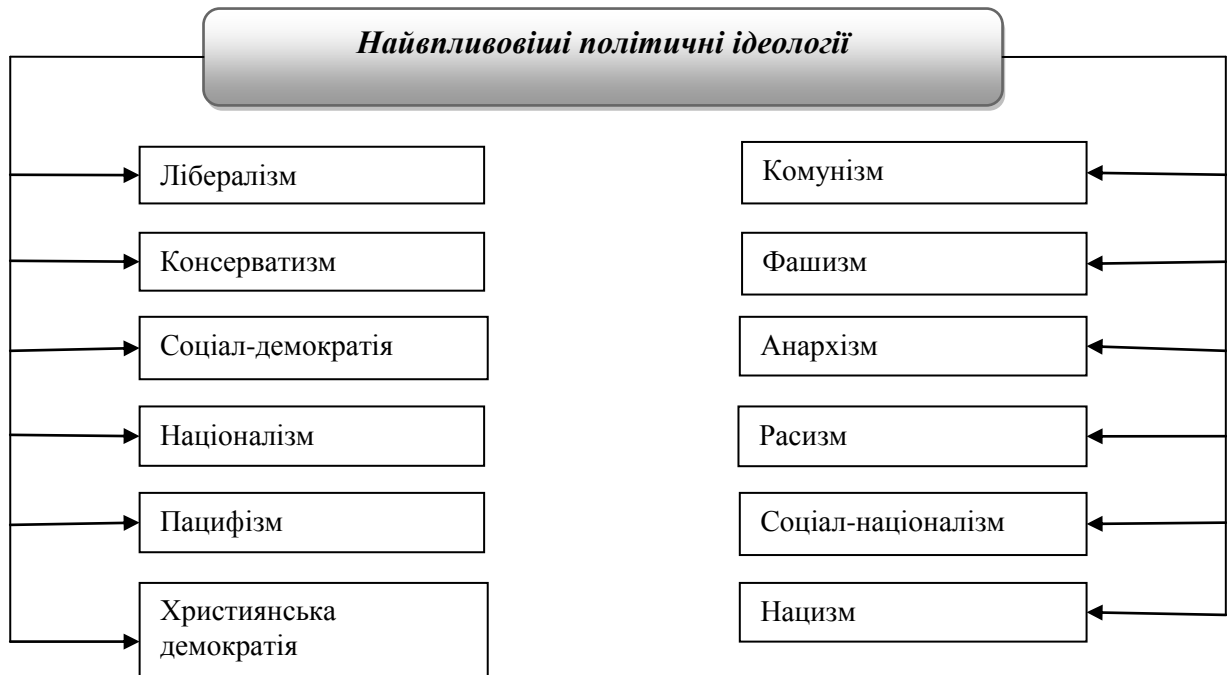
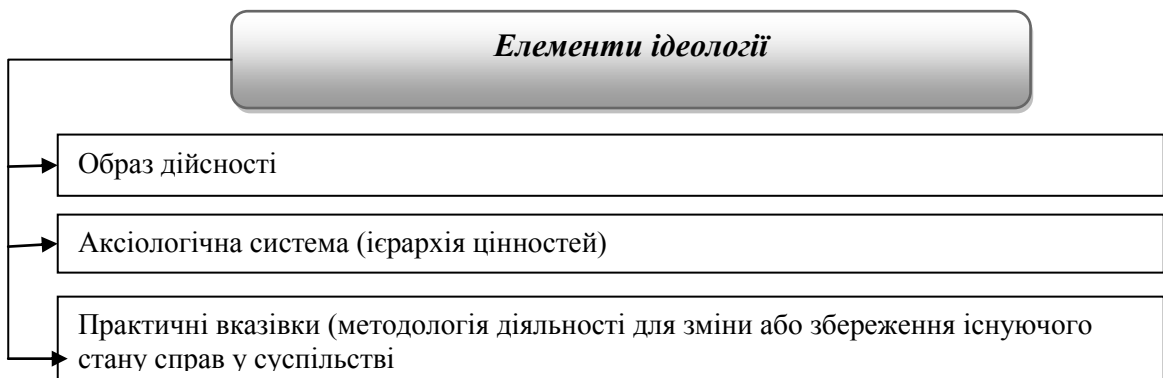
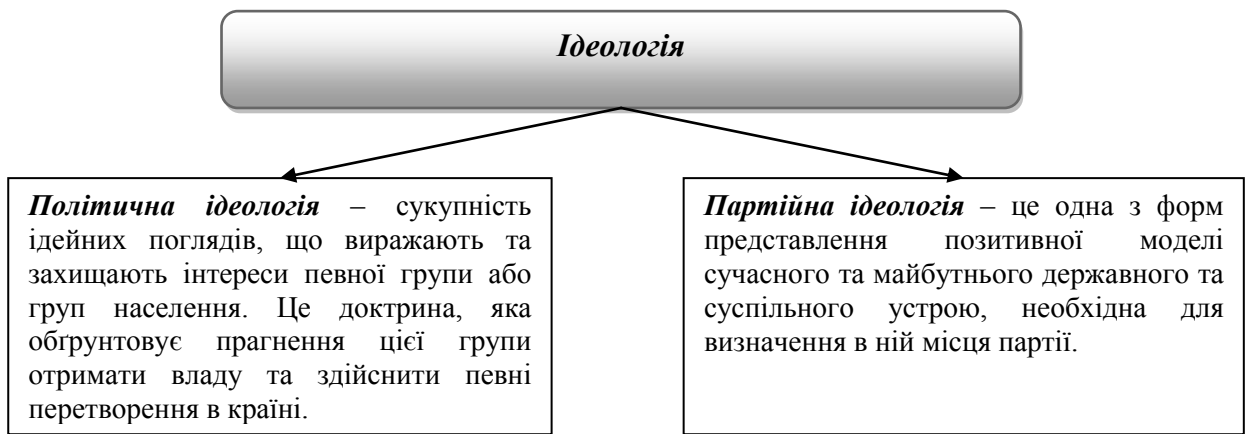
конкретно-історичне системне відображення істотних аспектів політичної дійсності і виступає формою класової, групової, станової політичної свідомості й самосвідомості, системою ідей, гіпотез, концепцій, ідеалів, гасел, програм, в яких відображені корінні політичні, а отже, й економічні інтереси соціальних спільностей і груп, їх практичні позиції в політичній сфері стосовно інших соціальних спільностей, груп і держави, оцінка місця даних суб'єктів політики в суспільному житті, а також погляди на хід політичного розвитку і на відображення цього розвитку в політичних ідеологіях інших суб'єктів політики.

Аспекти розгляду політичної ідеології

як специфічна ділянка формування та функціонування соціального знання

як засоби групового та класового усвідомлення і перетворення політичної реальності

як ідеологічний стимул політичної активності.

Детермінанти політичної взаємодії

Політичні цінності — це найвищі принципи, що забезпечують злагоду в суспільстві чи в окремих соціальних групах щодо основних цілей і проблем; віра у бажаний і кращий (або найкращий) тип політичної системи, у політичну мету і засоби досягнення такої мети та уявлення про них. На основі політичних цінностей суб'єкти політичного процесу обирають відповідний спосіб поведінки, а громадяни, нації спроможні навіть кардинально змінювати суспільну ситуацію і політичну систему суспільства. У складному політичному житті орієнтирами є саме політичні цінності. У національному суспільстві найвищою цінністю, що об'єднує його членів, є збереження цілісності та незалежності держави, національне державотворення.

Політична норма — правило досягнення політичних цінностей. Вони існують у трьох сферах соціальної дійсності: в нормативних висловлюваннях тих, хто при владі, і тих, хто підпорядкований владі; в соціальних відносинах, які зумовлюють правила функціонування певних політичних норм; у свідомості — як почуття або переживання політичних норм.

Політична думка — це активна, цілеспрямована, узагальнююча ідеальна діяльність у формі різноманітних понять, категорій, теорій, доктрин з метою пізнання політичних зв'язків і відносин, форм і функцій власне політики і влади, політичних процесів та інститутів, політичної ідеології та культури, політичної стратегії і тактики, інших політичних явищ і цінностей, творення нових політичних ідей, прогнозування і моделювання політичного майбутнього.

Політичні потреби. Потреба — це те, що детермінує відповідну активність, спонукає людину або групу людей до певної діяльності. Передбаченням результату задоволення потреби є мета. Політичні потреби пов'язані з необхідністю реалізації в державній або суспільній діяльності, а також у діяльності окремих соціальних груп, класів, націй, держав відповідних політичних інтересів.

Політичний міф — реально існуюче хибне уявлення про політичні відносини та дії, свідомо чи несвідомо доповнені різними абстрактними вигадками, висновками, фантазіями або легендами.

Політичні традиції. Це звичаї і правила поведінки у політичному житті, що склалися історично і передаються від покоління до покоління. Вони є найважливішими факторами формування політичної культури людини (особистості), соціальної групи, класу, політичної партії чи об'єднання, нації, народу. Існують у формі звичаїв, певних принципів і норм поведінки, ритуалів та обрядів.

Вирізняють прогресивні, регресивні, консервативні, ліберальні політичні традиції. Передаються різними способами: усно, письмово, зорово та інституціонально.

Політичний ритуал — історично сформована або спеціально встановлена форма символічної поведінки суб'єктів політики, засіб наслідування і передання певних цінностей, традицій досвіду, почуттів, зразків політичної поведінки (збори, засідання, зустрічі, прийоми, вручення нагород, вшанування, маніфестації, пікети, страйки та інше). Політичний ритуал надає політичному життю відповідного порядку, ритму, символізує певну послідовність дій, стабільність і відтак часто може перетворити звичайну подію на особливу, знакову.

Ритуал відіграє велику роль у формуванні загальної та політичної культури громадян. Завдяки політичним ритуалам значною мірою існують політичні традиції, відбувається процес легітимації влади.

Найвпливовіші політичні ідеології

Лібералізм

Базові цінності	Політичні пріоритети	Представники
свобода, рівність, справедливість	приватна власність, захист прав та інтересів меншин, обмеження державного регулювання економіки, зменшення податків,	«Фідес» Угорщини, «Унія Вольності» Польщі, Ліберальна партія Великобританії, Демократична партія США, Ліберально- демократична партія України

Комунізм

Базові цінності	Політичні пріоритети	Представники
рівність народовладдя	суспільна власність інтернаціоналізм тотальне державне регулювання економіки «експорт ідеології» за межі країни	КПРС (1917-1991), компартії Куби, Китаю, В'єтнаму, Італійська компартія (1946- 1992), Компартія Російської Федерації (з 1990 р.), Компартія України (з 1991) та ін.

Соціал-демократія

Базові цінності	Політичні пріоритети	Представники
свобода справедливість солідарність	рівність усіх форм власності захист прав та інтересів меншин значна роль державного регулювання економіки підвищення податків з високих доходів, розширення соціальних програм, націоналізація	Соціал-демократичні партії Німеччини, Італії, Швеції, Данії, України Соціалістичні партії Франції, Іспанії, України Демократична партія праці Литви та ін.

Консерватизм

Базові цінності	Політичні пріоритети	Представники
сім'я, релігія, мораль,	приватна власність, мінімізація втручання держави в економіку, підвищена увага до армії, готовність відстоювати національні інтереси силовими методами	Християнсько-демократична партія ЦСЗ, Об'єднання на підтримку республіки Франції, Консервативна партія Великобританії, Ліберально- демократична партія Японії, Республіканська партія США.

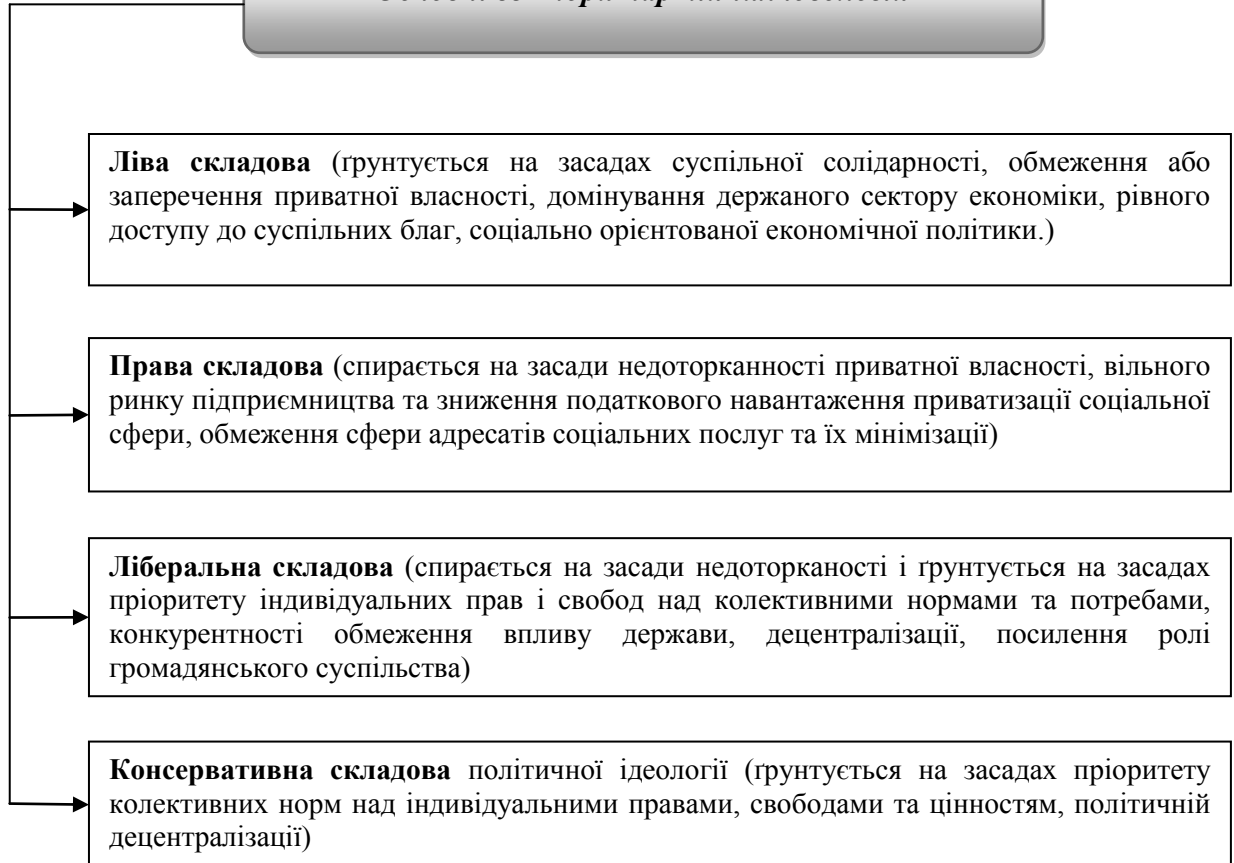
Націоналізм

Базові цінності	Політичні пріоритети	Представники
нація, релігія, мораль	приватна власність, сприяння розвиткові інших форм власності, і захист прав та інтересів меншин, помірковані, толерантні відносини з іншими країнами	Національно-демократичні партії та угруповання (Франція, Польща, Україна та ін.)

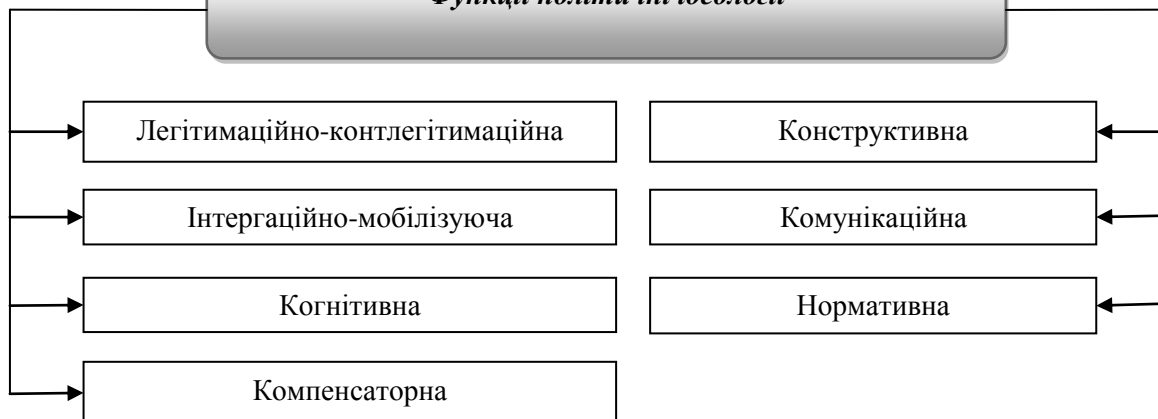
Фашизм

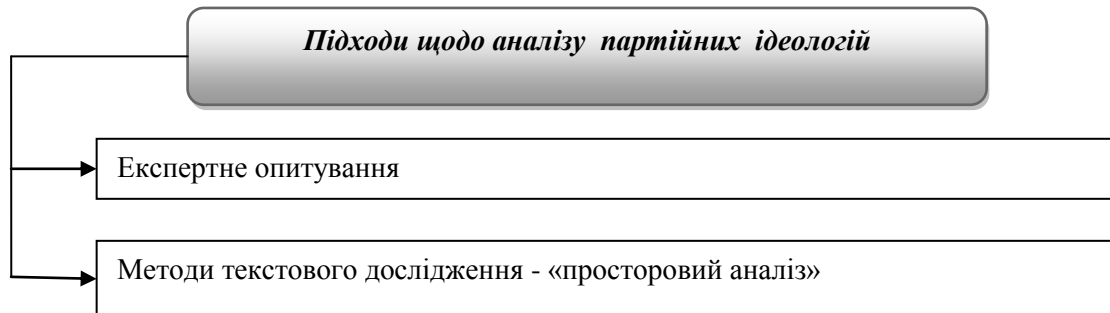
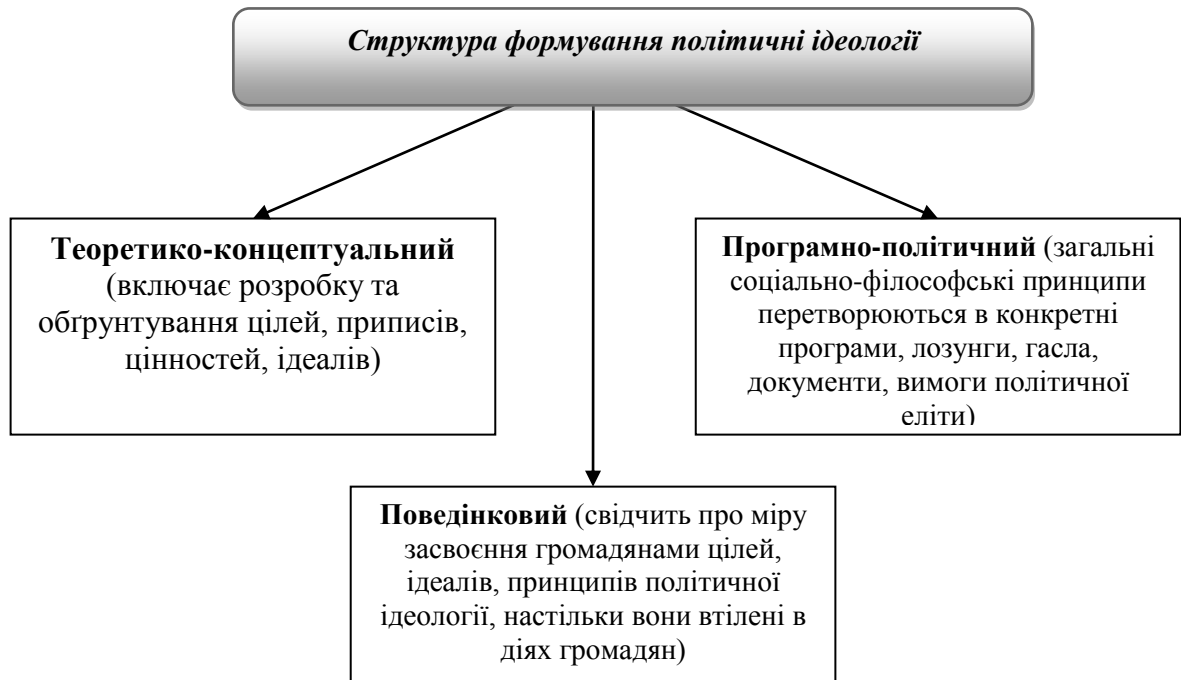
Базові цінності	Політичні пріоритети	Представники
раса	приватна власність расизм вимоги виселення емігрантів силова експансія у зовнішній політиці пріоритет військово- промислового комплексу	Національний фронт Франції, Італійський соціальний рух та ін.

Основні вектори партійних ідеологій

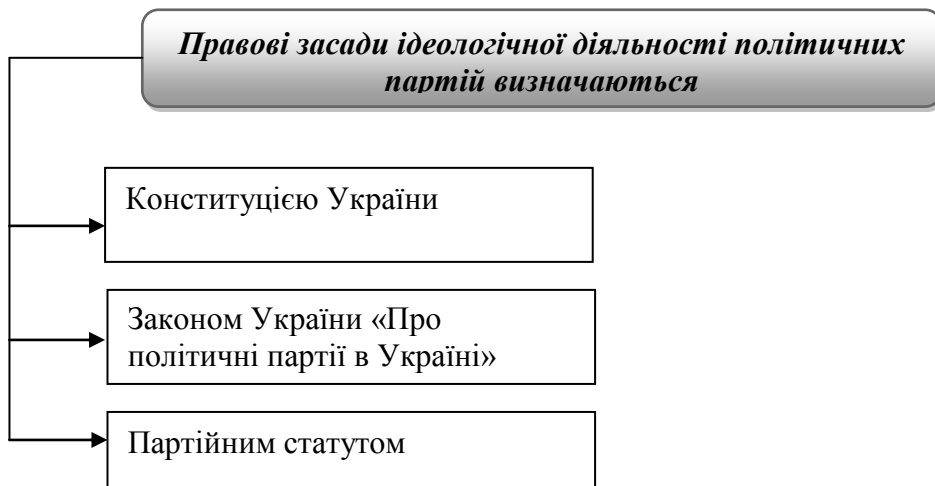
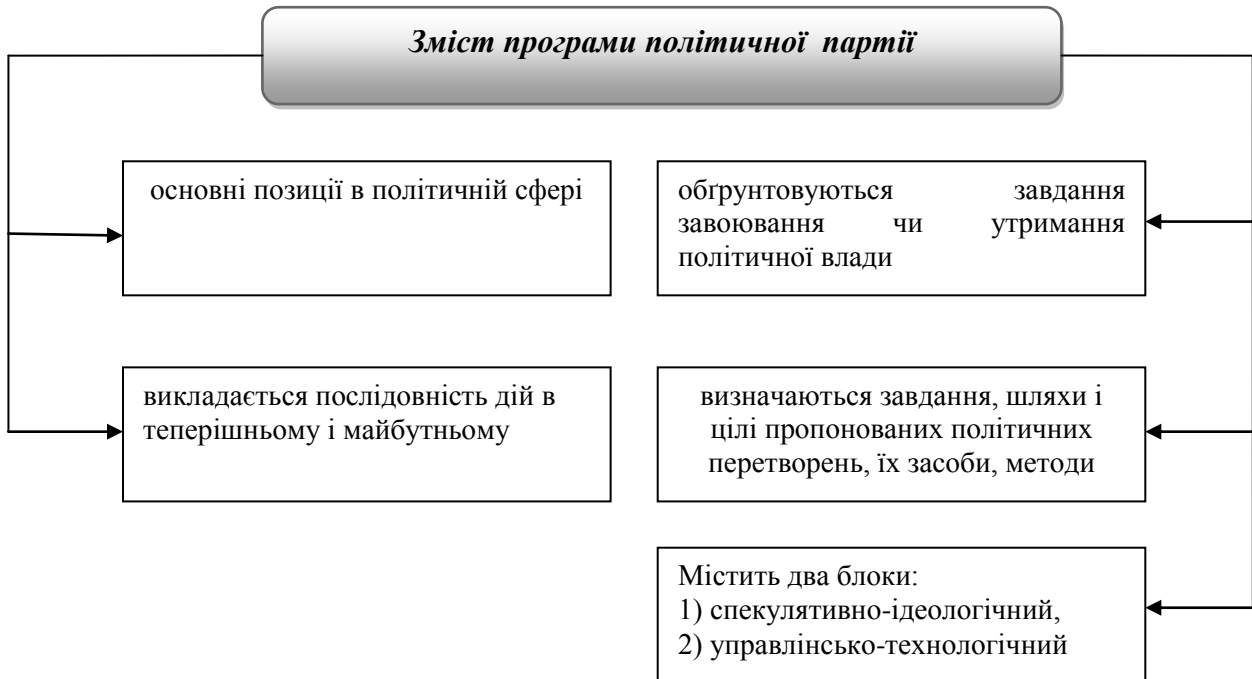
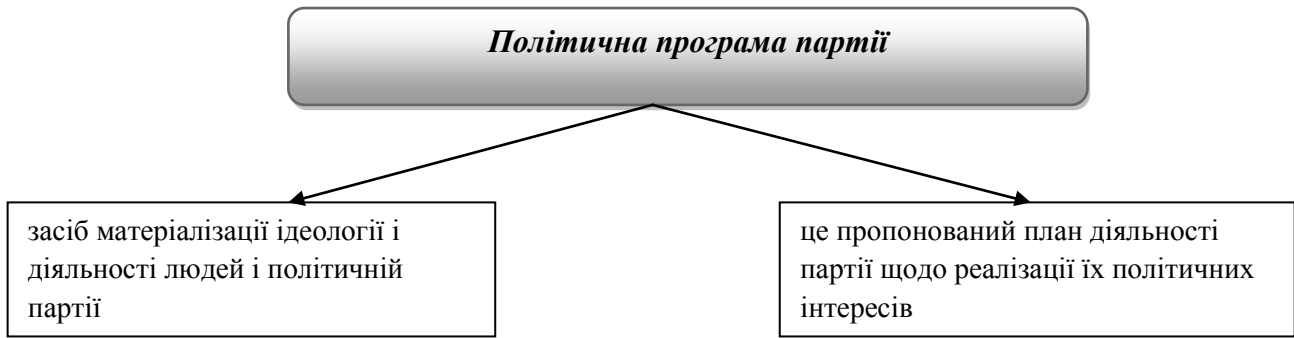

Функції політичні ідеології

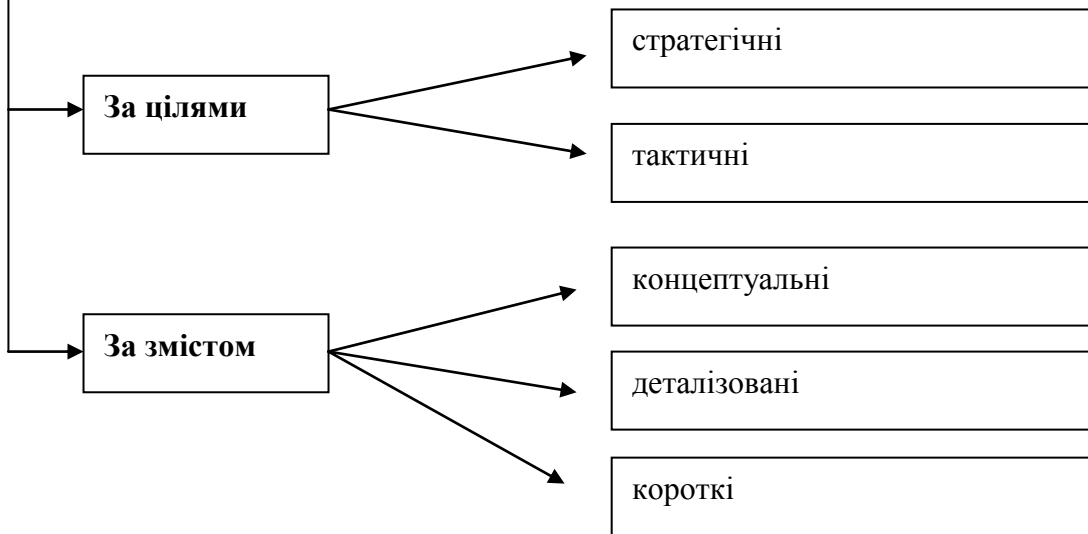

Види програм політичних партій

Особливості партійної системи України

1) для більшості партій характерною є орієнтація на лідерів, а не на програми, що знаходить відображення, зокрема, у намаганнях партій включати до «прохідної частини списку» відомих політиків, журналістів, представників шоу-бізнесу, активістів «майдану», учасників АТО

2) орієнтація партій «під лідерів» породжує внутрішньопартійний консерватизм та авторитаризм. Відповідно, переважаючим є стилем управління в партії є авторитарний

3) авторитарний стиль керування партіями, відсутність чітких програм негативно впливають на кадрову спроможність партії; Партії стають єдиним засобом отримання представницького мандату. Наслідками цього є поширення практики міжфракційних переходів як в парламенті, так і в місцевих радах; втрата партією переважної більшості своїх членів після поразки на відповідних виборах

4) практично жодна з існуючих політичних сил так і не зуміла чітко позиціонуватись на політичній арені України. Партії недостатньо розробляють стратегічні програми, механізми їхнього впровадження, діють залежно від політичної кон'юнктури, а їх партійні програми – це загальні гасла, які не мають особливого впливу на виборців

*Напрями оптимізації внутрішньопартійного
будівництва*

→ 1) перехід від гасел до вироблення чітких стратегій суспільного розвитку та механізмів їх виконання

→ 2) розвиток внутрішньопартійної демократії

→ 3) підвищення кадрового потенціалу партій через мобілізацію найбільш активних виборців з конкретними ідеологічними переконаннями, просування найбільш активних та професійних членів партії на керівні посади як в самх партіях. Так і в органах держави

→ 4) посилення аналітичної та наукової складової партійної діяльності шляхом створення партіями власних дослідницьких структур, залучення до аналітичної роботи громадських організацій, незалежних експертів

→ 5) активізація роботи з виборцями не лише у передвиборний період, а й після виборів

ТЕМА 5. ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ФІНАНСУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Гене́за законодавства про фінансову діяльність партій

- у к. XIX — на початку XX ст. законодавство, яке торкалося відношень і грошей та політики, було спрямоване проти окремих осіб і мало, як правило, репресивний характер, встановлюючи кримінальне покарання за корупцію (Великобританія — 1854 р., Франція — 1914 р., США — 1925 п.)

- в окремих країнах у цей період ухвалювалися закони іншого характеру, наприклад, такі, що вводили винагороду депутатам парламенту (Франція — 1875 р., Німеччина — 1909 р., Португалія — 1911 р., Італія — 1912 р.).

- після Другої світової війни фінансова діяльність політичних партій стає одним із найважливіших об'єктів правового регулювання

з середини 60-х років почала здійснюватися у широких масштабах регламентація фінансової діяльності політичних партій (1966 р. — Данія, Швеція, 1967 — ФРН, 1969 — Фінляндія, 1974 — Італія, США, 1975 — Австрія, 1976 — Португалія, 1984 — Греція, 1988 — Франція).
У тоталітарних та авторитарних державах з однопартійною системою така регламентація була відсутньою з цілком зрозумілої причини. Тут фінанси та інше майно правлячої партії фактично не були відокремлені від державних фінансів та майна.

Чинники, що обумовили необхідність регламентації фінансової діяльності політичних партій

1) істотне збільшення масштабів діяльності політичних партій. Вони стають постійно діючим компонентом політичної системи. Постає необхідність створення партіями розгалуженого постійного апарату, заснування власних освітніх та дослідницьких інститутів і фондів, видавництв, засобів масової інформації.

2) для фінансування усієї цієї різноманітної діяльності потрібні значні кошти, яких партії не мають. Звідси їх прагнення отримати необхідні суми з різних фінансових джерел, що, супроводжується численними фінансовими аферами й політичними скандалами. Криміналізація фінансової діяльності політичних партій призводить до дискредитації як самих партій, так і демократії в цілому, найважливішим інститутом якої вони є.

3) суттєва нерівність фінансових можливостей різних політичних партій призводить до нерівності їх шансів у політичному суперництві, до істотного викривлення «народної волі», формуванню й вираженню якої партії, згідно з законом, покликані сприяти. У цих умовах принцип народного суверенітету, який проголошується усіма демократичними конституціями і підкріплюється заборонаю на привласнення влади окремими групами й особами, ризикує перетворитися

Спільні цілі у розвитку правової регламентації фінансової діяльності партій у світі

створення умов для вільного та рівноправного суперництва різних політичних сил у боротьбі за владу

матеріальне забезпечення різноманітної діяльності політичних партій

сприяння ефективному виконанню ними своєї суспільної ролі, оздоровленню політичного життя

Провідні тенденції розвитку правової регламентації фінансової діяльності партій в цілому

1) включення до складу фінансових джерел, з яких формуються ресурси політичних партій, державного

2) регламентація приватного фінансування партій, що було обумовлено введенням державного

3) обмеження витрат партій (це стосується головним чином їх виборчих

4) застосування більш жорсткого державного контролю за усією фінансовою діяльністю партій, створення спеціального правового механізму такого контролю

5) законодавче розмежування у приватному й державному фінансуванні нецільового (загального) й цільового (спеціального) фінансування, що визначає істотну різницю у їх правовій регламентації. У першому випадку кошти надаються не для фінансування якогось певного виду діяльності (так би мовити на «поточні витрати»), у другому — ці кошти призначені для фінансування конкретної діяльності (участі у виборах, роботи в парламенті, утримання освітніх та дослідницьких інститутів і фондів).

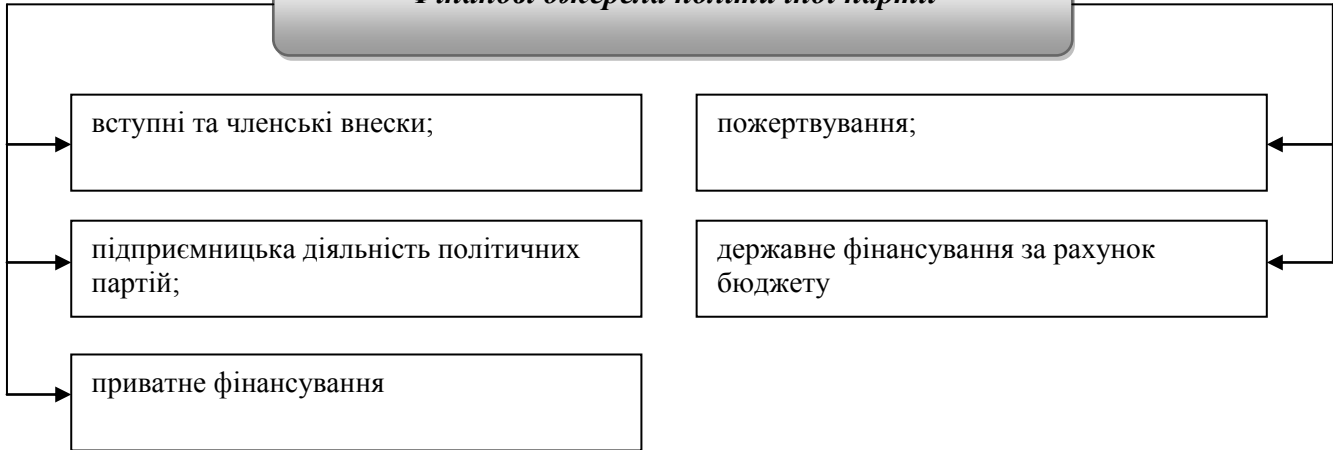
Кошти та інше майно політичних партій (ст.14 ЗУ «Про політичні партії в Україні»)

Держава гарантує політичним партіям право на кошти та інше майно для здійснення своїх статутних завдань

Політичні партії є неприбутковими організаціями

Політичні партії для здійснення своїх статутних завдань мають право на власне рухоме і нерухоме майно, кошти, обладнання, транспорт, інші засоби, набуття яких не забороняється законами України. Політичні партії можуть орендувати необхідне рухоме та нерухоме майно

Фінанові джерела політичної партії

Залежно від спрямування державне фінансування буває двох видів

Цільове (спеціальне) державне фінансування – ці засоби визначені для фінансування конкретної діяльності (участі у виборах, роботи в парламенті, діяльності освітніх і дослідницьких інститутів і фондів).

Нецільове (загальне) державне фінансування – надання державних субсидій на поточну діяльність політичних партій головним чином організаційного характеру (утримання партійного апарату, проведення з'їздів та конференцій, оренду приміщень і придбання обладнання та ін.).

Системи державного фінансування у світі

Перша система - фінансуються лише політичні партії, які не отримали на останніх виборах жодного мандату. Така система більш чи менш справедлива за пропорційної виборчої системи, яка забезпечує представництво у парламенті широкого спектру політичних сил. Водночас, за такої системи, не всі політичні партії, що взяли участь у виборах, виявляються представленими у парламенті. Ще менше воно справедливо за мажоритарної системи, коли ряд політичних партій, які зібрали значну кількість голосів, можуть не отримати жодного мандату.

Друга система — фінансуються, як і в першому випадку, лише політичні партії, репрезентовані у парламенті, але субсидії розподіляються з урахуванням кількості одержаних на виборах голосів (Бельгія, Іспанія, Кіпр). Так, у Бельгії згідно з законом 1989 р. (з поправками 1991 р.) партії, що мають хоча б один мандат у нижній чи верхній палаті отримують однакові субсидії плюс певну суму за кожний поданий за них голос. Хоча ця система також позбавляє державних субсидій політичні партії, які не мають мандатів, вона в більшій мірі, ніж перша, враховує їх вплив серед виборців, що особливо важливо за мажоритарної виборчої системи. Розглянуті системи загального фінансування за будь-якою виборчої системи, без сумніву ставлять у привілейоване становище великі і впливові політичні партії, сприяють певній «раціоналізації» політичної структури суспільства.

Третя система загального державного фінансування — фінансуються усі політичні партії, що взяли участь у виборах і відповідають певним умовам, до того ж незалежно від того, чи представлені вони у парламенті (Австрія, Греція, ФРН, Франція, Чехія, Швеція). Так, французький закон від 15 січня 1990 р. встановлює, що сума кредитів для фінансування політичних партій поділяється на дві частини: одна призначена для фінансування за результатами виборів інша — для фінансування партій представлених в парламенті

**Не допускається фінансування політичних партій
(ст.14 ЗУ «Про політичні партії в Україні)**

органами державної влади та органами місцевого самоврядування, крім випадків, зазначених законом

іноземними державами та їх громадянами, підприємствами, установами, організаціями

благодійними та релігійними об'єднаннями та організаціями

Інформація про надходження на рахунок політичної партії коштів, заборонених цим Законом, доводиться відповідною банківською установою до відома центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань.

державними та комунальними підприємствами, установами і організаціями, а також підприємствами, установами і організаціями, у майні яких є частки (паї, акції), що є державною чи комунальною власністю, або які належать нерезидентам

анонімними особами або під псевдонімом

політичними партіями, що не входять до виборчого блоку політичних партій

Об'єктами фінансового контролю за діяльністю політичних партій є:

джерела фінансових ресурсів політичних партій

прибутки, отримані з легальних джерел

витрати політичних партій

Фінансова звітність політичної партії -

Політична партія зобов'язана щорічно опублікувати в загальнодержавному засобі масової інформації фінансовий

звіт про доходи

звіт про видатки

звіт про майно партії

Види державних органів фінансового контролю політичних партій у світі

Перший — це державні органи зі спеціальною компетенцією (Комісія з контролю за виборчими витратами та звітами політичних партій у Бельгії, Національна комісія з контролю за звітами виборчої кампанії з політичного фінансування у Франції). У ряді країн такі органи утворюються парламентом чи є його структурними підрозділами. Цим відзначається їх склад — у них репрезентовані члени парламентських фракцій.

Другий вид — це державні органи загального фінансового контролю (у ФРН — фінінспектори, в Іспанії — Лічильна палата), (більш поширений).

Третій, основний вид контрольних органів — виборчі комісії, на які у ряді країн накладаються повноваження контролювати всю фінансову діяльність політичних партій, а не тільки пов'язану з їх участю у виборах. У США, де, як зазначалося, політичні партії можуть зібрати пожертвування не тільки у період проведення виборів, а й протягом календарного року. Федеральна виборча комісія також здійснює постійний контроль за фінансовими ресурсами партій. ФВК складається з восьми членів — генеральних секретарів обох палат Конгресу й шести представників партій (три демократи і три республіканці) — призначених президентом та затверджених сенатом.

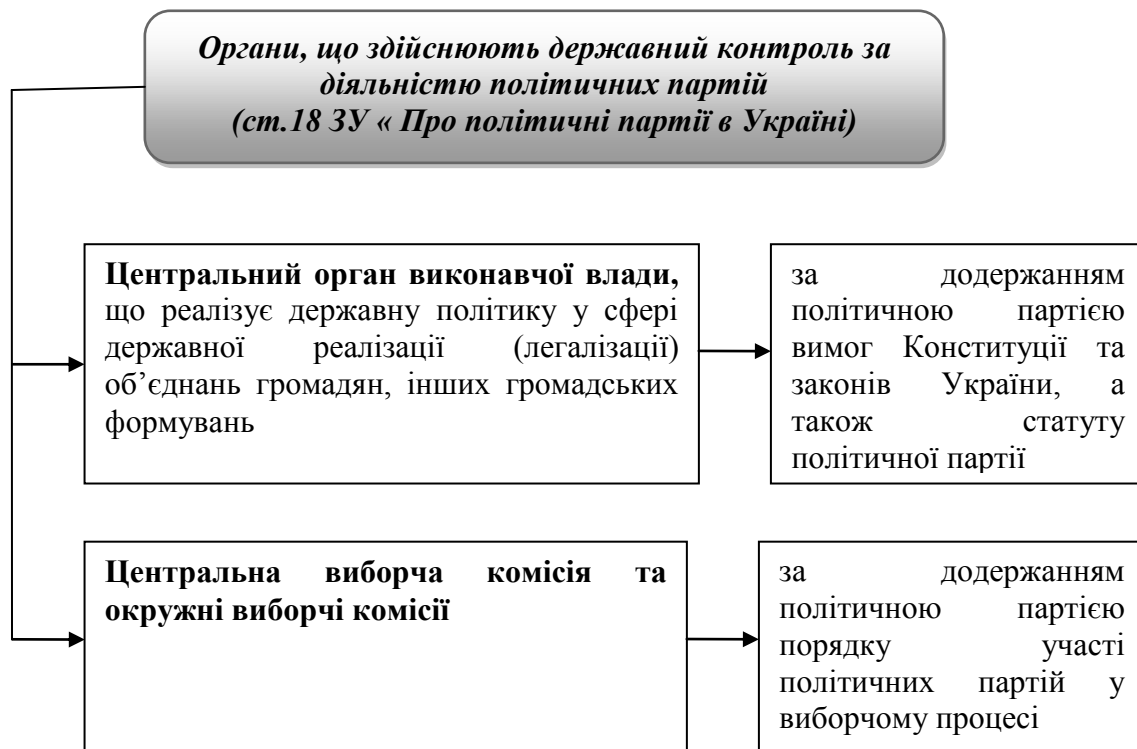
Реформування партійних фінансів в Україні

1) має забезпечити партії від фінансової залежності від великого капіталу та окремих громадян, запобігти корупції в політиці

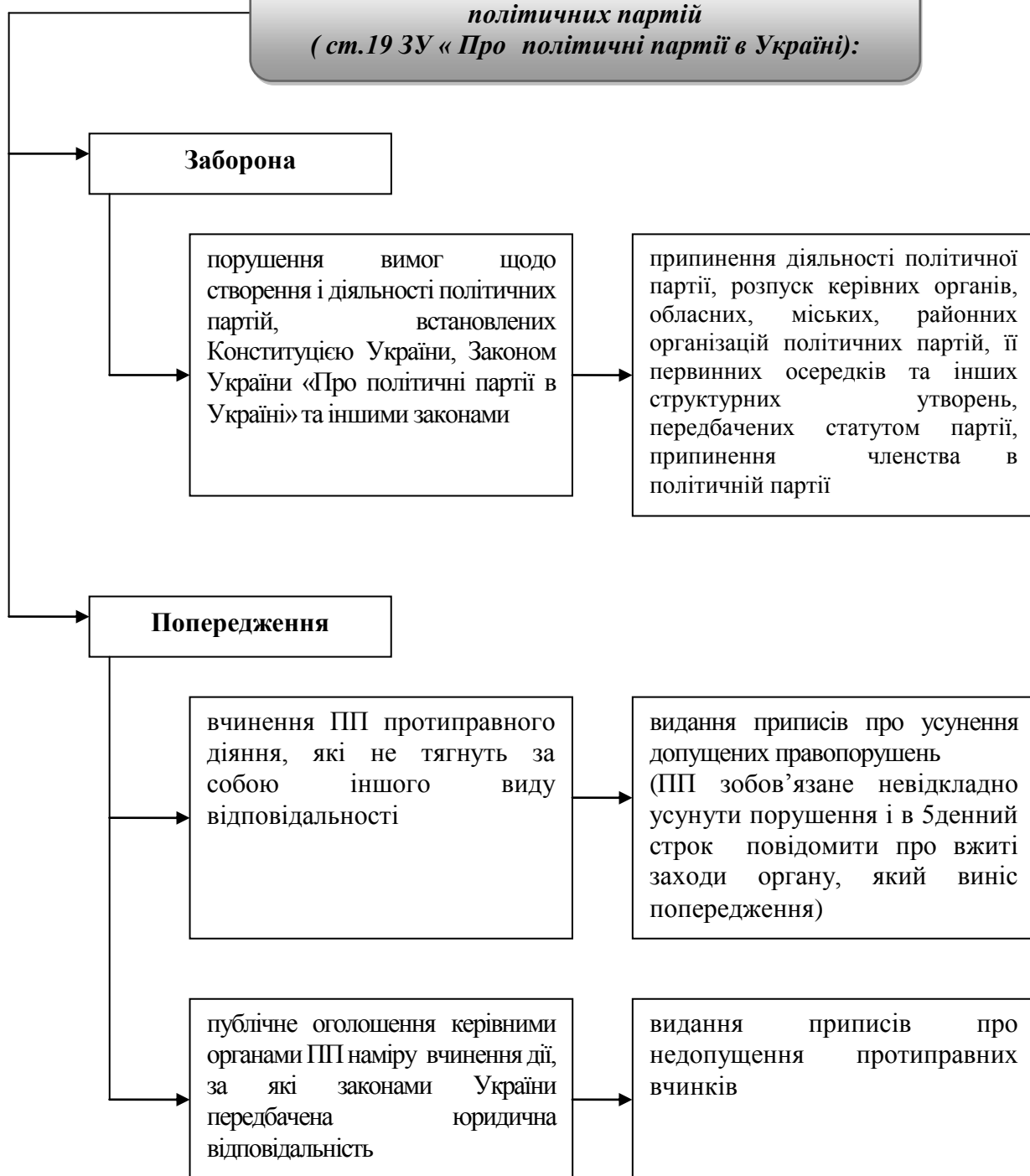
2) дати виборцю чітку інформацію стосовно того, чиї інтереси ця партія представляє, кому і як вона завдячує перемогою на виборах

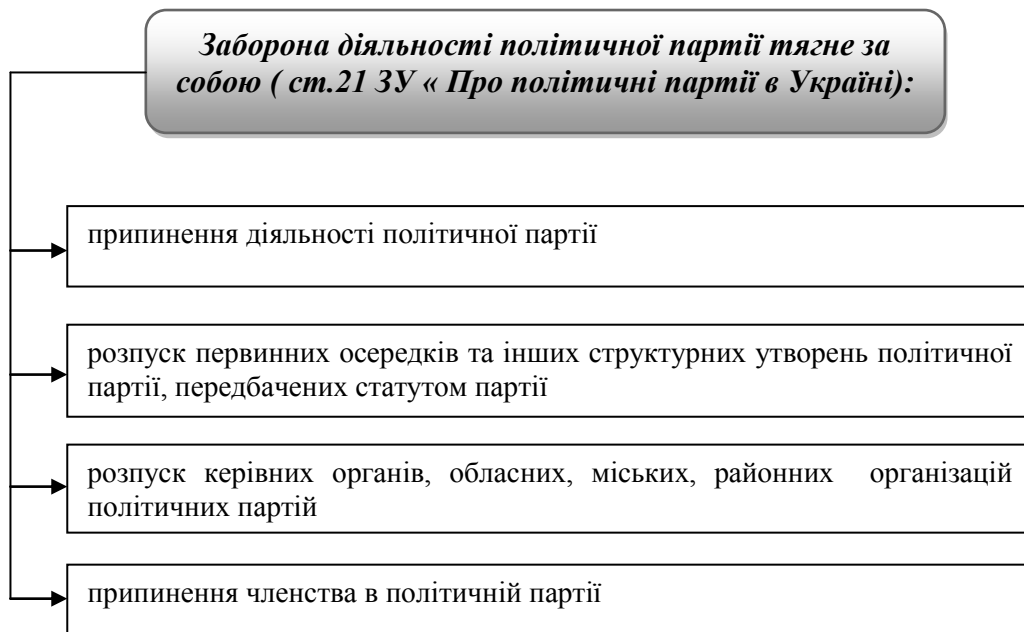
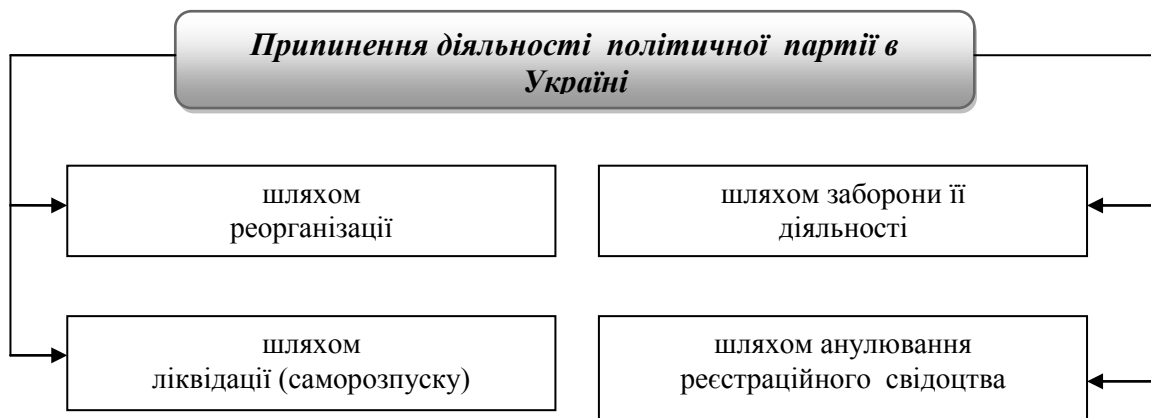
3) стимулювати комунікацію депутатів з виборцями, оскільки знання джерел фінансування певних політичних сил сприяє формуванню її образу в очах виборців

ТЕМА 6. ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Заходи, що можуть застосовуватися до політичних партій (ст.19 ЗУ «Про політичні партії в Україні»):

Заборона діяльності політичної партії тягне за собою (ст.21 ЗУ « Про політичні партії в Україні):

заборона діяльності політичної партії

порушення вимог щодо створення і діяльності політичних партій, встановлених Конституцією України, Законом України «Про політичні партії в Україні» та ін.

анулювання реєстраційного свідоцтва

виявлення протягом трьох років з дня реєстрації політичної партії недостовірних відомостей у поданих на реєстрацію документах

не висування політичною партією своїх кандидатів по виборах Президента України та виборах народних депутатів України протягом 10 років

невиконання вимоги ч. 6 ст. 11 Закону України «Про політичні партії в Україні»

реорганізація, ліквідація (саморозпуск)

рішення, прийняте з'їздом (конференцією) політичної партії відповідно до статуту політичної партії (одночасно приймається рішення про використання майна та коштів політичної партії на статутні чи благодійні цілі)

Відповідальність посадових осіб і громадян за порушення законодавства про політичні партії (ст.22 ЗУ «Про політичні партії в Україні»)

створення, організація діяльності та участі в діяльності незареєстрованих політичних партій

обмеження в правах чи переслідування громадян у зв'язку з належністю чи неналежністю до політичних партій

необґрунтованої відмови в реєстрі політичної партії

надання політичній партії будь-яких переваг чи обмеження передбачених законом прав політичної партії та її членів

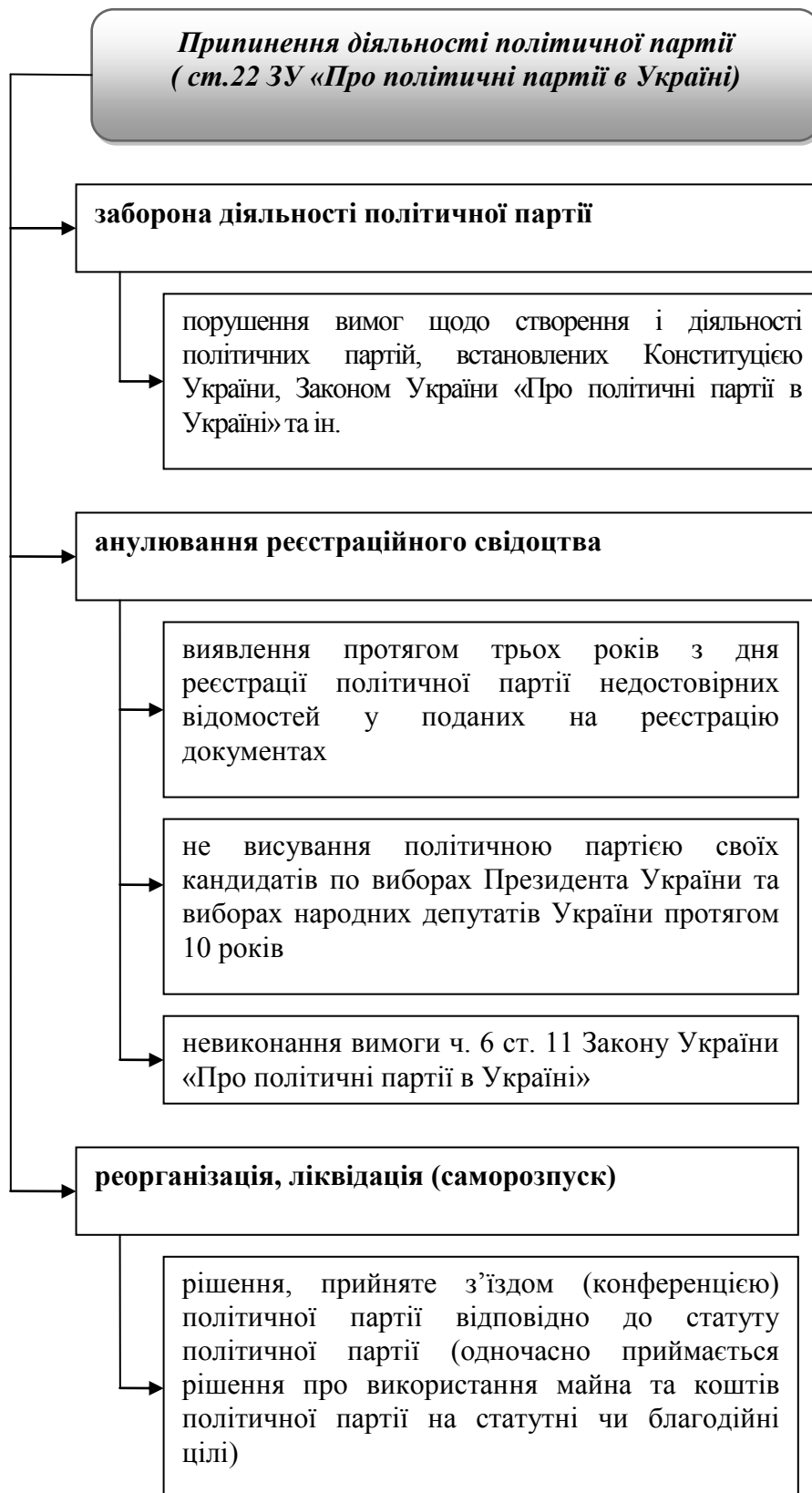
порушення закону при використанні символіки політичної партії

заподіяння матеріальної чи моральної шкоди політичній партії

утворення воєнізованих формувань

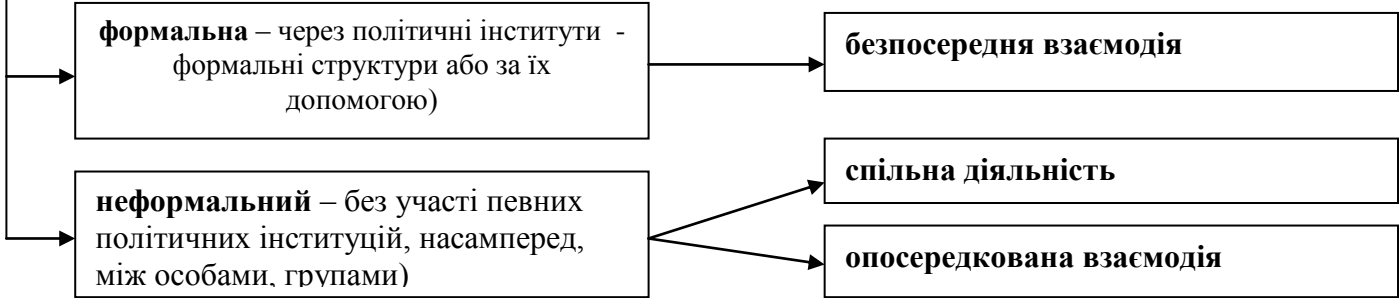
участь у діяльності забороненої політичної партії або інших передбачених чинним законодавством порушень

притягаються до дисциплінарної, адміністративної, цивільної або кримінальної відповідальності згідно з законом України

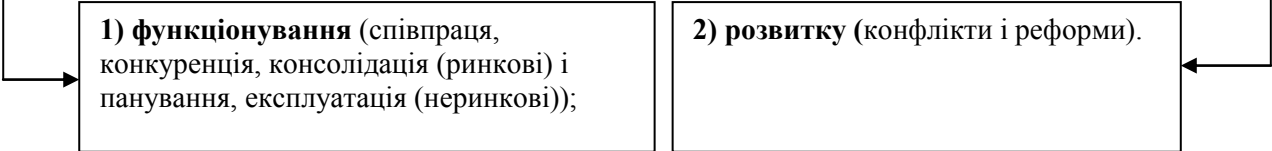

ТЕМА 7. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ З ІНСТИТУТАМИ ДЕРЖАВИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Форми політичної взаємодії
– це усталені, інституційно або психологічно зумовлені способи поведінки суб'єктів, що взаємодіють.

Групи форм політичної взаємодії

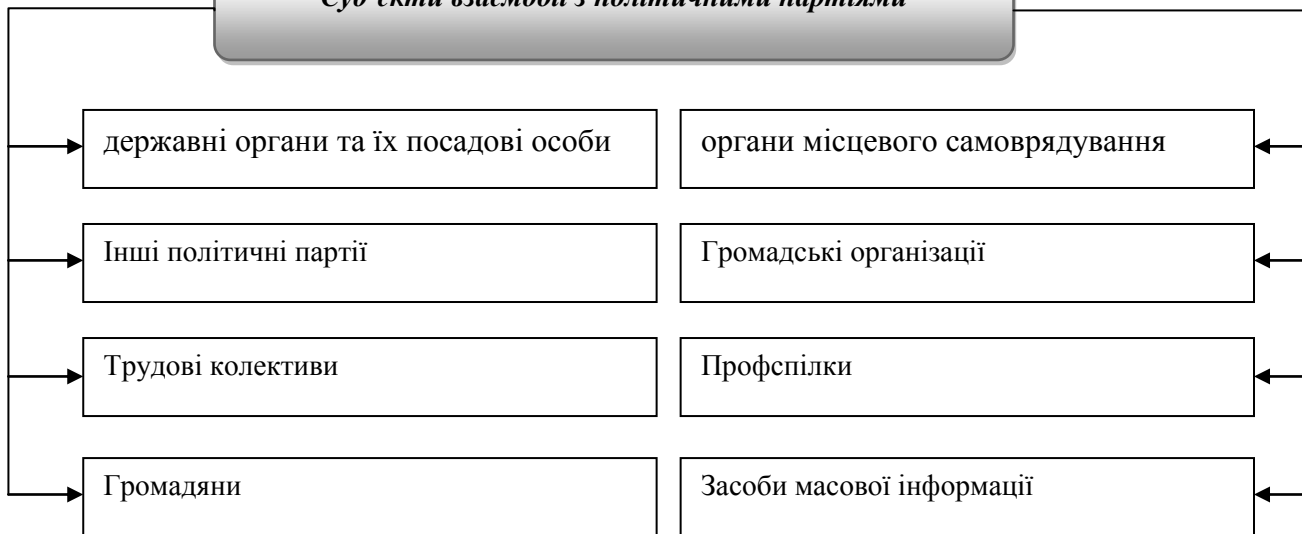

Форми політичної взаємодії

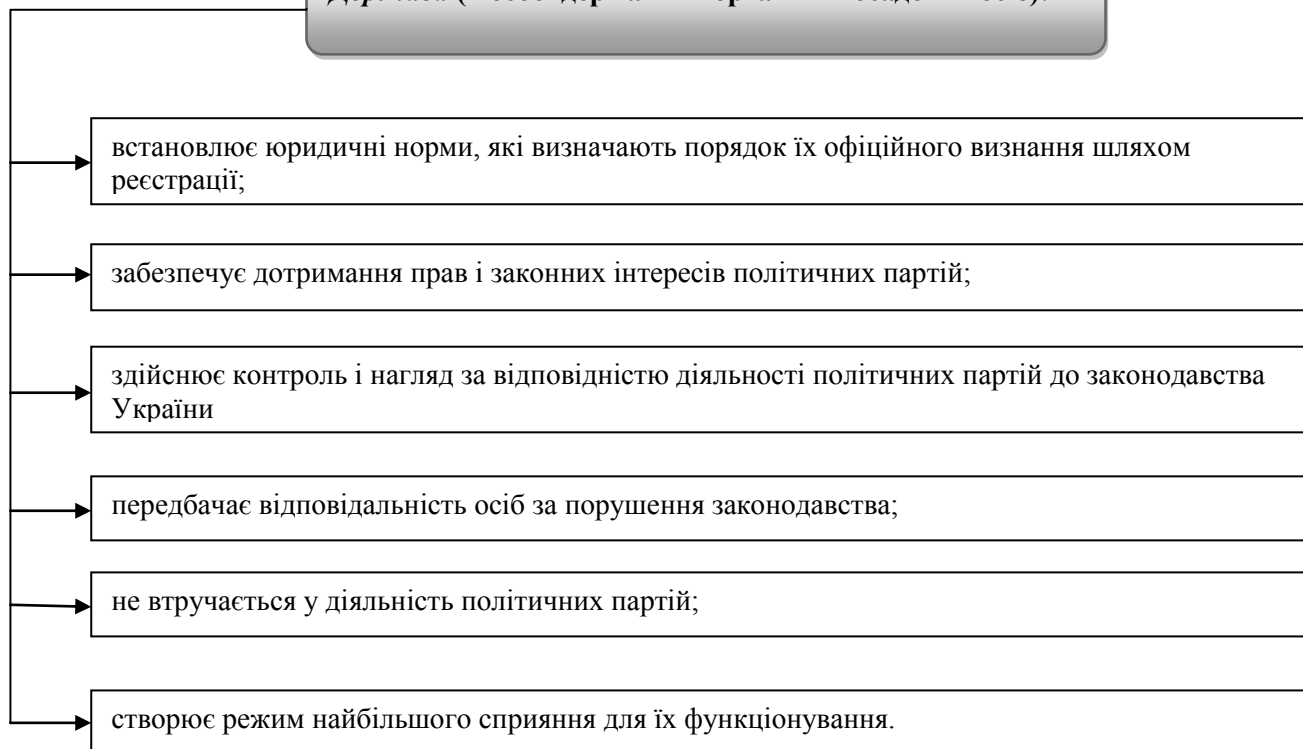
- **Політична співпраця** — форма політичної взаємодії, яка ґрунтується на спільних діях суб'єктів політики, що мають спільні або відмінні цінності й інтереси, але прагнуть реалізувати взаємовигідну мету.
- **Політична конкуренція** — форма політичної взаємодії, в якій суб'єкти політики в рамках правових або неправових правил змагаються за перевагу у розподілі влади, матеріальних ресурсів і престижу.
- **Консолідація** — форма політичної взаємодії, яка передбачає об'єднання, згуртування суб'єктів політики для досягнення загальної мети навколо спільних цінностей та інтересів.
- **Панування** — це тип політичної взаємодії, який передбачає між суб'єктами політики нерівноправні стосунки: командування, підкорення, пригноблення, придушення, експлуатацію. В історії людства можна виділити різні типи панування: рабовласницький, феодално-кріпосницький, кастовий, імперсько-колоніальний, клієнтський.
- **Конфлікт.** В його основі лежить зіткнення інтересів з приводу розподілу влади, панування і престижу, а також матеріальних ресурсів. Виражається у таких формах: **революція і переворот.**
- **Реформа** передбачає поступову зміну інститутів політичної системи і всього суспільного ладу правовими засобами.

Суб'єкти взаємодії з політичними партіями

Держава (в особі державних органів і посадових осіб):

Зворотній зв'язок між державою й політичними партіями та громадськими об'єднаннями

громадські об'єднання беруть участь у формуванні корпусу депутатів, представницьких органів державної влади, в умовах виборчої системи вони виступають свого роду джерелом кадрового забезпечення апарату держави;

держава залежить від громадських об'єднань з точки зору ефективності виконання державних функцій. Політичні партії чи об'єднання громадян можуть підтримувати реалізацію державних функцій, створювати належні ідеологічні та інші умови в соціальному

можуть застосовувати заходи громадського впливу;

представники цих партій, об'єднань включаються до певних державних колегіальних органів як їх рівноправні члени і працюють у якості допоміжних, дорадчих структур, що оптимізують роботу органів державної влади;

у ряді випадків державні органи можуть приймати рішення тільки спільно або за погодженням з громадськими об'єднаннями;

держава дає змогу певним спільнотам самостійно приймати формально обов'язкові (юридичні) акти;

окремим представникам з числа громадських та політичних об'єднань держава дозволяє здійснювати контроль за діяльністю деяких державних органів.

Різновиди політичної участі:

мобілізована участь – має примусовий характер, її стимулами є адміністративний примус, страх, сила традиції тощо. Як правило, мобілізована участь спрямована на підтримку політичної системи, її метою є демонстрація відданості правлячій еліті, — всенародної єдності й схвалення чинної

“ангажована” участь – характеризує цілеспрямовану на реалізацію групових інтересів (партій, руху, лобі, політичної — команди) політичну поведінку, яка є цілком усвідомленою, спланованою та здебільшого професійною. Ангажовану позицію займають природно всі партійні лідери та помітні партійні діячі, практично всі відомі публічні політики є безпосередньо чи приховано — ангажованими впливовими політичними силами; абсолютна більшість засобів масової інформації також — ангажована || певними політичними групами, організаціями чи державою.

автономна участь – це добровільна політична діяльність людей, які переслідують особисті чи групові інтереси;

Способи політичної участі громадян

Професійна політична діяльність як публічних політиків, так і осіб, що фахово забезпечують реалізацію політико-державних функцій.

Виборча діяльність (голосування на виборах, пожертвування на кампанії, робота на виборах, вербування прихильників від імені кандидата тощо).

Участь у політичних кампаніях (переконування, пожертвування коштів, відвідування мітингів тощо).

Організаційна діяльність (участь через саме членство в організації, яка прагне впливати на прийняття рішень у державному управлінні).

Участь у місцевих справах (обговорення місцевої політики, контактування з місцевими посадовцями чи політиками, вирішування місцевих проблем).

Контактування окремих громадян з урядовцями для вирішення своїх особистих проблем чи малої групи людей.

Лобіювання (індивідуальні чи групові зусилля, щоб увійти у контакт з урядовцями і політичними лідерами для впливу на їхні рішення з питань, важливих для значної кількості людей).

Насильницькі дії (нелегальні зусилля впливати на ухвали урядовців, завдаючи фізичної шкоди особам чи власності). Приклади насильницьких дій: державні перевороти, політичні вбивства, бунти, повстання.

Комунікативні види діяльності (стеження за політикою через засоби масової інформації та обговорення політики, включаючи навіть таку особливу форму обговорення, як цілеспрямоване переконування на користь певного кандидата чи партії).

Нетрадиційна політична участь, яка охоплює дві великі групи видів діяльності:

а) менш агресивні (петиційні кампанії, бойкоти, легальні демонстрації, громадські рухи прямої дії);

б) більш агресивні (нелегальні страйки, насильницькі зіткнення, участь у революційних рухах, участь у партизанському русі, рух громадської непокорі).

**Ієрархія залучення до політики громадян:
(амер. політолог Л. Мілбротом «Політична участь»
1965)**

- «апатичні» (близько третини громадян)
- спостерігачі, включаючи учасників голосування (близько 60 %)
- гладіатори як найбільше залучені до політики громадяни (1–7 %)

Соціальні функції політичної участі:

- відображення, узгодження і реалізація різних інтересів та вимог;
- відбір політиків та управлінців;
- рекрутування і просування по службі (політичній кар'єрі) публічних політиків та управлінців (політичних адміністраторів);
- залучення населення до вироблення і реалізації політичних рішень;
- політична соціалізація;
- упередження та розв'язання конфліктів;
- боротьба з бюрократизмом і скасування відчуження громадян відполітики та управління.

**Кожен громадянин повинен мати без будь-якої
дискримінації право і можливості:
ст. 25 Міжнародного пакту про громадянські і політичні
права (резолуція ООН від 16 грудня 1966 року)**

- брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так і через посередництво вільно обраних представників;
- голосувати і бути обраним на дійсно періодичних виборах, які здійснюються на засадах загального і рівного виборчого права при таємному голосуванні та забезпеченні вільного волевиявлення виборців;
- мати доступ у своїй країні на загальних умовах рівності до державної служби

Для посилення зв'язку депутатів з виборцями необхідно забезпечити політичну відповідальність партій і конкретних депутатів шляхом проведення реформування у таких напрямках:

удосконалення парламентського контролю – визначення статусу тимчасових спеціальних і слідчих комісій, удосконалення інституту депутатських запитів і звернень;

активізації взаємодії партій з виборцями, особливо – на місцевому рівні, визначення механізмів такої взаємодії (закріплення депутатів за умовними округами тощо);

запровадження громадського контролю і моніторингу діяльності органів публічної влади;

активізації роботи з виборцями не лише у передвиборний період, але і після виборів;

зміцненні аналітичної та наукової складової партійної діяльності шляхом, зокрема, створення партіями власних дослідницьких структур, залучення до аналітичної роботи громадських організацій, незалежних експертів тощо

Пріоритетами до розвитку взаємодії політичних партій з інститутами держави і громадянського суспільства є:

створення відповідної нормативної бази для взаємодії між партіями і інститутами держави;

співпраця між політичними партіями і народом з метою ефективного вирішення проблем населення;

підвищення рівня політичної свідомості і політичної культури у громадян держави.

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Тлумачення від 15.05.2014 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
2. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів. Закон України від 10.07.2010. редакція від 20.04.2014 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2487-17>
3. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17.11.2011 в редакції від 15.05.2014 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>
4. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03 2012 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/>
5. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №23. – Ст.118 (з наступними змінами та доповненнями) / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
6. Автономов А.С. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: учебник. – М.: Проспект, 2005. – 552 с.
7. Дюверже М. Политические партии / пер. с франц. / М.Дюверже. – М.: Академический Проект, 2000. – 558 с.
8. Закон України про вибори народних депутатів. Науково-практичний коментар. – К., 2012р. – 672 с.
9. Ідеологічне позиціонування політичних партій в Україні / Укр. незалеж. центр політ. дослідж.: С. Г. Конончук, О. А. Ярош. – К. : Агентство «Україна», 2013. – 52 с.
10. Кафарський В.І. Політичні партії України: конституційно-правове регулювання організації та діяльності: Монографія / В.І. Кафарський. – К.: Логос, 2008. – 560 с.
11. Конституційне право України / За ред. В.Ф.Погорілка. – 4-е видання. – К.: Наукова думка, 2003. – 734 с.
12. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник / В.В. Кравченко. – Вид. 4-те, виправл. та доповн. – К.: Атіка, 2006. – 568 с.
13. Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку / За ред. Ф.М.Рудича: Навч. посібник для студентів вищих закладів освіти. – К.: Парламентське вид-во, 2002. – 327 с.
14. Примуш М.В. Політичні партії: історія та теорія. Навчальний посібник / М.В. Примуш. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 416 с.
15. Регулювання політичних партій в Україні: сучасний стан і напрями реформ / Науково-популярний журнал «Часопис ПАРЛАМЕНТ». – м.Київ. – 2010. – №2. – 88 с.
16. Фрицький О.Ф. Конституційне право України: підручник / О.Ф. Фрицький. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 2-е вид., перероб. та допов. – 510 с.
17. Юдин Ю.А. Политические партии и право в современном государстве / Ю.А. Юдин. – М.: Издательская группа «ФОРУМ-ИНФРА-М», 1998. – 288 с.
18. Удовика Л.Г. Правова система України: глобалізаційні трансформації: Монографія / Л.Г. Удовика. – Запоріжжя: КСК Альянс, 2014. – 320 с.

Додаткова:

1. Арбузкин А.М. Конституционное право зарубежных стран: Учебное пособие / А.М. Арбузкин. – М.: Юристъ, 2004. – С.55-56.
2. Артеменко І. В. Парламентська діяльність політичних партій в Україні: державно-управлінський аспект / І. В. Артеменко. // Публічне адміністрування: теорія та практика . - 2012. - Вип. 2.
3. Батанов О.В. Територіальні громади та політичні партії: механізм взаємодії в політичній системі суспільства / О.В. Батанов // Часопис Київського університету права. - К., 2004. - №3.- С. 30-38.

4. Баштанник В. Зміст та засоби реалізації механізму взаємодії органів влади та політичних партій в Україні В. Баштанник // Вісник Української Академії державного управління при Президентіві України. - 2001. - №4.– С.25-32
5. Бесплюбняк О.О. Типологія громадських організацій / О.О. Бесплюбняк // Громадські організації у дискурсі демократизації суспільства: монографія.-К.:Видавництво НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. – С. 470-497
6. Білошицький С. Консервація соціальних статусів громадян як фактор діяльності систем прийняття політичних рішень у сучасних ліберальних демократіях / С. Білошицький // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса. - 2010. - №3(47), травень-червень. - С. 207-217.
7. Богашева, Н. Політичні партії як суб'єкти виборчого процесу / Н. Богашева // Право України. – 2013. – № 5. – С. 114-121.
8. Булавина С. Правові основи діяльності українських громадських культурно-освітніх організацій та товариств Волині у 20–30 роках ХХ ст. [Електронний ресурс] / С. Булавина // Історико-правовий часопис . - 2013. - № 2. - С. 23-29. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ipch_2013_2_7.pdf
9. Вайль И.М. Некоторые особенности развития партийной системы США / И.М. Вайль // Избирательные системы и партии в буржуазном государстве. – М.: ИГПАН, 1979. – С.3-36.
10. Взаємодія органів виконавчої влади та місцевого самоврядування з політичними партіями // Політологічні аспекти державного управління: навч. посіб.-Івано-Франківськ: Місто НВ,2013. – С. 219-222.
11. Войналович М. В. Створення та діяльність громадських організацій як об'єкт конституційно-правового регулювання [Електронний ресурс] / М. В. Войналович // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України . - 2013. - № 4. - С. 33-39. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzizvru_2013_4_8.pdf
12. Гейда О.В. Політичні партії та громадські організації: проблеми взаємодії / О.В. Гейда // Наше право. - 2004. - № 4. – С.8-11
13. Голобуцький О.П. Політичні партії України / Голобуцький О.П., Криворучко Т.Г., Кулик В.О., Якущик В.М. – К.: Кобза, 1996.
14. Громадські організації та органи державного управління: питання взаємовідносин / за заг. ред. Нижник Н. Р. та Олуйко В.М. – Хмельницький : Вид-во ХУУП. – 236 с.
15. Гула Р.В. Основні теоретичні підходи та характеристики націоналізму як ідеології та суспільно-політичної практики/ Р.В.Гула, О.М.Щурко;/ Гілея : науковий вісник.-К.,2013.-№ 79.– С. 273-276.
16. Донцова О. Правові засади взаємодії партійної та виборчої систем України : аналіз вітчизняного та світового досвіду / О.Донцова // Персонал. - К.,2009. - № 4.– С. 52-57.
17. Дюверже М. Политические партии / Пер. с франц. / М. Дюверже. – М.: Академический Проект, 2000. – 558с.
18. Евдокимов В.Б. Партии в политической системе буржуазного общества / В.Б. Евдокимов. – Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1990. – 160 с.
19. Журенок Т. В. Правовий статус та види громадських об'єднань [Електронний ресурс] / Т. В. Журенок // Форум права . - 2012. - № 4. - С. 356-361. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2012_4_58.pdf
20. Зв'язок депутатів та партій з виборцями: український та зарубіжний досвід. – К., 2007. – 22с.
21. Ідеологічне позиціонування політичних партій в Україні / Укр. незалеж. центр політ. дослідж. : С. Г. Конончук, О. А. Ярош. – К. : Агентство «Україна», 2013. – 52 с [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ucipr.kiev.ua/userfiles/party_ideology2013.pdf
22. Класифікація та порівняльний аналіз ідеологічних засад сучасних політичних партій України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://e-works.com.ua/work/1382_Klasifikaciya_ta_porivnyalnii_analiz_ideologichnih_zasad_sychasnih_politichnih_partii_Ykraini.html

23. Ковальчук А. В. Організаційно-правові основи взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування з політичними партіями [Електронний ресурс] / А. В. Ковальчук // Право та державне управління . - 2014. - № 1-2. - С. 144-149. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ptdu_2014_1-2_28.pdf
24. Кокіц О. Особливості взаємодії політичних партій і представницьких органів місцевого самоврядування в Україні на сучасному етапі / О.Кокіц, І.Козаренко / Державне управління та місцеве самоврядування: збірник наукових праць.-Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ,2009. - Вип.3 (3).– С. 279-287.
25. Конончук С. Г. Партійна система України: ідеологічний вимір. / Світлана Конончук, Олег Ярош; Укр. центр політ. дослідж. - Київ: Агентство "Україна", 2010. - 75 с.
26. Конституции государств Европейского Союза / Под общ. ред. и со вступ. статьей Л.А.Окунькова. – М.: НОРМА-ИНФРА-М, 1999. – 816 с.
27. Конституции зарубежных государств: Учебное пособие / Сост. проф.В.В.Маклаков. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: БЕК, 2001. – 592 с.
28. Конституции стран СНГ и Балтии: Учебное пособие / Сост. Г.Н.Андреева. – М.: Юристъ, 1999. – 640 с.
29. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: В 4 т. Томах 1-2. Часть общая: Учебник / Отв. ред. проф. Б.А. Страшун. – 3-е изд., обновл. и дораб. – М.: БНК, 2000. – 784 с.
30. Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов / Под общ. ред. М.В.Баглая, Ю.И.Лейбо и Л.М.Энтина. – 2-е изд., перераб. – М.: Норма, 2005. – 1056 с.
31. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / За заг. ред. В.О.Ріяки. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 512 с.
32. Кравчук В. Деякі підходи до класифікації громадських організацій в Україні / В. Кравчук // Вибори та демократія. – 2007. № 1 (11). – С. 48-53.
33. Кривоцюк П. Створення партій демократичного типу: Світові та українські реалії / П. Кривоцюк // Людина і політика. – 2002. – № 5.
34. Куц Г. М. Класичний лібералізм : європейські та північно - американські версії / Г. М. Куц // Гілея: науковий вісник. - 2010. - № 37. - С. 493-500.
35. Лапаева В. В. Многопартийность в современной России / В.В. Лапаева. – М., 2001.
36. Лісовський В. М. Політична і партійна ідеологія українського суспільства: різновекторність та перспективи розвитку / В.М. Лісовський // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Політологія . - 2012. - Т. 178, Вип. 166. - С. 56-58. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/Npchdupol_2012_178_166_14.pdf
37. Лойко Л. Типологічне позиціонування національних організацій в інституціональній структурі громадянського суспільства / Л. Лойко // Політичний менеджмент. -. 2005. - № 5 (14). – С. 51-60.
38. Ломжець Ю.В. Основні моделі взаємодії президента й парламенту в контексті особливостей положення парламентських партій в політичному просторі // Гілея: науковий вісник. - К., 2012.-№ 59.– С. 772-778.
39. Лук'янов Д. В. Держава і політичні партії (проблеми співвідношення та взаємодії): Спец.:12.00.01; Автореф. дис канд. юрид. наук.– 22.10.02; Харків, 2002.– 20с.
40. Марченко М.Н. Буржуазные политические партии (социально-философский анализ): Учеб. пособие / М.Н. Марченко, М.Х. Фарукшин. – М.: Высш. шк., 1987. – 135с.
41. Марченко М.Н. Буржуазные политические партии : социально-философский анализ / М.Н. Марченко, М.К. Фарукшин. – М.: Высшая школа. - 1987.
42. Марченко М.Н. Политическая система современного буржуазного общества (политико-правовое исследование) / М.Н. Марченко. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1981. – 302 с.
43. Менджул, М. В. Види громадських організацій в Україні / М. В. Менджул // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 1. – С. 184-188.
44. Михельс Р. Отношение вождей к массам на практике / Р. Михельс // Социология политической партии в условиях демократии // Диалог. – 1990. – №5.

45. Мишин А.А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учебник / А.А. Мишин. – 11-е изд., испр. и доп. – М.: ЗАО Юстицинформ, 2004. – 512 с.
46. Місюра В. Я. Особливості взаємодії політичних партій та органів місцевого самоврядування в розбудові громадянського суспільства в Україні (державно-управлінський аспект): автореф. дис. ... канд. наук з держ. управлін.: 25.00.02.– 13.06.06.– К., 2006.– 20 с.
47. Морарь М.В., Націоналізм в ідеології, політиці та практиці політичних партій // Гілея : науковий вісник.-К.,2014.-№ 87.– С. 327-331.
48. Неурядові організації: досвід Сполученого Королівства / Британська Рада в Україні. – К., 1998. – 146 с.
49. Партії без ідеології чи ідеологія без партій. системи [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.volfoto.inf.ua/pagesi/istomist/statti/2014rik/dm140821/t140823/partija/partija.htm>
50. Пастухова А. Симуляція ідеології: українські ліві партії є такими лише за назвою / А.Пастухова // Український тиждень. - 2011. - № 11. - С. 12-14.
51. Пахарев А. Багатопартійність і партійні системи — поняття не тотожні / А. Пахарев // Віче. – 2002. – № 2.
52. Пахарев А. Політичні ідеології та багатопартійність в Україні: Знайомі незнайомці / А.Пахарев // Віче. – 2002. – № 10.
53. Перегуда Є.В. Взаємодія центральних та місцевих органів виконавчої влади в умовах партійно-політичного плюралізму / Є.В. Перегуда // Держава і право:Збірникнауковихпраць : Юридичні і політичні науки.-К.,2012.-№ 57.– С. 500-506. .
54. Петренко Ф. Партия: функции в правовом государстве / Ф. Петренко // Диалог. – 1990. – №1.
55. Політичні партії в Україні: Ін форм.-довід. вид. (друге, доповнене) / Ред.-кол.: Я.В.Давидочич, В.О.Завалевська, О.С.Вишневська та ін. – К.: Атіка, 2005.
56. Політичні партії України у парламентській виборчій кампанії 2012 року : кол. монографія / Нац. акад. наук України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І.Ф. Кураса; за ред. М. С. Кармазіна. -К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса , 2013.- 400 с.
57. Порівняння програм політичних партій [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2014/10/21/7041350/?attempt=1>
58. Примуш М.В. Ідеологічна криза українських політичних партій / М.В. Примуш // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія / редкол.: А. П. Гетьман та ін. – Х. : Право, 2014. – № 1 (20). - С. 195 – 203
59. Проблеми модернізації політичних систем сучасності: Монографія / М.І. Панов (кер. авт. кол.), Л.М. Герасіна, О.Г. Данильян та ін.; За заг. ред. Л.М. Герасіної, О.Г. Данильяна. – Х.: Право, 2008. – 320 с.
60. Пушкарева Г.В. Партии и партийные системы: концепция М. Дюверже / Г.В. Дюверже // Социально-политический журнал. – 1993. – № 9 – 10.
61. Рахмайлов В. В. Сепаратизм і націоналізм: проблема співвідношення [Електронний ресурс] / В. В. Рахмайлов // Грані. - 2014. - № 7. - С. 88-95. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Grani_2014_7_19.pdf
62. Ресурси виборчої кампанії та особливості їх використання в Україні / М.А. Бучин. - Львів: ЛІСВ, 2009. - 231 с.
63. Рибачук М. Ф. Політичні партії в Україні та виборчий процес М.Ф. Рибачук // Вибори і референдуми в Україні: Проблеми теорії і практики. – К.: Центр, виборч. коміс, 2001.
64. Риженкова Л. І. Партійно-громадська взаємодія у контексті процесів сучасної політичної комунікації [Електронний ресурс] / Л. І. Риженкова // Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Філософія. Соціологія. Політологія . - 2013. - Т. 21, вип. 23(4). - С. 70-75. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vdufsp_2013_21_23\(4\)_13.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vdufsp_2013_21_23(4)_13.pdf)
65. Риженкова Л. І. Партійно-громадська взаємодія як чинник розвитку сучасних політичних партій [Електронний ресурс] / Л. І. Риженкова // Філософія і політологія в контексті сучасної культури . - 2014. - Вип. 8. - С. 256-259. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/filipol_2014_8_65.pdf

66. Рудич Ф. М. Політичні партії України: Політологічний контекст / Ф.М. Рудич // Вибори і референдуми в Україні: Проблеми теорії і практики. - К.: Центр, виборч. коміс, 2001.
67. Сало І.С., Особливості взаємодії Глави держави з парламентом, урядом та провідними політичними партіями / І.С. Сало //Україна в 2008 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: монографія.-К.:НІСД,2008.– С. 84-90.
68. Семьоркіна О. Громадські формування як інститути громадянського суспільства / О. Семьоркіна // Юридичний вісник України. – 2011.- № 13 (821). – С. 13
69. Сисарев О.В. Ідеологічні основи політичних партій в Україні, перспективи розвитку партійної системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/sisarev-ov-ideologichni-osnovi-politichnih-partiy-v-ukrayini-perspektivi-rozvitku-partiynoyi-sistemi/>
70. Скитник О.М., Ідеологічні витоки сучасних українських націоналістичних партій//Гілея: науковий вісник.-К.,2011.-№ 48.– С. 630-640.
71. Скрипнюк В. М. Політичні партії і державна влада: Організаційно-правові проблеми взаємодії / В.М. Скрипнюк // Держава і право. – 2001. – Вип. 10.
72. Словська, І. Є. Еволюція політичних партій у процесі становлення парламентаризму в Україні / І. Є. Словська // Право і суспільство. - 2011. - № 4. - С. 40-44.
73. Станкевич В. Багатопартійність у сучасній Україні : короткий огляд процесу становлення та оцінка перспектив / В. Станкевич, А. Бесєдіна // Схід-East. - 2011. - № 2 (109), лютий. - С. 118-123.
74. Тарасевич В. Ідеологічні доктрини: цивілізаційний аспект і національний колорит: [католицько - протестантські засади ідеології лібералізму та неоконсерватизму] / В.Тарасевич // Економіка України. - 2011. - № 2. - С. 13-27.
75. Теліпко, В. Е. Парламентське право : академ. курс : підручник / В. Е. Теліпко. - К.: Центр учбової л-ри, 2011.- 654 с.
76. Тупиця О. Профспілки та політичні партії : способи взаємодії в сучасній політичній системі / О. Тупиця // Віче.-К.,2008.-№ 13-14.– С. 43-46.
77. Халецький А.В. Проблеми взаємодії органів виконавчої влади, політичних партій та громадських організацій у формуванні загальнонаціональної ідентичності / А.В. Халецький //Держава та регіони. Серія: Державне управління.-Запоріжжя, 2011.-№ 2.– С. 69-74.
78. Чабанна, Маргарита В. Політичні партії і партійні системи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Маргарита Чабанна; Нац. ун-т "Києво-Могилян. акад." - Київ: ВПЦ НаУКМА, 2010. - 202с.
79. Шведа Ю. Партії та вибори. Енциклопедичний словник. - Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010.
80. Шведа Ю. Формування партійної системи в Україні // Трансформація в Польщі і в Україні. Вибрані аспекти / За ред. А. Антошевського, А. Колодій, К. Ковальчика. - Вроцлав, 2010.
81. Юрій М.Ф. Основи політології: Навч. посібник / М.Ф. Юрій. – К.: Кондор, 2010. – 340 с.

Інформаційні ресурси

1. www.rada.gov.ua - Офіційний сайт Верховної Ради України.
2. www.kmu.gov.ua – Офіційний портал Кабінету міністрів України.
3. www.president.gov.ua – Офіційний сайт Президента України.
4. www.nbuv.gov.ua - Національна бібліотека ім. Вернадського.
5. www.internetrights.org.ua - Сайт присвячений правам людини в Інтернет.

ПЛАН І МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

План семінарського заняття № 1

Тема заняття: Загальна характеристика політичних партій як політико-правового інституту.

Мета заняття: формування у слухачів магістратури загальних знань щодо сутності, основних функцій та типології політичних партій.

Питання для обговорення:

1. Поняття та види об'єднань громадян.
2. Поняття та особливості політичних партій як конституційно-правового та політичного інституту.
3. Генезис політичних партій. Основні функції, права та обов'язки політичних партій.
4. Класифікація політичних партій.
5. Генеза політичних партій в Україні.

Теми рефератів:

1. Громадсько-політичні організації та рухи як форми вияву політичної активності громадян.
2. Походження і формування політичних партій в Європі.
3. Партії та зовнішньополітичний механізм сучасної держави.
4. Особливості сучасного етапу партійного будівництва в Україні.

Література:

Основна:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Тлумачення від 15.05.2014 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
2. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів. Закон України від 10.07.2010. редакція від 20.04.2014 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2487-17>
3. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17.11.2011 в редакції від 15.05.2014 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>
4. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03 2012 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/>
5. Про молодіжні та дитячі громадські організації: Закон України від 1 грудня 1998 р. // Офіційний вісник України. – 1998. - №51. – Ст.1870.
6. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №23. – Ст.118 (з наступними змінами та доповненнями) / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
7. Автономов А.С. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учебник. – М.: Проспект, 2005. – С.152-155, 160-162.
8. Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн: Підручник. – Тернопіль: Астон, 2003. – С.160-162.
9. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: В 4 т. Тома 1-2. Часть общая: Учебник /Отв. ред. проф. Б.А. Страшун. – 3-е изд., обновл. И дораб. – М.: БНК, 2000. – С.260-270.
10. Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов / Под общ. ред. М.В.Баглая, Ю.И.Лейбо и Л.М.Энтина. – 2-е изд., перераб. – М.: Норма, 2005. – С.186-210.
11. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник /За заг. ред. В.О.Ріяки. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – С.37-41.

12. Мишин А.А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учебник. – 11-е изд., испр. и доп. – М.: ЗАО Юстицинформ, 2004. – С.140-145.

Додаткова:

1. Арбузкин А.М. Конституционное право зарубежных стран: Учебное пособие / А.М. Арбузкин. – М.: Юристъ, 2004. – С.55-56.
2. Бекназар-Юзбашев Т.Б. Партии в буржуазных политико-правовых учениях / Т.Б. Бекназар-Юзбашев – М.: Наука, 1988. – С. 17-175.
3. Вайль И.М. Некоторые особенности развития партийной системы США / И.М. Вайль // Избирательные системы и партии в буржуазном государстве. – М.: ИГПАН, 1979. – С.3-36.
4. Дюверже М. Политические партии / Пер. с франц. / М. Дюверже. – М.: Академический Проект, 2000. – С. 21-38.
5. Евдокимов В.Б. Партии в политической системе буржуазного общества / В.Б. Евдокимов. – Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1990. – С. 4-26.
6. Марченко М.Н. Политическая система современного буржуазного общества (политико-правовое исследование). / М.Н. Марченко. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1981. – С.177-209, 239-241.
7. Марченко М.Н., Фарукшин М.Х. Буржуазные политические партии (социально-философский анализ): Учеб. пособие / М.Н. Марченко, М.Х. Фарукшин. – М.: Высш. шк., 1987. – С.24-87.
8. Третій сектор в Україні: проблеми становлення /М.Ф.Шевченко (кер.авт.кол.), В.А.Головенько, Ю.М.Галустьян та ін. – К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2001. – С.9-76.
9. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: В 4 т. Томах 1-2. Часть общая: Учебник / Отв. ред. проф. Б.А. Страшун. – 3-е изд., обновл. и дораб. – М.: БНК, 2000. – 784 с.
10. Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов / Под общ. ред. М.В.Баглая, Ю.И.Лейбо и Л.М.Энтина. – 2-е изд., перераб. – М.: Норма, 2005. – 1056 с.
11. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / За заг. ред. В.О.Ріяки. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 512 с.

Методичні вказівки до семінарського заняття

Метою семінарського заняття є формування у слухачів магістратури загальних знань щодо сутності, основних функцій та типології політичних партій. Досягненню цієї мети підпорядковані наступні основні завдання: характеристика поняття та видів об'єднань громадян; аналіз поняття та особливостей політичних партій як конституційно-правового та політичного інституту; дослідження генезису політичних партій; характеристика основних функцій, прав та обов'язків політичних партій; дослідження типології політичних партій, аналіз генези політичних партій в Україні.

На семінарському занятті слухачі магістратури повинні отримати знання щодо поняття об'єднань громадян та особливостей політичних партій як різновиду об'єднань громадян і політико-правового інституту, вміти аналізувати основні функції, права та обов'язки політичних партій, характеризувати етапи їх генезису та види. Семінарське заняття одночасно є способом перевірки знань слухачів магістратури, а також засобом вироблення у них навичок самостійного вивчення спецкурсу, роботи з навчальною і науковою літературою, здійснення порівняння положень українського законодавства та законодавства зарубіжних країн, вміння логічно і послідовно викладати засвоєний матеріал. При підготовці до семінарського заняття слухачам магістратури слід пригадати, зокрема, матеріал з конституційного права зарубіжних країн та політології щодо поняття та особливостей політичних партій, з історії виникнення та становлення політичних партій, основних функцій політичних партій та їх типології. При роботі з рекомендованою літературою слід ретельно проаналізувати нормативну базу, а також існуючі точки зору та підходи вчених до окремих дискусійних проблем зазначеної сфери. У процесі відповіді на семінарському занятті слухачі магістратури зобов'язані продемонструвати вміння

виділяти основні положення розглянутого питання, ілюструвати їх відповідними прикладами, порівнювати норми вітчизняного законодавства із зарубіжним, а також робити узагальнені висновки.

При підготовці рефератів слід звернути особливу увагу на аналізі громадсько-політичних організацій та рухів, основних етапах партогенезу, а також ролі та значенні партій у зовнішньополітичному механізмі. На семінарському занятті дозволяється користуватися Конституцією України, законами України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р., «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 р., «Про молодіжні та дитячі громадські організації» від 1 грудня 1998 р., текстами конституцій зарубіжних країн.

План семінарського заняття № 2

Тема заняття: Типологія партійних систем. Партійна система України.

Мета заняття: формування у студентів загальних знань щодо сутності партійних систем та їх типології, а також партійної системи України.

Питання для обговорення:

1. Поняття і сутність партійних систем та їх типологія.
2. Розвиток багатопартійності в Україні.
3. Політичні партії лівого спрямування.
4. Політичні партії правового спрямування.
5. Центристські партії.

Теми рефератів:

1. Основні тенденції розвитку партій та партійних систем у сучасному світі.
2. Етапи української багатопартійності у нових політичних умовах.
3. Багатопартійність як необхідна умова становлення демократії.

Література

Основна:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р. №2222-IV станом на 1 січня 2006 року. Офіційне видання. – К., 2006. – 124 с.
2. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: В 4 т. Тома 1-2. Часть общая: Учебник / Отв. ред. проф. Б.А. Страшун. – 3-е изд., обновл. и дораб. – М.: БНК, 2000. – С.278-282.
3. Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов / Под общ. ред. М.В.Баглая, Ю.И.Лейбо и Л.М.Энтина. – 2-е изд., перераб. – М.: Норма, 2005. – С.211-217.
4. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / За заг. ред. В.О.Ріяки. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – С.34-37.
5. Мишин А.А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учебник А.А. Мишин. – 11-е изд., испр. и доп. – М.: ЗАО Юстицинформ, 2004. – С.136-140.
6. Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку /За ред. Ф.М.Рудича: Навч. посібник для студентів вищих закладів освіти. – К.: Парламентське вид-во, 2002. – С.141-158.

Додаткова:

1. Арбузкин А.М. Конституционное право зарубежных стран: Учебное пособие / А.М. Арбузкин. – М.: Юристъ, 2004. – С.57-58.
2. Вайль И.М. Некоторые особенности развития партийной системы США / И.М. Вайль // Избирательные системы и партии в буржуазном государстве. – М.: ИГПАН, 1979. – С.3-36.
3. Дюверже М. Политические партии / Пер. с франц./ М.Дюверже. – М.: Академический Проект, 2000. – С.263-347.

4. Евдокимов В.Б. О классификации буржуазных партийных систем / В.Б. Евдокимов // Избирательные системы и партии в буржуазном государстве. – М.: ИГПАН, 1979. – С.37-53.
5. Евдокимов В.Б. Партии в политической системе буржуазного общества / В.Б. Евдокимов. – Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1990. – С.44-81.
6. Марченко М.Н., Фарукшин М.Х. Буржуазные политические партии (социально-философский анализ): Учеб. пособие / М.Н.Марченко, М.Х. Фарукшин. – М.: Высш. шк., 1987. – С.88-105.
7. Проблеми модернізації політичних систем сучасності: Монографія / М.І. Панов (кер. авт. кол.), Л.М. Герасіна, О.Г. Данильян та ін.; За заг. ред. Л.М. Герасіної, О.Г. Данильяна. – Х.: Право, 2008. – 320 с.
8. Пушкарева Г.В. Партии и партийные системы: концепция М. Дюверже / Г.В. Дюверже // Социально-политический журнал. – 1993. – № 9 – 10.
9. Політологія / За ред. Ф.М.Кирилюка. – К.: Здоров'я, 2004. – С.550-565.
10. Соловьев А.И. Политология: Политическая теория, политические технологии: Учебник для студентов вузов / А.И. Соловьев. – М.: Аспект Пресс, 2005. – С.225-228.
11. Юрій М.Ф. Основи політології: Навч. посібник / М.Ф. Юрій. – К.: Кондор, 2003. – С.160-164.

Методичні вказівки до семінарського заняття

Метою семінарського заняття є формування у студентів загальних знань щодо сутності партійних систем та їх типології, а також партійної системи України. Досягненню цієї мети підпорядковані наступні основні завдання: дослідження поняття і сутність партійних систем та їх типології, аналіз розвитку багатопартійності в Україні, характеристика політичних партій лівого спрямування, правого спрямування та центристських.

На семінарському занятті слухачі магістратури повинні отримати знання щодо поняття і сутність партійних систем і їх типології, а також особливостей партійної системи України, зокрема, генезису багатопартійності в Україні та характеристики політичних партій різного спрямування. Семінарське заняття одночасно є способом перевірки знань слухачів магістратури, а також засобом вироблення у них навичок самостійного вивчення спецкурсу, роботи з навчальною і науковою літературою, здійснення порівняння положень українського законодавства та законодавства зарубіжних країн, вміння логічно і послідовно викладати засвоєний матеріал. При підготовці до семінарського заняття слухачам магістратури слід пригадати матеріал з конституційного права зарубіжних країн та політології щодо поняття, сутності партійних систем та їх різновидах. При роботі з рекомендованою літературою слід ретельно проаналізувати нормативну базу, а також існуючі точки зору та підходи вчених до окремих дискусійних проблем зазначеної сфери. У процесі відповіді на семінарському занятті слухачі магістратури зобов'язані продемонструвати вміння виділяти основні положення розглянутого питання, ілюструвати їх відповідними прикладами, порівнювати норми вітчизняного законодавства з зарубіжним, а також робити узагальнені висновки. При підготовці рефератів слід звернути особливу увагу на основні тенденції розвитку партій та партійних систем у сучасному світі, етапи української багатопартійності у нових політичних умовах, а також проаналізувати багатопартійність як необхідну умову становлення демократії. На семінарському занятті дозволяється користуватися Конституцією України та Законом України “Про політичні партії в Україні” від 5 квітня 2001 р., текстами конституцій зарубіжних країн.

План семінарського заняття № 3

Тема заняття: Правова інституціоналізація політичних партій

Мета заняття: формування у слухачів магістратури загальних знань щодо поняття, сутності, основних етапів та форм правової інституціоналізації політичних партій.

Питання для обговорення:

1. Поняття, сутність та етапи правової інституціоналізації політичних партій.
2. Форми правової інституціоналізації політичних партій.
3. Особливості правової інституціоналізації політичних партій в зарубіжних країнах.

Теми рефератів:

1. Генезис інституціоналізації політичних партій в зарубіжних країнах.
2. Аналіз конституцій зарубіжних країн як форми правової інституціоналізації політичних партій.
3. Спеціальні закони про політичні партії як форма правової інституціоналізації політичних партій.

Література:

Основна:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р. №2222-IV станом на 1 січня 2006 року. Офіційне видання. – К., 2006. – 124 с.
2. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03 2012 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/>
3. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. //Відомості Верховної Ради України. – 2001. - №23. – Ст.118 (з наступними змінами та доповненнями).
4. Про молодіжні та дитячі громадські організації: Закон України від 1 грудня 1998 р. // Офіційний вісник України. – 1998. - №51. – Ст.1870.
5. Автономов А.С. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учебник А.С. Автономов. – М.: Проспект, 2005. – С.145-148.
6. Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн: Підручник / А.З. Георгіца. – Тернопіль: Астон, 2003. – С.162-164.
7. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: В 4 т. Тома 1-2. Часть общая: Учебник /Отв. ред. проф. Б.А. Страшун. – 3-е изд., обновл. и дораб. – М.: БНК, 2000. – С.273-275.
8. Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов /Под общ. ред. М.В.Баглая, Ю.И.Лейбо и Л.М.Энтина. – 2-е изд., перераб. – М.: Норма, 2005. – С.217-222.
9. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / За заг. ред. В.О.Ріяки. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – С.41-43.
10. Мишин А.А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учебник А.А. Мишин. – 11-е изд., испр. и доп. – М.: ЗАО Юстицинформ, 2004. – С.153-155.
11. Юдин Ю.А. Политические партии и право в современном государстве / А.Ю.Юдин. – М.: Издательская группа “ФОРУМ–ИНФРА–М”, 1998. – С.5-35.

Додаткова:

1. Евдокимов В.Б. Партии в политической системе буржуазного общества / В.Б. Евдокимов. – Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1990. – С.41-46.
2. Конституции государств Европейского Союза / Под общ. ред. и со вступ. статьей Л.А.Окунькова. – М.: НОРМА-ИНФРА-М, 1999. – 816 с.
3. Конституции зарубежных государств: Учебное пособие / Сост. проф.В.В.Маклаков. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: БЕК, 2001. – 592 с.
4. Конституции стран СНГ и Балтии: Учебное пособие / Сост. Г.Н.Андреева. – М.: Юристь, 1999. – 640 с.
5. Марченко М.Н. Политическая система современного буржуазного общества (политико-правовое исследование) / М.Н. Марченко. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1981. – С.209-248.
6. Третій сектор в Україні: проблеми становлення /М.Ф.Шевченко (кер.авт.кол.), В.А.Головенько, Ю.М.Галустян та ін. – К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2001. – С.52-63.

Методичні вказівки до семінарського заняття

Метою семінарського заняття є формування у слухачів магістратури загальних знань щодо формування у слухачів магістратури загальних знань щодо поняття, сутності, основних етапів та форм правової інституціоналізації політичних партій. Досягненню цієї мети підпорядковані наступні основні завдання: аналіз поняття, сутності та етапів правової інституціоналізації політичних партій; характеристика форм правової інституціоналізації політичних партій; дослідження особливостей правової інституціоналізації політичних партій в зарубіжних країнах.

На семінарському занятті слухачі магістратури повинні отримати знання щодо сутності та етапів правової інституціоналізації політичних партій, її основних форм, проаналізувати особливості правової інституціоналізації політичних партій в зарубіжних країнах. Семінарське заняття одночасно є способом перевірки знань слухачів магістратури, а також засобом вироблення у них навичок самостійного вивчення спецкурсу, роботи з навчальною і науковою літературою, здійснення порівняння положень українського законодавства та законодавства зарубіжних країн, вміння логічно і послідовно викладати засвоєний матеріал. При підготовці до семінарського заняття слухачам магістратури слід пригадати матеріал з конституційного права України та конституційного права зарубіжних країн щодо поняття та форм (правових джерел) інституціоналізації політичних партій відповідно в Україні та за кордоном. При роботі з рекомендованою літературою слід ретельно проаналізувати нормативну базу, а також існуючі точки зору та підходи вчених до окремих дискусійних проблем зазначеної сфери. У процесі відповіді на семінарському занятті слухачі магістратури зобов'язані продемонструвати вміння виділяти основні положення розглянутого питання, ілюструвати їх відповідними прикладами, порівнювати норми вітчизняного законодавства з зарубіжним, а також робити узагальнені висновки. При підготовці рефератів слід звернути особливу увагу на дослідженні генезису інституціоналізації політичних партій в зарубіжних країнах, аналізі конституцій зарубіжних країн як форми правової інституціоналізації політичних партій, дослідженні спеціальних законів про політичні партії як форми правової інституціоналізації політичних партій. На семінарському занятті дозволяється користуватися Конституцією України, Законом України “ Про політичні партії в Україні” від 5 квітня 2001 р., текстами конституцій зарубіжних країн.

План

семінарського заняття № 4

Тема заняття: Правове регулювання порядку утворення і ліквідації політичних партій та громадських організацій.

Мета заняття: формування у слухачів магістратури загальних знань щодо основних проблем правового регулювання порядку утворення, діяльності та ліквідації політичних партій та громадських організацій.

Питання для обговорення:

1. Свобода утворення та діяльності політичних партій та громадських організацій.
2. Правове регулювання порядку утворення та діяльності політичних партій та громадських організацій.
3. Правове регулювання порядку призупинення та ліквідації політичних партій та громадських організацій.

Теми рефератів:

1. Сутність явочного порядку легалізації політичних партій (на прикладі зарубіжних країн).
2. Підстави ліквідації політичних партій в зарубіжних країнах.
3. Заборона на утворення та діяльність окремих видів політичних партій в зарубіжних країнах.

Література:

Основна:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р. №2222-IV станом на 1 січня 2006 року. Офіційне видання. – К., 2006. – 124 с.
2. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03 2012 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/>
3. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. //Відомості Верховної Ради України. – 2001. - №23. – Ст.118 (з наступними змінами та доповненнями).
4. Автономов А.С. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учебник / А.С. Автономов. – М.: Проспект, 2005. – С.148-152.
5. Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн: Підручник / А.З. Георгіца. – Тернопіль: Астон, 2003. – С.164-171.
6. Юдин Ю.А. Политические партии и право в современном государстве /Ю.А. Юдин. – М.: Издательская группа “ФОРУМ–ИНФРА-М”, 1998. – С.61-112.

Додаткова:

1. Административное право Украины: Учебник для студентов высш. учеб. заведений юрид. Спец / Под ред. проф. Ю.П.Битяка. – Харьков: Право, 2003.- С.124-126.
2. Марченко М.Н. Политическая система современного буржуазного общества (политико-правовое исследование) / М.Н. Марченко. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1981. – С.231-235.
3. Конончук С. Г. Партійна система України: ідеологічний вимір. / Світлана Конончук, Олег Ярош; Укр. центр політ. дослідж. - Київ: Агентство "Україна", 2010. - 75 с.
4. Конституции государств Европейского Союза / Под общ. ред. и со вступ. статьей Л.А.Окунькова. – М.: НОРМА-ИНФРА-М, 1999. – 816 с.
5. Конституции зарубежных государств: Учебное пособие / Сост. проф.В.В.Маклаков. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: БЕК, 2001. – 592 с.
6. Конституции стран СНГ и Балтии: Учебное пособие / Сост. Г.Н.Андреева. – М.: Юристъ, 1999. – 640 с.
7. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: В 4 т. Томах 1-2. Часть общая: Учебник / Отв. ред. проф. Б.А. Страшун. – 3-е изд., обновл. и дораб. – М.: БНК, 2000. – 784 с.
8. Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов / Под общ. ред. М.В.Баглая, Ю.И.Лейбо и Л.М.Энтина. – 2-е изд., перераб. – М.: Норма, 2005. – 1056 с.
9. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / За заг. ред. В.О.Ріяки. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 512 с.

Методичні вказівки до семінарського заняття

Метою семінарського заняття є формування у студентів загальних знань щодо основних проблем правового регулювання порядку утворення, діяльності та ліквідації політичних партій та громадських організацій. Досягненню цієї мети підпорядковані наступні основні завдання: характеристика права на свободу утворення політичних партій та громадських організацій; дослідження основних питань правового регулювання порядку утворення та діяльності політичних партій та громадських організацій; аналіз основних проблем правового регулювання порядку призупинення та ліквідації політичних партій та громадських організацій.

На семінарському занятті слухачі магістратури повинні отримати знання щодо основних порядків легалізації політичних партій, проаналізувати умови їх реєстрації, підстави та правові наслідки призупинення та ліквідації політичних партій. Семінарське заняття одночасно є способом перевірки знань слухачів магістратури, а також засобом вироблення у них навичок самостійного вивчення спецкурсу, роботи з навчальною і науковою літературою, здійснення порівняння положень українського законодавства та законодавства зарубіжних країн, вміння логічно і послідовно викладати засвоєний матеріал. При підготовці до семінарського заняття слухачам

магістратури слід пригадати матеріал з конституційного права України щодо політичних прав громадян, а саме права на свободу об'єднання в політичні партії та громадські організації, адміністративного права України щодо порядку легалізації, призупинення та припинення діяльності політичних партій та громадських організацій як суб'єктів адміністративно-правових відносин. При роботі з рекомендованою літературою слід ретельно проаналізувати нормативну базу, а також існуючі точки зору та підходи вчених до окремих дискусійних проблем зазначеної сфери. У процесі відповіді на семінарському занятті слухачі магістратури зобов'язані продемонструвати вміння виділяти основні положення розглянутого питання, ілюструвати їх відповідними прикладами, порівнювати норми вітчизняного законодавства з зарубіжним, а також робити узагальнені висновки. При підготовці рефератів слід звернути особливу увагу на характеристики явочного порядку легалізації політичних партій на прикладі зарубіжних країн, дослідженні підстав ліквідації політичних партій в зарубіжних країнах, характеристиці обмежень на утворення та діяльність окремих видів політичних партій в зарубіжних країнах. На семінарському занятті дозволяється користуватися Конституцією України, законами України "Про об'єднання громадян" від 16 червня 1992 р., "Про політичні партії в Україні" від 5 квітня 2001 р., текстами конституцій зарубіжних країн.

План семінарського заняття № 5

Тема заняття: Правова регламентація ідеологічних, організаційних та фінансових засад політичних партій.

Мета заняття: формування у слухачів магістратури загальних знань щодо основних проблем правової регламентації ідеологічних, організаційних та фінансових засад політичних партій.

Питання для обговорення:

1. Правова регламентація ідеології та програм політичних партій.
2. Правове регулювання організаційної побудови політичних партій.
3. Джерела (форми) правового регулювання фінансової діяльності політичних партій.
4. Види фінансових джерел політичних партій.
5. Механізм фінансового контролю.

Теми рефератів:

1. Членство в політичній партії як об'єкт правового регулювання внутрішньопартійних організаційних відносин.
  1. Розвиток законодавства про фінанси політичних партій.
  2. Проблеми нормативного регулювання ідеологічних засад діяльності політичних партій в зарубіжних країнах.

Література:

Основна:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р. №2222-IV станом на 1 січня 2006 року. Офіційне видання. – К., 2006. – 124 с.
2. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03 2012 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/>
3. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. //Відомості Верховної Ради України. – 2001. - №23. – Ст.118 (з наступними змінами та доповненнями).
4. Автономов А.С. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учебник / А.С. Автономов. – М.: Проспект, 2005. – С.155-160.

5. Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн: Підручник / А.З. Гергіца. – Тернопіль: Астон, 2003. – С.171-173.
6. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: В 4 т. Тома 1-2. Часть общая: Учебник /Отв. ред. проф. Б.А. Страшун. – 3-е изд., обновл. И дораб. – М.: БНК, 2000. – С.275-278.
7. Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов /Под общ. ред. М.В.Баглая, Ю.И.Лейбо и Л.М.Энтина. – 2-е изд., перераб. – М.: Норма, 2005. – С.222-230.
8. Мишин А.А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учебник / А.А. Мишин. – 11-е изд., испр. и доп. – М.: ЗАО Юстицинформ, 2004. – С.146-153.
9. Юдин Ю.А. Политические партии и право в современном государстве / Ю.А. Юдин. – М.: Издательская группа “ФОРУМ–ИНФРА–М”, 1998. – С.113-188.

Додаткова:

1. Дюверже М. Политические партии / Пер. с франц. / М.Дюверже. – М.: Академический Проект, 2000. – С.41-140, 189-260.
2. Евдокимов В.Б. Партии в политической системе буржуазного общества / В.Б. Евдокимов. – Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1990. – С.26-41.
3. Марченко М.Н. Политическая система современного буржуазного общества (политико-правовое исследование) / М.Н. Марченко. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1981. – С.235-239, 245-248.
4. Сисарев О.В. Ідеологічні основи політичних партій в Україні, перспективи розвитку партійної системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/sisarev-ov-ideologichni-osnovi-politichnih-partiy-v-ukrayini-perspektivi-rozvitku-partiynoyi-sistemi/>
5. Примуш М.В. Ідеологічна криза українських політичних партій / М.В. Примуш // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія / редкол.: А. П. Гетьман та ін. – Х. : Право, 2014. – № 1 (20). - С. 195 – 203
6. Лісовський В. М. Політична і партійна ідеологія українського суспільства: різновекторність та перспективи розвитку / В.М. Лісовський // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Політологія . - 2012. - Т. 178, Вип. 166. - С. 56-58. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/Npchdupol_2012_178_166_14.pdf
7. Ідеологічне позиціонування політичних партій в Україні / Укр. незалеж. центр політ. дослідж. : С. Г. Конончук, О. А. Ярош. – К. : Агентство «Україна», 2013. – 52 с [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ucipr.kiev.ua/userfiles/party_ideology2013.pdf
8. Класифікація та порівняльний аналіз ідеологічних засад сучасних політичних партій України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://e-works.com.ua/work/1382_Klasifikaciya_ta_porivnyalnii_analiz_ideologichnih_zasad_sychasnih_politichnih_partii_Ukraini.html
9. Порівняння програм політичних партій [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2014/10/21/7041350/?attempt=1>
10. Партії без ідеології чи ідеологія без партій. системи [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.volfoto.inf.ua/pagesi/istomist/statti/2014rik/dm140821/t140823/partija/partija.htm>

Методичні вказівки до семінарського заняття

Метою семінарського заняття є формування у слухачів магістратури загальних знань щодо основних проблем правової регламентації ідеологічних, організаційних та фінансових засад політичних партій. Досягненню цієї мети підпорядковані наступні основні завдання: характеристика правової регламентації ідеології та програм політичних партій; аналіз правового регулювання організаційної побудови політичних партій, дослідження джерел (форм) правового регулювання фінансової діяльності політичних партій, аналіз видів фінансових джерел політичних партій, вивчення механізму фінансового контролю.

На семінарському занятті слухачі магістратури повинні отримати знання щодо основних форм правової регламентації партійної ідеології та програм, проаналізувати основні об'єкти законодавчого регулювання внутрішньопартійних організаційних відносин та механізм фінансового контролю діяльності політичних партій. Семінарське заняття одночасно є способом перевірки знань слухачів магістратури, а також засобом вироблення у них навичок самостійного вивчення спецкурсу, роботи з навчальною і науковою літературою, здійснення порівняння положень українського законодавства та законодавства зарубіжних країн, вміння логічно і послідовно викладати засвоєний матеріал. При підготовці до семінарського заняття слухачам магістратури слід пригадати матеріал з конституційного права України та конституційного права зарубіжних країн щодо права на свободу об'єднання в політичні партії та громадські організації та регламентації правового статусу і порядку діяльності партій відповідно в Україні та за кордоном, фінансового права України щодо механізму фінансового контролю. При роботі з рекомендованою літературою слід ретельно проаналізувати нормативну базу, а також існуючі точки зору та підходи вчених до окремих дискусійних проблем зазначеної сфери. У процесі відповіді на семінарському занятті слухачі магістратури зобов'язані продемонструвати вміння виділяти основні положення розглянутого питання, ілюструвати їх відповідними прикладами, порівнювати норми вітчизняного законодавства з зарубіжним, а також робити узагальнені висновки. При підготовці рефератів слід звернути особливу увагу на характеристики членства в політичній партії як об'єкта правового регулювання внутрішньопартійних організаційних відносин, дослідити розвиток законодавства про фінанси політичних партій, проаналізувати проблеми нормативного регулювання ідеологічних засад діяльності політичних партій в зарубіжних країнах. На семінарському занятті дозволяється користуватися Конституцією України, Законом України "Про політичні партії в Україні" від 5 квітня 2001 р., текстами конституцій зарубіжних країн.

План семінарського заняття № 6

Тема заняття: Правова регламентація взаємовідносин політичних партій з іншими інститутами політичної системи та громадянського суспільства.

Мета заняття: формування у слухачів магістратури загальних знань щодо основних проблем правової регламентації взаємовідносин політичних партій з іншими інститутами політичної системи та громадянського суспільства.

Питання для обговорення:

1. Правова регламентація участі політичних партій у виборчому процесі.
2. Правова регламентація парламентської діяльності політичних партій.
3. Правова регламентація взаємовідносин політичних партій та уряду.
4. Правова регламентація взаємовідносин політичних партій з іншими громадськими об'єднаннями та інститутами.

Теми рефератів:

1. Види депутатських мандатів та проблема взаємовідносин депутата з політичною партією.
2. Особливості утворення парламентських фракцій в зарубіжних країнах.
3. Правова регламентація взаємовідносин політичних партій з політичними та неполітичними громадськими об'єднаннями.

Література:

Основна:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Тлумачення від 15.05.2014 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>

2. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів. Закон України від 10.07.2010. редакція від 20.04.2014 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2487-17>
3. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17.11.2011 в редакції від 15.05. 2014 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>
4. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №23. – Ст.118 (з наступними змінами та доповненнями) / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
5. Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов /Под общ. ред. М.В.Баглая, Ю.И.Лейбо и Л.М.Энтина. – 2-е изд., перераб. – М.: Норма, 2005. – С. 256-263, 300-303, 339-344.
6. Конституційне право України /За ред. В.Ф.Погорілка. – 4-е видання. – К.: наукова думка, 2003. – С. 263-265, 304-313.
7. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник / В.В. Кравченко. – Вид. 4-те, виправл. та доповн. – К.: Атіка, 2006. – С. 190-225, 272-281, 323-332.
8. Фрицький О.Ф. Конституційне право України: Підручник / О.Ф.Фрицький. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 2-е вид., перероб. та допов. – С.257-282.
9. Юдин Ю.А. Политические партии и право в современном государстве / Ю.А. Юдин. – М.: Издательская группа “ФОРУМ–ИНФРА-М”, 1998. – С.189-270.

Додаткова:

1. Батанов О.В. Територіальні громади та політичні партії: механізм взаємодії в політичній системі суспільства / О.В. Батанов // Часопис Київського університету права. - К., 2004. - №3.– С. 30-38.
2. Баштанник В. Зміст та засоби реалізації механізму взаємодії органів влади та політичних партій в Україні В. Баштанник // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. - 2001. - №4.– С.25-32
3. Взаємодія органів виконавчої влади та місцевого самоврядування з політичними партіями // Політологічні аспекти державного управління: навч. посіб.-Івано-Франківськ: Місто НВ,2013. – С. 219-222.
4. Гейда О.В. Політичні партії та громадські організації: проблеми взаємодії / О.В. Гейда // Наше право. - 2004. - № 4. – С.8-11
5. Донцова О. Правові засади взаємодії партійної та виборчої систем України : аналіз вітчизняного та світового досвіду / О.Донцова // Персонал. - К.,2009. - № 4.– С. 52-57.
6. Дюверже М. Политические партии / М.Дюверже; Пер. с франц. – М.: Академический Проект, 2000. – С.429-449, 485-496.
7. Евдокимов В.Б. Партии в политической системе буржуазного общества / В.Б. Евдокимов. – Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1990. – С.81-144.
8. Ковальчук А. В. Організаційно-правові основи взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування з політичними партіями [Електронний ресурс] / А. В. Ковальчук // Право та державне управління. - 2014. - № 1-2. - С. 144-149. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ptdu_2014_1-2_28.pdf
9. Козлова Н.Ю. Канада: политические партии и выборы / Н.Ю. Козлова // Избирательные системы и партии в буржуазном государстве. – М.: ИГПАН, 1979. – С.111-121.
10. Кокіц О. Особливості взаємодії політичних партій і представницьких органів місцевого самоврядування в Україні на сучасному етапі / О.Кокіц, І.Козаренко / Державне управління та місцеве самоврядування: збірник наукових праць.-Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ,2009. - Вип.3 (3).– С. 279-287.
11. Ломжець Ю.В, Основні моделі взаємодії президента й парламенту в контексті особливостей положення парламентських партій в політичному просторі // Гілея: науковий вісник. - К., 2012.-№ 59.– С. 772-778.
12. Лук'янов Д. В. Держава і політичні партії (проблеми співвідношення та взаємодії): Спец.:12.00.01; автореф. дис канд. юрид. наук.– 22.10.02; Харків, 2002.– 20с.

13. Місюра В. Я. Особливості взаємодії політичних партій та органів місцевого самоврядування в розбудові громадянського суспільства в Україні (державно-управлінський аспект): автореф. дис. ... канд. наук з держ. управлін.: 25.00.02.– 13.06.06.– К., 2006.– 20 с.
14. Перегуда Є.В. Взаємодія центральних та місцевих органів виконавчої влади в умовах партійно-політичного плюралізму / Є.В. Перегуда // Держава і право: Збірник наукових праць : Юридичні і політичні науки.- 2012.- № 57.– С. 500-506.
15. Риженкова Л. І. Партійно-громадська взаємодія у контексті процесів сучасної політичної комунікації [Електронний ресурс] / Л. І. Риженкова // Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Філософія. Соціологія. Політологія . - 2013. - Т. 21, вип. 23(4). - С. 70-75. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vdufsp_2013_21_23\(4\)_13.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vdufsp_2013_21_23(4)_13.pdf)
16. Риженкова Л. І. Партійно-громадська взаємодія як чинник розвитку сучасних політичних партій [Електронний ресурс] / Л. І. Риженкова // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. - 2014. - Вип. 8. - С. 256-259. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/filipol_2014_8_65.pdf
17. Сало І.С., Особливості взаємодії Глави держави з парламентом, урядом та провідними політичними партіями / І.С. Сало //Україна в 2008 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: монографія.-К.: НІСД, 2008.– С. 84-90.
18. Третій сектор в Україні: проблеми становлення /М.Ф.Шевченко (кер.авт.кол.), В.А.Головенько, Ю.М.Галустян та ін. – К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2001. – С.142-157.
19. Тупиця О. Профспілки та політичні партії : способи взаємодії в сучасній політичній системі / О. Тупиця // Віче. - 2008.-№ 13-14.– С. 43-46.
20. Халецький А.В. Проблеми взаємодії органів виконавчої влади, політичних партій та громадських організацій у формуванні загальнонаціональної ідентичності / А.В. Халецький //Держава та регіони. Серія: Державне управління.-Запоріжжя, 2011.- № 2.– С. 69-74.

Методичні вказівки до семінарського заняття

Метою семінарського заняття є формування у слухачів магістратури загальних знань щодо основних проблем правової регламентації взаємовідносин політичних партій з іншими інститутами політичної системи та громадянського суспільства. Досягненню цієї мети підпорядковані наступні основні завдання: дослідження основних питань правової регламентації участі політичних партій у виборчому процесі, характеристика правової регламентації парламентської діяльності політичних партій, аналіз правової регламентації взаємовідносин політичних партій та уряду, характеристика правової регламентації взаємовідносин політичних партій з іншими громадськими об'єднаннями та інститутами.

На семінарському занятті студенти повинні отримати знання щодо основних умов допуску політичних партій до участі у виборчому процесі, проаналізувати основні питання правової регламентації взаємовідносин депутата та політичної партії, участь політичних партій у формуванні уряду. Семінарське заняття одночасно є способом перевірки знань слухачів магістратури, а також засобом вироблення у них навичок самостійного вивчення спецкурсу, роботи з навчальною і науковою літературою, здійснення порівняння положень українського законодавства та законодавства зарубіжних країн, вміння логічно і послідовно викладати засвоєний матеріал. При підготовці до семінарського заняття слухачам магістратури слід пригадати матеріал з конституційного права України та конституційного права зарубіжних країн щодо виборчої системи та виборчого процесу, роботи парламенту, участі політичних партій у формуванні уряду відповідно в Україні та в зарубіжних країнах. При роботі з рекомендованою літературою слід ретельно проаналізувати нормативну базу, а також існуючі точки зору та підходи вчених до окремих дискусійних проблем зазначеної сфери. У процесі відповіді на семінарському занятті слухачі магістратури зобов'язані продемонструвати вміння виділяти основні положення розглянутого питання, ілюструвати їх відповідними прикладами, порівнювати норми вітчизняного законодавства з зарубіжним, а також робити узагальнені висновки. При підготовці рефератів слід

звернути особливу увагу на проблемі взаємовідносин депутата з політичною партією, охарактеризувати особливості утворення парламентських фракцій в зарубіжних країнах, проаналізувати правову регламентацію взаємовідносин політичних партій з політичними та неполітичними громадськими об'єднаннями. На семінарському занятті дозволяється користуватися Конституцією України, законами України “ Про політичні партії в Україні” від 5 квітня 2001 р., “Про об'єднання громадян” від 16 червня 1992 р., “Про вибори народних депутатів України” в редакції від 7 липня 2005 р., “Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів” від 6 квітня 2004 р., текстами конституцій зарубіжних країн.

4. ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ:

1.1. Підготовка реферату з елементами наукового дослідження та презентацією на одну із тем:

1. Поняття та види об'єднань громадян.
2. Поняття та особливості політичних партій як конституційно-правового та політичного інституту.
3. Генезис політичних партій.
4. Основні функції політичних партій.
5. Права та обов'язки політичних партій.
6. Класифікація політичних партій.
7. Поняття і сутність партійних систем та їх типологія.
8. Сутність багатопартійної системи.
9. Характеристика двопартійної системи.
10. Сутність однопартійної системи.
11. Розвиток багатопартійності в Україні.
12. Політичні партії лівого спрямування в Україні.
13. Політичні партії правового спрямування в Україні.
14. Центристські партії в Україні.
15. Поняття, сутність та етапи правової інституціоналізації політичних партій.
16. Форми правової інституціоналізації політичних партій.
17. Конституція як форма правової інституціоналізації політичних партій.
18. Закони про політичні партії як форма правової інституціоналізації політичних партій.
19. Виборче та інше законодавство як форма правової інституціоналізації політичних партій.
20. Свобода утворення та діяльності політичних партій.
21. Явочний порядок легалізації політичних партій в зарубіжних країнах.
22. Дозвільний порядок легалізації політичних партій в зарубіжних країнах.
23. Явочно-реєстраційний порядок легалізації політичних партій в зарубіжних країнах.
24. Державні органи, що здійснюють реєстрацію політичних партій в зарубіжних країнах.
25. Умови реєстрації політичних партій в зарубіжних країнах.
26. Заборона на утворення та діяльність окремих видів політичних партій в зарубіжних країнах.
27. Підстави, строки, правові наслідки призупинення діяльності політичних партій.
28. Підстави примусового розпуску (ліквідації) політичних партій.
29. Державні органи, які здійснюють примусовий розпуск (ліквідацію) політичних партій в зарубіжних країнах.
30. Правові наслідки примусового розпуску (ліквідації) політичних партій.
31. Втрата статусу політичної партії або реєстрації в зарубіжних країнах.
32. Добровільне припинення діяльності політичних партій (саморозпуск, розділ, злиття).
33. Основні форми правової регламентації партійної ідеології в зарубіжних країнах.

34. Правова регламентація програм політичних партій в зарубіжних країнах.
  35. Статут, назва та символіка політичної партії як об'єкти законодавчого регулювання.
  36. Законодавча регламентація членства в політичних партіях.
  37. Обмеження на членство в політичних партіях.
  38. Загальні принципи організації та діяльності політичних партій.
  39. Склад, компетенція, порядок діяльності партійних органів.
  40. Джерела (форми) правового регулювання фінансової діяльності політичних партій в зарубіжних країнах.
  41. Власні кошти як вид фінансових джерел політичних партій.
  42. Приватне фінансування як вид фінансових джерел політичних партій.
  43. Види та форми державного фінансування політичних партій.
  44. Державні органи, що здійснюють фінансовий контроль за діяльністю політичних партій в зарубіжних країнах.
  45. Основні об'єкти фінансового контролю партій в зарубіжних країнах.
  46. Фінансові правопорушення та відповідальність партій за їх вчинення в зарубіжних країнах.
  47. Умови допуску партій до участі у виборах.
  48. Правова регламентація процедури висування політичними партіями своїх кандидатів та складання списків кандидатів.
  49. Право політичних партій на утворення виборчих коаліцій.
  50. Форми участі політичних партій у формуванні механізму організації та проведення виборів.
  51. Основні питання правової регламентації передвиборчої агітації.
  52. Умови утворення парламентських фракцій.
  53. Правова регламентація діяльності парламентських фракцій.
  54. Права парламентських фракцій.
  55. Види депутатських мандатів в зарубіжних країнах.
  56. Правова регламентація взаємовідносин депутата та політичної партії.
  57. Правова регламентація взаємовідносин політичних партій та уряду.
  58. Участь політичних партій у формуванні уряду.
  59. Правова регламентація взаємовідносин політичних партій з іншими громадськими об'єднаннями та інститутами.
  60. Політичні та неполітичні громадські об'єднання.
- 1.2. Підготовка виступів на диспутах.
  - 1.3. Рецензування наукових статей.
  - 1.4. Складання таблиць порівняння партійних систем, правового регулювання діяльності політичних партій і громадських організацій.
  - 1.5. Складання тестів до кожного семінарського заняття.
  - 1.6. Термінологічні завдання до кожного семінарського заняття.
  - 1.7. Схематичні завдання до кожного семінарського заняття.

2. Індивідуальні науково-дослідні завдання:

- 2.1. Написання наукових тез із наступною публікацією та виступом.
- 2.2. Робота у науковому гуртку.
- 2.2. Робота на наукових семінарах і конференціях.
- 2.3. Конкурс наукових робіт.
- 2.4. Участь у виконанні науково-дослідної роботи кафедри історії і теорії держави та права.
- 2.5. Участь у роботі студентського наукового товариства.
- 2.6. Запровадження творчих наукових проектів.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЗРІЗУ ПОТОЧНИХ ЗНАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ “ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ”

Варіант 1.

I. Проаналізувати основні функції політичних партій.

II. Зазначити правильні відповіді:

1. В якій державі уперше з'явилися політичні партії у сучасному розумінні: 1) в США; 2) в Великій Британії; 3) у Франції; 4) в Нідерландах.

2. Скільки політичних партій представлені у Верховній Раді України після парламентських виборів 2006 р.: 1) Три. 2) Чотири. 3) П'ять. 4) Шість.

3. Чи регламентується законодавством кількість партій, в яких одночасно може перебувати громадянин України: 1) це питання законодавством не регламентується; 2) громадянин може одночасно перебувати лише в одній політичній партії; 3) кількість партій, в яких одночасно може перебувати громадянин України, не обмежується; 4) громадянин одночасно може перебувати не більше ніж у двох політичних партіях.

4. В якій із цих держав діє дозвільний порядок утворення політичних партій: 1) В Данії. 2) В Греції. 3) В Італії. 4) В Нікарагуа.

5. В якій із цих держав не передбачена можливість тимчасового призупинення діяльності політичних партій: 1) ФРН. 2) Росія. 3) Іспанія. 4) Угорщина.

6. В якій із цих держав допускається отримання політичними партіями фінансової допомоги від іноземних фізичних та юридичних осіб: 1) В США. 2) В Японії. 3) В Туреччині. 4) В Болгарії.

7. За яким принципом надаються держані субсидії політичним партіям в Данії: 1) Всім офіційно зареєстрованим. 2) Тим, які отримали на парламентських виборах не менше 1% голосів. 3) Всім, представленим в парламенті. 4) Тим, які хоча б один раз за останні 10 років брали участь у формуванні уряду.

Варіант 2.

I. Навести класифікацію політичних партій.

II. Зазначити правильні відповіді:

1. Як називається процес юридичного закріплення конституційно-правового статусу політичних партій: 1) конституціоналізація; 2) інституціоналізація; 3) інтерпеляція; 4) транслітерація.

2. Яка із цих партій (блоків) отримала найбільшу кількість голосів на парламентських виборах в Україні у 2002 р.: 1) «За єдину Україну». 2) Комуністична партія. 3) «Наша Україна». 4) «Блок Юлії Тимошенко».

3. Рішення про створення політичної партії в Україні повинно бути підтримано підписами: 1) не менше 10 тис. громадян України, які мають право голосу, зібраними не менше як у 2/3 районів не менше як 2/3 областей України, м. Києва та Севастополя, районів Автономної Республіки Крим; 2) не менше як 3 млн. громадян України, які мають право голосу, за умови, що підписи зібрано не менш як у 2/3 областей і не менш як по сто тисяч підписів у кожній області; 3) не менш як 10 тис. громадян України, які мають право голосу, зібраними не менше як у 2/3 областей, м. Києві та Севастополі; 4) не менше 100 тис. громадян України, які мають право голосу, зібраними не менше як у 2/3 районів не менше як 2/3 областей України, м. Києва та Севастополя, районів Автономної Республіки Крим.

4. В якій із цих держав передбачена два види реєстрації політичних партій (умовна та остаточна): 1) В Японії. 2) В Греції. 3) В Бразилії. 4) В Новій Зеландії.

5. Яким є передбачений законодавством ФРН правовий наслідок неучасті партії у виборах до Бундестагу протягом 6 років: 1) примусовий розпуск. 2) призупинення діяльності. 3) втрата партією правового статусу. 4) грошовий штраф.

6. З якого року у Великій Британії здійснюється державне фінансування лідера офіційної опозиції: 1) з 1907. 2) з 1955. 3) з 1937. 4) з 1974.

7. При якій умові, згідно із законодавством Уругваю, політична партія підлягає розпуску: 1) Якщо партія є фінансовим банкрутом. 2) Якщо партія всі останні 10 років заявляла про свою опозиційність. 3) Якщо кількість членів є меншою за 1 тис. осіб. 4) Які на останніх парламентських виборах партія не отримали жодного мандату.

Варіант 3.

I. Назвати основні права та обов'язки політичних партій.

II. Зазначити правильні відповіді:

1. Як називалися перші політичні партії Англії, які існували у 17-18 ст.ст.: 1) гвельфи і гібеліни; 2) монархісти та ліберали; 3) торі та вігі; 4) лоялісти та індепенденти.

2. За якою виборчою системою проходили вибори до Верховної Ради України 1994 р.: 1) за пропорційною. 2) за змішаною. 3) за мажоритарною абсолютної більшості. 4) за мажоритарною відносною більшості.

3. В якому із цих випадків до політичної партії в Україні може бути вжитий такий захід, як попередження про недопущення незаконної діяльності: 1) Одноразового отримання фінансової допомоги від іноземних юридичних осіб; 2) Виявлення протягом трьох років з дня реєстрації політичної партії недостовірних відомостей у поданих на реєстрацію документах; 3) Якщо діяльність політичної партії спрямована на ліквідацію незалежності України; 4) У разі публічного оголошення керівними органами політичної партії наміру вчинення політичною партією дій, за які законами України передбачена юридична відповідальність.

4. За рішенням якого органу діяльність політичної партії в Україні може бути заборонена: 1) Міністерства юстиції України; 2) Конституційного Суду України; 3) Верховного Суду України; 4) Генеральної прокуратури України.

5. В якій із цих держав частина верхньої палати парламенту формується за участі та рекомендації офіційної опозиції: 1) На Кіпрі. 2) На Багамських островах. 3) На Мальті. 4) В Ісландії.

6. Яку норму закону щодо державного фінансування політичних партій скасував у 1968 р. Верховний Суд Ізраїлю: 1) Фінансуються лише партії, які набрали на виборах більше 5% голосів. 2) Фінансуються лише партії, представлені у Кнесеті. 3) Фінансуються всі партії, окрім опозиційних. 4) Фінансуються всі партії, які беруть участь у виборах.

7. Якою за політичною ідеологією є французька партія «Об'єднання на підтримку республіки»: 1) Ліберальна. 2) Соціал-демократична. 3) Консервативна. 4) Комуністична.

Варіант 4.

I. Проаналізувати основні етапи генезису політичних партій.

II. Зазначити правильні відповіді:

1. Як називається вищий керівний орган політичних партій в зарубіжних країнах: 1) Рада. 2) З'їзд. 3) Асамблея. 4) Пленум.

2. Яка із цих політичних партій України належить до ліворадикальних: 1) Соціалістична. 2) Партія регіонів. 3) Прогресивна соціалістична. 4) СДПУ (о).

3. В який строк керівництво політичної партії в Україні зобов'язане повідомити про вжиті заходи щодо усунення порушень законодавства органу, який виніс попередження: 1) в 10-денний строк; 2) в 5-ти денний строк; 3) в місячний строк; 4) в 14-денний строк.

4. Чи можуть бути членами дитячих та молодіжних громадських України організацій особи, старші відповідно 18 та 28 років: 1) не можуть; 2) можуть за умови, що їх кількість у цих

організаціях не перевищує третину загальної кількості членів; 3) можуть без будь-яких обмежень; 4) можуть за умови, що їх кількість у цих організаціях не перевищує 25% загальної кількості членів.

5. Законодавство якої із цих держав передбачає можливість діяльності незареєстрованих політичних партій: 1) Японії. 2) Молдови. 3) Грузії. 4) Канади.

6. В якій з цих держав наявність програми є необхідною умовою реєстрації політичної партії: 1) В Болівії. 2) В Анголі. 3) В Японії. 4) В Сирії.

7. В якій із цих держав політичні партії номінально не вважаються суб'єктами політичного процесу: 1) У Великій Британії. 2) В Росії. 3) В Іспанії. 4) В Румунії.

Варіант 5.

I. Охарактеризувати типологію партійних систем.

II. Зазначити правильні відповіді:

1. Як називається спеціальний документ, який регламентує організаційну структуру та діяльність політичних партій: 1) Статут. 2) Установчий договір. 3) Регламент. 4) Інтердикт.

2. Яка із цих політичних партій України належить до праворадикальних: 1) Народний Рух. 2) Християнсько-Ліберальна. 3) Партія «Собор». 4) Всеукраїнське об'єднання «Свобода».

3. Хто в Україні приймає рішення про реорганізацію політичної партії: 1) Міністерство юстиції України; 2) Центральна виборча комісія; 3) З'їзд (конференція) політичної партії; 4) Голова політичної ради партії.

4. Який виборчий блок партій може висувати кандидатів у народні депутати України: 1) до складу якого входять партії, хоча б одна з яких зареєстрована не пізніше як за 365 днів до дня виборів; 2) до складу якого входять партії, зареєстровані не пізніше ніж за 120 днів до дня виборів; 3) до складу якого входять партії, зареєстровані не пізніше як за 365 днів до дня виборів; 4) до складу якого входять партії, зареєстровані не пізніше ніж за 119 днів до дня виборів.

5. В якій із цих держав передбачена особлива процедура втрати політичною партією статусу або реєстрації: 1) В Угорщині. 2) В Австралії. 3) У Франції. 4) В Литві.

6. В якій із цих держав політичні партії не визнаються юридичними особами: 1) В США. 2) В Бразилії. 3) В Хорватії. 4) В Нідерландах.

7. В якій із цих держав з кінця 40 рр. при владі знаходиться Ліберально-демократична партія: 1) В Данії. 2) В Австралії. 3) В Канаді. 4) В Японії.

Варіант 6.

I. Охарактеризувати основні етапи правової інституціоналізації політичних партій.

II. Зазначити правильні відповіді:

1. Яка із цих партій знаходилася при владі у Швеції у 30-90 рр. XX ст.: 1) Лейбористська. 2) Ліберальна. 3) Народна. 4) Соціал-демократична.

2. Які з перелічених осіб можуть бути членами політичної партії в Україні: 1) судді; 2) особи, що не досягли 21 року; 3) іноземці; 4) військовослужбовці.

3. Який орган в Україні приймає рішення про анулювання реєстраційного свідоцтва політичної партії: 1) Конституційний Суд України; 2) Верховний Суд України; 3) Міністерство юстиції України; 4) Вищий адміністративний Суд України.

4. Яким партіям, що брали участь у виборах народних депутатів України, повертається грошова застава: 1) партіям, які не подолали забороздзувальний бар'єр; 2) партіям, які подолали 3% бар'єр; 3) партіям, які подолали 4% бар'єр; 4) партіям, які подолали 2% бар'єр.

5. Яким є правовий наслідок розпуску політичної партії для її представників у парламенті за законами ФРН і Бразилії: 1) Вони притягаються до адміністративної відповідальності. 2) Не можуть балотуватися на наступних виборах. 3) Втрачають свої мандати. 4) В подальшому не можуть бути членами будь-якої іншої політичної партії.

6. В якій із цих держав діє найбільш докладний у світі закон, що регламентує «поведінку» партій під час передвиборчих кампаній: 1) В Мексиці. 2) В Індії. 3) В Чехії. 4) В ПАР.

7. Як називається правляча нині політична партія Бразилії: 1) Ліберальна. 2) Партія трудящих. 3) Демократичний альянс. 4) Радикальний фронт.

Варіант 7.

I. Проаналізувати організаційну побудову політичних партій.

II. Зазначити правильні відповіді:

1. В якій із цих держав із 1929 р. до кінця 90 рр. при владі знаходилася Інституційно-революційна партія: 1) В Індії. 2) В Туреччині. 3) В Мексиці. 4) В Єгипті.

2. Політична партія в Україні реєструється: 1) Кабінетом Міністрів України; 2) Конституційним судом України; 3) Верховною Радою України; 4) Міністерством юстиції України.

3. В якому випадку реєстраційне свідоцтво політичної партії в Україні може бути анульовано: 1) невисування політичною партією своїх кандидатів на виборах Президента України та народних депутатів протягом 5 років; 2) ліквідація (саморозпуск) політичної партії; 3) заборона діяльності політичної партії; 4) невиконання вимоги щодо утворення та реєстрації протягом 6 місяців обласних, міських та районних організацій у більшості областей України.

4. З якого року у Великій Британії здійснюється державне фінансування лідера офіційної опозиції: 1) З 1907. 2) З 1955. 3) З 1937. 4) З 1974.

5. В якій із цих держав Конституційний суд не може заборонити діяльність політичних партій: 1) В Росії. 2) В Угорщині. 3) В Туреччині. 4) В Албанії.

6. З якою історичною подією пов'язаний розподіл політичних партій на правих та лівих: 1) З вимогами Кромвелля під час Англійської революції. 2) З розміщенням депутатів у конвенті під час Французької революції. 3) З поширеними назвами лоялістів та прихильників відокремлення під час війни за незалежність у США. 4) З представництвом інтересів католиків і протестантів під час революції в Нідерландах.

7. В якій із цих держав діє екологічна партія «Комейто», заснована на принципах буддизму: 1) В Японії. 2) В Таїланді. 3) В Південній Кореї. 4) В Індії.

Варіант 8.

I. Навести характерні риси багатопартійних систем.

II. Зазначити правильні відповіді:

1. Яка із цих європейських політичних партій належить до праворадикальних: 1) Партія праці в Нідерландах; 2) Радикальна партія в Швейцарії; 3) Фіана Файл в Ірландії; 4) Національний фронт у Франції.

2. Засновниками молодіжних та дитячих громадських організацій в Україні можуть бути особи, які досягли віку: 1) 18 років; 2) 15 років; 3) 14 років; 4) 16 років.

3. Який державний орган здійснює контроль за додержанням політичною партією вимог Конституції та законів України, а також статуту політичної партії: 1) Генеральна прокуратура України; 2) Конституційний Суд України; 3) Міністерство юстиції України; 4) Верховний Суд України.

4. В якій із цих держав офіційна реєстрація політичних партій є добровільною: 1) В Швеції. 2) В США. 3) В Уругваї. 4) На Мальті.

5. В якій із цих держав Конституційний суд може перевірити законність рішення загального суду про розпуск політичної партії: 1) В Данії. 2) В Люксембурзі. 3) В Австрії. 4) В Чехії.

6. В чому полягає особливість державного фінансування політичних партій в США: 1) Фінансуються всі легально діючі партії. 2) Фінансуються партії, які отримали хоча б одне місце в Конгресі. 3) Фінансуються лише Республіканська та Демократична партії. 4) Республіканська та Демократична партії фінансуються завжди, а інші партії лише за наявності додаткових умов.

7. Партії якого політичного спектру виступають за суттєве втручання держави в економіку та її регулювання, значні соціальні витрати держави, а також захист індивідуальних прав і свобод людини: 1) ліберальні. 2) консервативні. 3) соціалістичні. 4) «зелені».

Варіант 9.

I. Проаналізувати характерні риси двопартійних систем.

II. Зазначити правильні відповіді:

1. Яка із цих політичних партій є конфесійною: 1) ХДС у ФРН. 2) Республіканська у США. 3) Народна партія в Іспанії. 4) ПАСОК в Греції.

2. Яке із цих стягнень може бути застосовано в Україні до об'єднання громадян за порушення законодавства: 1) попередження; 2) позбавлення спеціального дозволу (ліцензії); 3) грошовий штраф; 4) реорганізація об'єднання громадян.

3. Який державний орган в Україні здійснює контроль за додержанням політичною партією порядку участі у виборчому процесі: 1) Центральна виборча комісія; 2) Міністерство юстиції України; 3) Верховна Рада України; 4) Кабінет Міністрів України.

4. Законодавство якої із цих держав передбачає можливість діяльності незареєстрованих політичних партій: 1) Японії. 2) Молдови. 3) Грузії. 4) Канади.

5. В яких із цих держав політичні партії розпускаються за рішенням органів виконавчої влади: 1) В Мексиці та на Кіпрі. 2) В Тунісі та Сінгапурі. 3) В ПАР та в Індії. 4) В Південній Кореї та в Чилі.

6. Яка із цих держав вперше у світі (1954 р.) запровадила державне фінансування політичних партій: 1) Канада. 2) Австрія. 3) Нова Зеландія. 4) Коста-Рика.

7. Партії якого політичного спектру виступають за обмеження втручання держави в економіку, вільний розвиток підприємництва та захист традиційних моральних цінностей: 1) ліберальні. 2) консервативні. 3) соціалістичні. 4) «зелені».

Варіант 10.

I. Проаналізувати форми правової інституціоналізації політичних партій.

II. Зазначити правильні відповіді:

1. В якій із цих держав діяльність політичних партій заборонена: 1) Тайвань. 2) Саудівська Аравія. 3) Гондурас. 4) Фіджі.

2. Особи якого віку можуть бути членами дитячих громадських організацій в Україні: 1) від 14 до 18 років; 2) від 6 до 18 років; 3) від 10 до 18 років; 4) від 6 до 16 років.

3. Який державний орган в Україні приймає рішення про припинення фінансування статутної діяльності політичної партії: 1) Генеральна прокуратура; 2) Суд; 3) Міністерство юстиції України; 4) Рахункова палата України.

4. В якій із цих держав передбачена особлива процедура втрати політичною партією статусу або реєстрації: 1) В Угорщині. 2) В Австралії. 3) У Франції. 4) В Литві.

5. В якій із цих держав політична партія розпускається у випадку зменшення кількості її членів нижче встановленого мінімуму: 1) В Португалії. 2) В США. 3) В Естонії. 4) У Франції.

6. Який загальний ліміт фінансових витрат встановлено для партій під час президентських виборів в США: 1) 10 млн. долл. 2) 20 млн. долл. 3) 30 млн. долл. 4) 40 млн. долл.

7. В якій із цих країн із середини 90 рр. провідну роль в політичній системі та на виборах відіграють два блоки партій – «Оливкове дерево» та «Будинок свободи»: 1) В Іспанії. 2) В Італії. 3) В Греції. 4) В Португалії.

Варіант 11.

I. Проаналізувати характерні риси політичних партій.

II. Зазначити правильні відповіді:

1. Якою за своєю політичною ідеологією є Радикальна партія у Франції: 1) ліберальною. 2) консервативною. 3) ліворадикальною. 4) праворадикальною.

2. Який захід може бути застосований до політичних партій у разі порушення ними законодавства України: 1) штраф; 2) заборона політичної партії; 3) тимчасова заборона (зупинення) діяльності; 4) кримінальна відповідальність керівника.

3. Які з цих державних органів здійснюють державний контроль за цільовим використанням політичною партією коштів, виділених з Державного бюджету України на фінансування їх статутної діяльності: 1) Рахункова палата та Міністерство юстиції; 2) ЦВК та Міністерство юстиції. 3) Головне контрольно-ревізійне управління та Міністерство юстиції; 4) Головне контрольно-ревізійне управління та Рахункова палата.

4. Яким є правовий наслідок розпуску політичної партії для її представників у парламенті за законами ФРН і Бразилії: 1) Вони притягаються до адміністративної відповідальності. 2) Не можуть балотуватися на наступних виборах. 3) Втрачають свої мандати. 4) В подальшому не можуть бути членами будь-якої іншої політичної партії.

5. Яким є передбачений законодавством ФРН правовий наслідок неучасті партії у виборах до Бундестагу протягом 6 років: 1) примусовий розпуск. 2) призупинення діяльності. 3) втрата партією правового статусу. 4) грошовий штраф.

6. В чому полягає зміст двопартійної системи: 1) В країні легально діють лише дві політичні партії. 2) В парламенті представлені лише дві політичні партії. 3) При владі по черзі змінюються дві політичні партії. 4) Уряд завжди формується двома політичними партіями.

7. Який мінімальний вік встановлений законодавством Туреччини для членства у політичній партії: 1) 16 років. 2) 18 років. 3) 21 рік. 4) 25 років.

Варіант 12.

I. Охарактеризувати обмеження на створення та діяльність об'єднань громадян, передбачені законодавством України.

II. Зазначити правильні відповіді:

1. В яких державах Європи протягом 50-80 рр. XX ст. значну роль в політичній системі відігравали комуністичні партії: 1) В ФРН та Італії. 2) У Франції та Італії. 3) В ФРН та Франції. 4) В Італії та Іспанії.

2. Які особи в Україні можуть бути засновниками громадських організацій: 1) громадяни України, які досягли 18 років; 2) громадяни України, які досягли 16-річного віку; 3) громадяни України, громадяни інших держав, особи без громадянства, які досягли 18 років; 4) громадяни України, громадяни інших держав, особи без громадянства, які досягли 21 року.

3. Яким чином здійснюється розподіл коштів, виділених з Державного бюджету України на фінансування статутної діяльності політичних партій: 1) порівну між всіма партіями, що мають на це право; 2) пропорційно до кількості народних депутатів України від кожної з політичних партій; 3) пропорційно до кількості голосів виборців, поданих за списки кандидатів у депутати від таких політичних партій; 4) порядок розподілу коштів визначається з'їздом політичних партій, які мають право на фінансування.

4. В якій із цих держав Конституційний суд не може заборонити діяльність політичних партій: 1) В Росії. 2) В Угорщині. 3) В Туреччині. 4) В Албанії.

5. В якій із цих держав не передбачена можливість тимчасового призупинення діяльності політичних партій: 1) ФРН. 2) Росія. 3) Іспанія. 4) Угорщина.

6. Якого різновиду партійних систем не існує: 1) Двопартійних. 2) Трьохпартійних. 3) Однопартійних. 4) Двох з половиною партійних.

7. Який особливий вид діяльності політичних партій фінансується державою у Швеції: 1) Партійна реклама. 2) Партійна преса. 3) Навчальні інститути партії. 4) Програми партійної допомоги країнам, які розвиваються.

Варіант 13.

I. Охарактеризувати види стягнень, які можуть бути застосовані до об'єднань громадян згідно із законодавством України.

II. Зазначити правильні відповіді:

1. Як називається найбільша праворадикальна політична партія Австрії: 1) Народна національна ліга. 2) Народна ліга. 3) Партія свободи. 4) Партія народної свободи.

2. Членами громадських організацій України, крім молодіжних та дитячих, можуть бути особи, які досягли: 1) 18 років; 2) 21 року; 3) 16 років; 4) 14 років.

3. Які політичні партії в Україні мають право на отримання державного фінансування їх статутної діяльності: 1) партії, які на останніх чергових виборах народних депутатів України отримали три і більше відсотків голосів виборців, які взяли участь у голосуванні; 2) всі зареєстровані політичні партії та виборчі блоки політичних партій; 3) партії, які на останніх чергових виборах народних депутатів України отримали чотири і більше відсотків голосів виборців, які взяли участь у голосуванні; 4) партії, які не входять до виборчих блоків політичних партій.

4. В якій із цих держав Конституційний суд може перевірити законність рішення загального суду про розпуск політичної партії: 1) В Данії. 2) В Люксембурзі. 3) В Австрії. 4) В Чехії.

5. Законодавство якої із цих держав не передбачає можливості судового оскарження рішення адміністративного органу про відмову в реєстрації політичної партії: 1) Канади. 2) ПАР. 3) Аргентини. 4) Малайзії.

6. Який орган здійснює офіційну реєстрацію політичних партій в Іспанії: 1) Суд. 2) Міністерство юстиції. 3) МВС. 4) Податкова служба.

7. Яка модель партійної системи існує в Нідерландах: 1) Двопартійна. 2) Система «двох з половиною партій». 3) Багатопартійна з домінуючою партією. 4) Багатопартійна без домінуючої партії.

Варіант 14.

I. Проаналізувати основні положення порядку створення об'єднань громадян відповідно до законодавства України.

II. Зазначити правильні відповіді:

1. Як називається діюча в Іспанії партія, яка є політичним крилом баскської екстремістської організації ЕТА: 1) Ері Батасуна. 2) Шіїн Фейн. 3) Ананд Марг. 4) Камора Уніта.

2. З яким статусом утворюються і діють політичні партії в Україні: 1) з міжнародним статусом; 2) з всеукраїнським та місцевим статусом; 3) лише з всеукраїнським статусом; 4) з всеукраїнським та міжнародним статусом.

3. Протягом якого строку з моменту надходження необхідних документів Міністерство юстиції України приймає рішення про реєстрацію або відмову у реєстрації політичної партії: 1) протягом 15 днів; 2) протягом 10 днів; 3) протягом 30 днів; 4) протягом 1 місяця.

4. В яких із цих держав політичні партії розпускаються за рішенням органів виконавчої влади: 1) В Мексиці та на Кіпрі. 2) В Тунісі та Сінгапурі. 3) В ПАР та в Індії. 4) В Південній Кореї та в Чилі.

5. В якій із цих держав передбачена два види реєстрації політичних партій (умовна та остаточна): 1) В Японії. 2) В Греції. 3) В Бразилії. 4) В Новій Зеландії.

6. В якій із цих держав існує двопартійна система: 1) В Іспанії. 2) В США. 3) В Канаді. 4) В ФРН.

7. В якій із цих держав у 1991 р. був прийнятий спеціальний закон про опозицію: 1) На Мадагаскарі. 2) В Кабо-Верде. 3) В Південній Кореї. 4) В Гватемалі.

Варіант 15.

I. Проаналізувати заходи, які можуть вживатися до політичних партій за порушення законодавства України.

II. Зазначити правильні відповіді:

1. Як називається процедура первинних попередніх виборів у США: 1) праймеріз. 2) мендерінг. 3) легіслатура. 4) аффідевіт.

2. В яких випадках за рішенням суду об'єднання громадян в Україні примусово розпускається (ліквідується): 1) у разі грубого або систематичного вчинення правопорушень; 2) у випадках пропаганди війни, насильства чи жорстокості; 3) у випадку закликів її керівника до повалення конституційного ладу; 4) при вчиненні правопорушення, яке не тягне за собою обов'язкового застосування іншого виду стягнення.

3. Протягом якого строку з дня реєстрації політична партія в Україні забезпечує утворення та реєстрацію своїх обласних, міських, районних організацій у більшості областей України, м. Києві та Севастополі: 1) протягом 6 місяців; 2) протягом 1 місяця; 3) протягом 3 місяців; 4) протягом 8 місяців.

4. В якій із цих держав політична партія розпускається у випадку зменшення кількості її членів нижче встановленого мінімуму: 1) В Португалії. 2) В США. 3) В Естонії. 4) У Франції.

5. В якій із цих держав діє дозвільний порядок утворення політичних партій: 1) В Данії. 2) В Греції. 3) В Італії. 4) В Нікарагуа.

6. В якій історичний період в більшості західних країн з'явилися закони про статус політичних партій: 1) Наприкінці XIX ст. 2) Після Першої світової війни. 3) Після Другої світової війни. 4) У 60-70 рр. XX ст.

7. Скільки голосів повинна отримати політична партія на парламентських виборах в Індії, щоб бути зареєстрованою як загальнонаціональна: 1) 1%. 2) 2%. 3) 3%. 4) 4%.

Варіант 16.

I. Проаналізувати основні положення щодо реєстрації політичних партій відповідно до законодавства України.

II. Зазначити правильні відповіді:

1. Який із цих органів здійснює державний контроль за діяльністю політичних партій в Україні: 1) Рахункова палата; 2) Державна податкова адміністрація; 3) Секретаріат Президента; 4) Кабінет Міністрів України.

2. Фінансування політичних партій в Україні не допускається: 1) громадянами України; 2) благодійними та релігійними об'єднаннями та організаціями; 3) іноземними юридичними особами; 4) підприємствами, установами, організаціями різних форм власності.

3. Який порядок утворення політичних партій передбачений у Великій Британії: 1) явочний. 2) дозвільний. 3) явочно-реєстраційний. 4) судовий.

4. Законодавство якої із цих держав не передбачає можливості судового оскарження рішення адміністративного органу про відмову в реєстрації політичної партії: 1) Канади. 2) ПАР. 3) Аргентини. 4) Малайзії.

5. Який порядок утворення політичних партій передбачений у Великій Британії: 1) явочний. 2) дозвільний. 3) явочно-реєстраційний. 4) судовий.

6. Який орган у ФРН вправі розпустити політичну партію як незаконну: 1) Федеральна прокуратура. 2) Бундестаг. 3) Федеральний конституційний суд. 4) Верховний Суд.

7. Законодавство якої із цих держав не визнає партії, які діють лише на регіональному (муніципальному) рівні: 1) Швеції. 2) Японії. 3) Іспанії. 4) ФРН.

6. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ

1. Предмет і структура політичних партій.
2. Поняття та особливості політичних партій як конституційно-правового та політичного інституту.
3. Виникнення політичних партій.
4. Генезис політичних партій в Україні.

5. Основні цілі, функції, права та обов'язки політичних партій.
6. Класифікація політичних партій.
7. Громадсько-політичні організації та рухи як форми вияву політичної активності громадян.
8. Походження і формування політичних партій в Європі.
9. Партії та зовнішньополітичний механізм сучасної держави.
10. Патогенез в Україні.
11. Політична ідеологія, її типи.
12. Політична платформа, методи і способи діяльності, соціальна база й електорат.
13. Типологізація політичних партій.
14. Сутність і різновиди партійних систем. Партії та зацікавлені групи.
15. Функції й типологія груп інтересів.
16. Новітні тенденції в еволюції партій.
17. Розвиток багатопартійності в Україні.
18. Політичні партії лівого спрямування.
19. Політичні партії правового спрямування.
20. Центристські партії.
21. Основні тенденції розвитку партій та партійних систем у сучасному світі.
22. Етапи української багатопартійності у нових політичних умовах.
23. Багатопартійність як необхідна умова становлення демократії.
24. Розвиток ліберальної думки. Основні принципи лібералізму. Сучасний лібералізм.
25. Консерватизм: історія і сучасність. Доктрина неоконсерватизму.
26. Лібералізм в Україні.
27. Різноманіття соціалістичних концепцій. Комуністичний рух. Соціал-демократичний рух.
28. Політичний стратегічний курс центризму. Політична тактика центризму.
29. Юридичні визначення політичної партії. Завдання, функції, права й обов'язки політичних партій.
30. Свобода утворення й діяльності політичних партій. Регулювання порядку утворення та діяльності політичних партій.
31. Регулювання порядку тимчасового зупинення й припинення діяльності політичних партій.
32. Сутність явочного порядку легалізації політичних партій (на прикладі зарубіжних країн).
33. Підстави ліквідації політичних партій в зарубіжних країнах.
34. Заборона на утворення та діяльність окремих видів політичних партій в зарубіжних країнах.
35. Політичний стратегічний курс центризму. Політична тактика центризму.
36. Регулювання порядку утворення та діяльності політичних партій: зарубіжний досвід
37. Поняття та етапи інституціоналізації політичних партій.
38. Форми правової інституціоналізації політичних партій (джерела «партійного права»).
39. Поняття та етапи інституціоналізації громадських організацій.
40. Генезис інституціоналізації політичних партій в зарубіжних країнах.
41. Аналіз конституцій зарубіжних країн як форми правової інституціоналізації політичних партій.
42. Спеціальні закони про політичні партії як форма правової інституціоналізації політичних партій.
43. Взаємовідносини депутата з партійною фракцією
44. Регламентація взаємовідносин політичних партій та уряду
45. Регламентація взаємовідносин політичних партій з іншими громадськими об'єднаннями
46. Виборче право: поняття, основні принципи, цензи, обмеження виборчого права
47. Виборча кампанія
48. Регламентація участі політичних партій у виборчому процесі
49. Регламентація парламентської діяльності політичних партій
50. Виборча кампанія (особливості США, країн Європи).
51. Правовий статус парламентської опозиції в зарубіжних країнах.

52. Виборчий процес: зарубіжний досвід.
53. Правовий статус парламентської опозиції в Україні.
54. Проектування стратегії виборчої кампанії.
55. Проектування тактики виборчої кампанії.
56. Правова регламентація ідеології та програм політичних партій.
57. Правове регулювання організаційної побудови політичних партій.
58. Розвиток законодавства про фінанси політичних партій.
59. Джерела (форми) правового регулювання фінансової діяльності політичних партій.
60. Форми й системи державного фінансування політичних партій.
61. Механізм фінансового контролю.
62. Членство в політичній партії як об'єкт правового регулювання внутрішньопартійних організаційних відносин.
63. Проблеми нормативного регулювання ідеологічних засад діяльності політичних партій в зарубіжних країнах.
64. Особливості членства в політичних партіях сучасної України.
65. Правова регламентація участі політичних партій у виборчому процесі.
66. Правова регламентація парламентської діяльності політичних партій.
67. Правова регламентація взаємовідносин політичних партій та уряду.
68. Правова регламентація взаємовідносин політичних партій з іншими громадськими об'єднаннями та інститутами
69. Види депутатських мандатів та проблема взаємовідносин депутата з політичною партією.
70. Особливості утворення парламентських фракцій в зарубіжних країнах.
71. Правова регламентація взаємовідносин політичних партій з політичними та аполітичними громадськими об'єднаннями.
72. Правова регламентація парламентської діяльності політичних партій: зарубіжний досвід.
73. Правова регламентація взаємовідносин політичних партій та уряду у світі.
74. Правова регламентація взаємовідносин політичних партій з іншими громадськими об'єднаннями та інститутами в Європі та США.

7. ТЕМАТИКА МАГІСТРСЬКИХ РОБІТ З ДИСЦИПЛІНИ “ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ”

1. Громадсько-політичні організації та рухи як форми вияву політичної активності громадян.
11. Типологія партійних систем у сучасному світі.
12. Основні тенденції розвитку партій та партійних систем у сучасному світі.
13. Правова інституціоналізація політичних партій.
14. Аналіз конституцій зарубіжних країн як форми правової інституціоналізації політичних партій.
15. Спеціальні закони про політичні партії як форма правової інституціоналізації політичних партій.
16. Правове регулювання порядку утворення політичних партій та громадських організацій.
17. Правове регулювання порядку призупинення діяльності і ліквідації політичних партій та громадських організацій.
18. Правова регламентація ідеології та програм політичних партій.
19. Правова регламентація організаційної будови політичних партій.
20. Правова регламентація фінансової діяльності політичних партій.
21. Правова регламентація участі політичних партій у виборчому процесі.
22. Правова регламентація парламентської діяльності політичних партій.
23. Правова регламентація взаємовідносин політичних партій та уряду.
24. Правова регламентація взаємовідносин політичних партій з іншими громадськими об'єднаннями.

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

Аболіціонізм (лат. abolito — скасування, знищення) — суспільний рух, налаштований на припинення дії певного закону, на відміну або скасування якогось урядового рішення, на усунення когось з керівної державної посади.

Абсентеїзм (лат. absentia — відсутність) — ухилення виборців від участі в голосуванні на виборах парламенту, президента, місцевих органів влади тощо. Основними причинами А. є аполітичність громадян, індиферентне ставлення до політики, втрата довіри до неї, низький рівень політичної компетентності виборців, невпевненість громадян у правильності свого вибору.

Абсолютизм (лат. absolutus — безумовний) — необмежена монархія, форма державного правління, за якої політична влада повністю належить одній особі — монархові та для якої характерний найвищий ступінь централізації державної влади.

Автаркія (грец. autarkeia — самозадоволення) — політика та ідеологія, спрямована на відокремлення економіки однієї держави чи групи держав від економіки інших країн з метою створення замкнутої системи господарювання, зорієнтованої на самозабезпечення.

Автократія (грец. autokrateia — самовладдя) — система управління суспільством чи державою, за якої одній особі належить виключна й необмежена верховна влада.

Автономія (грец. autonomia — незалежність) — форма самоуправління частини території унітарної, а іноді й федеративної держави, наділена самостійністю у вирішенні питань місцевого значення в межах, установлених центральною владою. Населення автономної одиниці часто користується ширшими правами, ніж населення адміністративно-територіальних одиниць.

Авторитаризм (лат. auctoritas — влада, вплив) — тип політичного режиму, який характеризується субординацією суб'єктів політичних відносин, наявністю сильного центру, що має концентровану владу, можливістю застосування насильства чи примусу.

Агітація (лат. agitatio — приведення в рух, спонукання) — поширення політичних ідей та гасел з метою впливу на суспільну свідомість і настрої народних мас, спонукання їх до цілеспрямованої активності, політичних дій; один із поширених засобів політичної боротьби.

Агресія (лат. aggressio — напад) — несумісне зі Статутом ООН пряме чи опосередковане застосування сили однією державою (чи групою держав) проти іншої, яке має на меті захоплення території, скасування або обмеження державної незалежності, насильницьке підкорення її населення.

Адаптація соціально-політична (лат. adaptatio — пристосовувати) — процес активного пристосування соціальних і політичних суб'єктів до змін у соціально-політичному середовищі.

Адміністрація (лат. administratio — управління, керівництво) — сукупність розпорядчих органів державного управління, виконавчої влади (уряд, відомчі установи, виконавчі комітети, апарат президента, губернатора тощо), діяльність яких визначена законом чи конституцією країни.

Анархізм (грец. anarchia — безвладдя) — ідейно-теоретична й суспільно-політична теорія, в основу якої покладено заперечення інституційного, насамперед державного, управління суспільством.

Аристократія (грец. aristokratia — влада найкращих, найзнатніших) — форма правління, за якої державна влада належить привілейованій меншості; вищий, привілейований стан (група) певного суспільства, що володіє особливими правами чи можливостями.

Більшість — кількісне переважання прихильників якоїсь ідеї чи рішення над їхніми противниками. Розрізняють Б. відносну — хоча б на один голос більше від суперника чи альтернативної пропозиції; абсолютну — коли на користь якогось рішення віддали свої голоси 50% голосуючих плюс ще хоча б один; кваліфіковану (конституційну), яка може дорівнювати двом третинам або навіть трьом чвертям усього складу тих, хто приймає рішення або здійснює обрання.

Біхевіоризм (лат. behaviour — поведінка) — психологічний напрям у політології та соціології, що орієнтує на вивчення проблем політики і політичних відносин крізь призму поведінки особи і груп як сукупності різноманітних реалій на вплив оточуючого середовища.

Буржуазія (від фр. Bourgeoisie — міщанство) — початкова назва городян на противагу вищим станам феодального суспільства (дворянству і духовенству) — частина суспільства, зайнята підприємницькою діяльністю.

Бюрократія (франц. bureaucratie, букв. — панування канцелярії, від bureau — бюро, канцелярія та грец. Kratos — влада) — вищий, привілейований прошарок чиновників-адміністраторів у державі; ієрархічно організована система управління державою чи суспільством з допомогою особливого апарату, наділеного специфічними функціями та привілеями.

Вето (лат. veto — я забороняю) — передбачений конституціями деяких країн акт, завдяки якому глава держави або верхня палата парламенту можуть призупинити впровадження законів або рішень, прийнятих парламентом чи його нижньою палатою.

Вибори — процедура обрання або висунення певних осіб способом відкритого чи закритого (таємного) голосування; найбільш поширений механізм створення органів та інститутів влади.

Виборча система змішана (грец. systema — утворення) — такий порядок визначення результатів голосування, у якому поєднані елементи мажоритарної та пропорційної систем.

Виборча система мажоритарна (лат. major — більший) — такий порядок організації виборів і визначення результатів голосування, коли обраним вважається кандидат (або список кандидатів), який отримав більшість голосів у виборчому окрузі.

Виборча система пропорційна — такий порядок організації виборів і визначення результатів голосування, за якого розподіл мандатів між партіями, які висунули своїх кандидатів у представницький орган, проводиться згідно з кількістю отриманих партією голосів.

Виборче право — це система нормативно-правових актів, що встановлюють та регулюють права виборців у формуванні виборних органів державної влади на місцевого управління (самоврядування).

Виборчий процес - це врегульована законом специфічна діяльність уповноважених органів і громадян, спрямована на формування якісного і кількісного складу органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Виборча кампанія - це дії безпосередніх учасників виборів - суперників на виборах сторін - партій, різних громадських організацій, самих кандидатів.

Відповідальність політична — різновид соціальної відповідальності, що означає морально-психологічну настанову суб'єктів політики, засновану на глибокому розумінні сенсу й наслідків політичної діяльності.

Віче — народне зібрання, форма громадського волевиявлення часів Київської Русі. Існувала поряд із владою князя і була безпосереднім продовженням родоплеменних порядків, коли всі члени роду брали участь у вирішенні спільних справ.

Влада — здатність, право й можливість розпоряджатися ким-небудь або чим-небудь, а також чинити вирішальний вплив на долю, поведінку та діяльність людей з допомогою різноманітних засобів (права, авторитету, волі, примусу та ін.); політичне панування надлюдьми; система державних органів; особи, органи, наділені владно-державними та адміністративними повноваженнями.

Влада виконавча — одна з трьох гілок державної влади, яка організовує та спрямовує внутрішню й зовнішню діяльність держави, забезпечує здійснення втіленої в законах волі суспільства, охорону прав і свобод людини.

Влада державна — вища форма політичної влади, що спирається на спеціальний управлінсько-владний апарат і володіє монополією правом на видання законів, інших розпоряджень і актів, обов'язкових для всього населення.

Влада законодавча — одна з трьох гілок влади, сутність якої полягає у здатності держави здійснювати свою волю, впливати на діяльність і поведінку людей та їх об'єднань за допомогою законів, правових актів, рішень, що їх приймають представницькі органи влади.

Влада політична — здатність і можливість здійснювати визначальний вплив на діяльність, поведінку людей та їх об'єднань за допомогою волі, авторитету, права, насильства; організаційно-управлінський та регулятивно-контрольний механізм здійснення політики.

Влада судова — одна з трьох гілок державної влади; необхідна умова реалізації принципу поділу влади, покликана запобігати можливості змови чи протистояння двох інших гілок влади (законодавчої та виконавчої), створювати перепони, щоб унеможливити виникнення диктатури.

Вождизм — владні відносини, засновані на поділі групи (організації) на керівників і підлеглих, на особистій відданості політичному лідеру, вождю. В. переважно властивий для тоталітарних і авторитарних режимів.

Геноцид (грец. *genos* — рід і *caedere* — вбиваю) — здійснювані владою масові переслідування, гоніння і навіть знищення певної національної, етнічної, расової, соціальної, культурної, релігійної спільноти.

Геополітика (грец. *ge* — земля і *politikē* — політика) — політологічна концепція, що вбачає в політиці якоїсь держави визначальну роль географічних чинників (просторове розташування країни, клімат, розмір території, кількість населення, наявність природних ресурсів та ін.).

Герб державний (нім. *egBe* — спадщина) — відмітний знак держави, офіційно прийнята емблема, виконана за законами геральдики й зображувана на прапорах, монетах, печатках, офіційних паперах тощо.

Геронтократія (грец. *geron* — старий і *kratos* — влада) — правляча політична й управлінська еліта, яка складається з людей похилого віку.

Гімн державний (грец. *ymnos* — урочиста пісня) — урочиста пісня, офіційно визначена як символ державної єдності.

Глава держави — державна посада, інституція, якій належить чільне місце в системі органів державної влади, яка уособлює єдність нації, символізує державу, покликана гарантувати її цілісність, бути чинником гармонійної та ефективної взаємодії “гілок” державної влади між собою. Глава уряду — керівник виконавчої влади в державі (прем'єр-міністр, канцлер, голова ради міністрів тощо), чільна фігура в системі державного врядування, громадського адміністрування.

Гласність — один з найважливіших принципів демократизму, який полягає у невід'ємному праві кожного громадянина на отримання повної й вірогідної інформації з будь-якого питання громадського життя, що не становить державної чи військової таємниці.

Глобалізм (франц. *global* — загальний, всесвітній) — політична практика, зорієнтована на розв'язання локальних суспільних проблем з урахуванням їхнього взаємозв'язку з проблемами зовнішніми, більш загальними, з передбаченням їх наслідків для світових процесів.

Голосування — безпосередній акт волевиявлення громадян під час виборів. Складається з ідентифікації (засвідчення особи) виборця, отримання бюлетеня і власне голосування.

Громадська думка — відображення ставлення народу (в цілому або окремих спільнот) до влади, її діяльності, політики.

Громадські об'єднання — об'єднання, створені з метою реалізації та захисту громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав, інтересів людини, які сприяють розвитку творчої активності й самостійності громадян, їх участі в управлінні державними та громадськими справами.

Громадянське суспільство — суспільство громадян із високим рівнем економічних, соціальних, політичних, культурних і моральних рис, яке спільно з державою утворює розвинуті правові відносини; суспільство рівноправних громадян, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага.

Групою інтересів - у політиці, згідно з «Політологічним енциклопедичним словником», є «об'єднання людей, які, виходячи з певних інтересів або потреб, висувають вимоги до ... суспільства в цілому з метою підтримати або поліпшити свої позиції, досягти певних цілей»

Група тиску (Прованс, *dop* — вузол, *gropag* — зв'язувати) — суспільно-політичне об'єднання, яке прагне задоволення власних інтересів через вплив на державну владу або політичні партії. Від партії Г. т. відрізняється тим, що вона безпосередньо не бореться за владу, не бере участі в керівництві та управлінні державою.

Дезінформація (франц. *des* — заперечення та *information* — повідомлення) — завідомо неправильна, неправдива інформація.

Декларація (лат. *dek/ago* — заявляю, оповіщаю) — офіційне проголошення державою, політичною партією, міжнародними, міждержавними організаціями головних принципів їхньої діяльності, програмних позицій, повідомлення про суттєву, принципову зміну в їхньому статусі.

Делегат (лат. *delegatus* — посланець) — обраний або призначений представник спільноти, громадсько-політичної організації, наділений повноваженнями приймати авторитетні рішення, здійснювати, репрезентувати й захищати їхні інтереси на переговорах, нарадах, з'їздах тощо.

Демагогія (грец. *demagogia*, від *demos* — народ і *ago* — веду) — форма свідомого введення в оману широких мас, спекуляція на реальних труднощах і проблемах, потребах і сподіваннях людей з метою досягнення політичного успіху.

Демократія — форма державно-політичного устрою суспільства, яка ґрунтується на визнанні народу джерелом влади.

Демократія представницька — порядок розгляду і вирішення державних і громадських питань повноважними представниками населення (виборними або призначеними).

Депутат (лат. *deputatus* — визначений, посланий) — особа, уповноважена колективом для виконання якихось відповідальних завдань, доручень, виступів від його імені, для репрезентування й відстоювання його інтересів.

Держава — форма організації суспільства, носій публічної влади, сукупність взаємопов'язаних установ і організацій, які здійснюють управління суспільством від імені народу.

Держава демократична — тип держави, в якій народ є джерелом влади, де державні демократичні соціально-політичні інститути та демократичний тип політичної культури, які забезпечують органічне поєднання участі народу у вирішенні загальнодержавних справ із широкими громадянськими правами і свободами.

Держава правова — тип держави, основними ознаками якої є верховенство закону, поділ влади, правовий захист особи, юридична рівність громадянина й держави.

Держава соціальна — держава, що прагне до забезпечення кожному громадянину гідних умов існування, соціальної захищеності, співучасті в управлінні виробництвом, а в ідеалі — приблизно однакових життєвих шансів, можливостей для самореалізації особистості.

Державний устрій — спосіб організації адміністративно-територіальної, національно-територіальної єдності держави, особливості відносин між її складовими.

Деспотизм (грец. *despot* — володар, самодержець) — система державного устрою, необмежена монархія, яка характеризується абсолютним свавіллям влади та безправ'ям підданих; самовладдя, жорстоке придушення волевиявлення народу.

Децентралізація {лат. *de...* — заперечення і *centra/is* — серединний) — управлінська політична система, покликана здійснювати владно значущі практичні рішення, що географічне чи організаційно перебувають поза межами безпосереднього впливу центральної влади; політичний процес, що передбачає делегування центральним урядом певних повноважень на місцевий рівень з метою оптимізації практичного вирішення питань загальнонаціональної ваги, а також втілення в життя специфічних регіонально-локальних програм.

Диктатура (лат. *dictatura* — необмежена влада) — нічим не обмежена влада особи, класу чи іншої соціальної групи в державі, регіоні, що спирається на силу, а також відповідний політичний режим (скажімо, Д. пролетаріату); тимчасовий авторитарний режим, що вводиться на строк дії надзвичайних обставин для вжиття рішучих заходів, спрямованих на виведення країни з кризового стану (приміром, Д. генерала Піночета в Чилі).

Дискредитація (франц. *discrediter* — підривати довіру) — умисне зганьблення чийогось імені, підрив довіри, приниження чийось честі, гідності, авторитету. У політиці вживається як один із засобів боротьби з противниками, досягнення успіху в передвиборчих змаганнях.

Дискримінація (лат. *discriminatio* — розрізнення, розділення) — свідоме обмеження свободи діяльності учасників політичного процесу; часткове чи повне, тимчасове чи постійне позбавлення тих чи інших учасників політичного життя їхніх конституційних та інших прав і свобод.

Догматизм (грец. *dogma* — вчення, усталена думка) — однобічне, некритичне, схематичне мислення, що спирається на догми, на застигли й незмінні формули, без урахування реальних умов, потреб життя і практики.

Доктрина (лат. *doctrina* — учення) — систематизоване філософське, політичне чи ідеологічне учення, сукупність принципів, концепцій.

Доктринальні партії - діяльність яких базується на чітко оформленій ідеології і захисті „ідеологічної чистоти”

Егалітаризм (франц. *egalite* — рівність) — теорія, що обстоює пріоритет рівності як принцип організації суспільства.

Екстремізм (лат. *extremes* — крайній) — в ідеології й політиці схильність до крайніх поглядів і способів досягнення певних цілей. Екстремісти виступають проти існуючих громадських структур та інститутів, намагаючись підірвати їхню стабільність, розхитати й ліквідувати їх силою заради своїх групових цілей.

Електорат (лаг. *elector* — виборець) — громадяни, які мають право голосу для участі в політичних виборах. Рішення й настрої Е. визначають склад виборних органів влади, впливають на позиції політичних лідерів і партій.

Етатизм (франц. *etat*—державна) — поширення активності та впливу держави на соціально-політичне життя із застосуванням централізації, бюрократизації та концентрації політичної влади.

Етнонаціональні відносини — відносини між суб'єктами національно-етнічного розвитку — націями, народностями, національними групами та їх державними утвореннями.

Закон — нормативно-правовий акт, що приймається з ключових питань суспільного, державного життя і має вищу юридичну силу.

Засоби масової інформації (франц. *informo* — надаю форму, створюю уявлення про щось. зображаю) — періодичні друковані видання та інші форми розповсюдження інформації, спрямовані на охоплення необмеженого кола осіб, соціальних груп, держав з метою оперативного інформування їх про події і явища у світі, конкретній країні, певному регіоні, зорієнтовані на виконання специфічних функцій (контролю, спостереження, соціалізації, розвитку культури населення та ін.).

Зацікавлені групи - це групи осіб, які намагаються впливати на процес прийняття рішень з тих чи інших питань, але вони не намагаються встановлювати повний політичний контроль над державою. У цьому їх відмінність від політичних партій.

Ідеологія (грец. *idea* — поняття і *logos* — учення) — система концептуально оформлених уявлень, ідей і поглядів на політичне життя, яка відображає інтереси, світогляд, ідеали, умонастрій людей, класів, націй, суспільства, політичних партій, громадських рухів та інших суб'єктів політики.

Імперія (лат. *imperium* — влада, панування) — велика держава, що складається з метрополії та підпорядкованих центральній владі держав, народів, які примусово інтегровані до єдиної системи політичних, економічних, соціальних та культурних взаємозв'язків. Імперії виникають внаслідок загарбання територій, колонізації, експансії, інших форм розширення впливу наддержави.

Імпічмент (англ. *impeachment* — звинувачення) — особливий порядок і встановлена законом процедура притягнення до відповідальності за грубі порушення закону вищих посадових осіб до завершення терміну одержаних ними внаслідок виборів повноважень.

Інавгурація (лат. *inauguro* — присвячую) — урочиста церемонія вступу на посаду глави держави. Процедура І. передбачає публічне виголошення новим главою держави клятви та програмної промови.

Інженерія виборча (лат. *ingenium* — уроджені здібності, дотепність, талант, геній) — пристосування виборчих процедур до реалізації інтересів правлячої та політичної еліт щодо завоювання і збереження влади в державі (регіоні, місті тощо).

Істеблішмент (англ. *establishment* —установа) — правляча еліта, керівні кола якоїсь країни.

Інституціоналізація - процес визначення і закріплення соціальних норм, правил, статусів і ролей, приведення їх в систему, здатну діяти у напрямі задоволення деякої суспільної потреби.

Кадрові партії - нечисленні за складом, формуються з відомих політичних діячів і діють лише в період перевиборної кампанії і виборів; це партії „нотаблей”. Основним структурним елементом кадрових партій є комітет, що створюється за територіальним принципом і має постійний склад активістів. Члени комітету підбирають кандидатів для виборів до органів влади, допомагають лідерам у формуванні перевиборних програм, вивчають громадську думку, симпатії та інтереси

виборців. У таких партіях відсутня система членства з відповідною реєстрацією і регулярною сплатою членських внесків (звідси і назва „кадрові партії”).

Компроміс (лат. *compromissum* — угода, згода) — згода, порозуміння з політичним противником, досягнуті шляхом взаємних поступок.

Комунізм (від лат. *communis* — спільний, загальний) — починаючи з XIX ст. ідея утопічного суспільства загальної рівності та свободи, а також вчення про таке суспільство

Консенсус (лат. *consensus* — згода, однаковість) — згода між суб'єктами політики з певних питань на основі базових цінностей і норм, спільних для всіх основних соціальних та політичних груп суспільства;

Консерватизм (лат. *conservare* — зберігати, охороняти) — політична ідеологія і практика суспільно-політичного життя, зорієнтована на збереження і підтримання існуючих форм соціальної структури, традиційних цінностей і морально-правових засад.

Консервативні партії - такі, що прагнуть до стійкого збереження форм суспільного життя, які склалися, і вдосконалення лише того, що дійсно потребує змін.

Конституціоналізм — теорія і практика обмеження всевладдя держави з допомогою права, основні норми якого відображено в конституції.

Конституція (лат. *constitutio* — устрій, установлення) — основний закон держави, що закріплює суспільний і державний устрій, порядок утворення, принципи організації та діяльності державних органів, виборчу систему, основні права та обов'язки громадян.

Конфедерація (лат. *confederatio* — спілка, об'єднання) — союз суверенних держав, які зберігають незалежність і об'єднані для досягнення певних спільних цілей (переважно зовнішньополітичних, воєнних), для координації своїх дій.

Конформізм (лат. *conformis* — подібний, відповідний) — пристосовництво, пасивне беззаперечне прийняття існуючих порядків, пануючих ідей і цінностей, стандартів поведінки, норм, правил, безумовне схиляння перед авторитетами.

Культ особи (лат. *cu/tus* — шанування, поклоніння) — єдиновладдя тоталітарного типу, часто релігійного характеру, що означає раболіпство, сліпе поклоніння “божеству”.

Легітимність (лат. *legitimus* — законний, правомірний) — здатність політичного режиму досягати суспільного визнання й виправдання обраного політичного курсу, винесених ним політичних рішень, кадрових або функціональних змін у структурах влади.

Лібералізм (лат. *liberate* — вільний) — політична та ідеологічна течія, що об'єднує прихильників парламентського ладу, вільного підприємництва та демократичних свобод і обмежує сфери діяльності держави.

Лобізм (англ. *lobby* — кулуари) — діяльність соціальних груп, які обстоюють свої особливі політичні інтереси; групи тиску на органи законодавчої та виконавчої влади.

Макіавеллізм — різновид політичної поведінки, що виправдовує будь-які засоби (в тому числі й віроломні, жорстокі) заради досягнення поставленої мети. Термін пов'язаний з ім'ям італійського політичного діяча й мислителя Н. Макіавеллі.

Масові партії - мають у своїх лавах велику кількість членів, являють собою централізовані утворення, добре організовані і дисципліновані, зі статутним членством. Основним джерелом фінансування є сплата членами партії внесків. Масові партії мають постійно діючий центр, що приймає рішення з поточних питань, партійна ж маса об'єднується в низові, первинні організації. Такі партії ведуть роботу (головним чином ідеологічну) з населенням постійно, а не тільки в період виборчої кампанії. Партійна дисципліна розповсюджується не тільки на рядових членів, але і на парламентаріїв - членів даної партії.

Мета діяльності політичної партії — здобути політичну владу в державі та реалізовувати свої програмні цілі — економічні, політичні, ідейно-теоретичні, моральні за допомогою законодавчої, виконавчої та судової гілок влади.

Міжнародні відносини — сукупність економічних, політичних, ідеологічних, правових, дипломатичних та інших зв'язків між державами й системами держав, між головними соціальними, економічними, політичними силами, організаціями й громадськими рухами, які діють на світовій арені.

Міжнародні організації — об'єднання держав, національних громадських організацій та індивідуальних членів з метою вирішення питань регіонального або глобального характеру, відвернення та врегулювання воєнних конфліктів.

Монархія (грец. monarchia — єдиновладдя) — форма правління, за якої верховна влада формально (повністю або частково) зосереджена в руках однієї особи — глави держави — спадкоємного монарха.

Народ — біологічна єдність, група, поєднана кровними, біологічними зв'язками.

Національна безпека — державна політика, спрямована на створення внутрішніх і зовнішніх умов, сприятливих для збереження чи зміцнення життєво важливих національних цінностей; стан, що забезпечує захищеність інтересів народу й держави, суспільства та його громадян.

Національна політика — науково обґрунтована система заходів, спрямована на реалізацію національних інтересів, розв'язання суперечностей у сфері етнонаціональних відносин.

Національні інтереси — інтегральний вираз інтересів усіх членів суспільства, що реалізуються через політичну систему відповідної держави як компроміс у поєднанні запитів кожної людини і суспільства загалом.

Національне питання — сукупність політичних, економічних, правових, культурницьких, освітніх та інших проблем, що проявляються у процесі внутрі- та міждержавного спілкування націй, народностей.

Нація (лат. natio — народ) — політичне, державно організований народ.

Номенклатура (від лат. nomen — ім'я) — коло посадових осіб, призначення та затвердження яких відноситься до компетенції вищестоящих органів.

Неоконсерватизм (грец. neos — новий і лат. conservare — зберігати) — сучасна політична течія, що пристосовує традиційні цінності консерватизму до реалій постіндустріального суспільства і визначає урядову політику та політичний курс багатьох провідних країн світу наприкінці ХХ ст. (“рейганоміка”, “тетчеризм”).

Неолібералізм (грец. neos — новий /лат. liberalis — вільний) — сучасна політична течія, різновид традиційної ліберальної ідеології та політики, що сформувався як відображення трансформації буржуазного суспільства від вільного підприємництва до державно-монополістичного регулювання економіки, інституалізації нових форм державного втручання в суспільне життя; “етатистський” різновид лібералізму зі збереженням принципу демократії, вільної конкуренції, приватного підприємництва.

Неофашизм (грец. neos — новий, fascio — пучок, в'язка) — різноманітні варіанти відтворення елементів ідеології і політичної практики фашизму, соціальну базу яких становлять маргінальні верстви населення.

Олігархія (грец. oligarchia — влада небагатьох) — політичне та економічне панування, влада, правління невеликої групи людей, а також сама правляча група. Термін було запроваджено Платоном і Аристотелем у V — IV ст. до н. е. для позначення однієї з найгірших, на їхню думку, форм правління, коли “владарюють багаті, а бідні не беруть участі у правлінні”. Розрізняють О. аристократичну і фінансову.

Опозиція (лат. oppositio — протиставлення) — протидія, опір певній політиці, політичній лінії, політичній дії; організація, партія, група, особа, які виступають проти панівної думки, уряду, системи влади, конституції, політичної системи в цілому,

Оруеллізм — пропагандистське маніпулювання фактами, словами, поняттями та цілеспрямоване спотворення правди, історичного минулого, істини з боку владних структур, які чинять ідеологічний вплив на суспільну мораль через засоби масової інформації та прагнуть досягти цілковитого контролю над суспільством. Термін походить від імені англійського письменника Е. Блера (псевдонім Дж. Оруелл; 1903—1950) — всесвітньо відомого автора роману-антиутопії “1984”.

Охлократія (грец. ochlos — натовп і cratos — влада) — домінування в політичному житті суспільства впливу натовпу, юрби, один із способів здійснення політичної влади, що суттєво доповнює кризові політичні режими.

Парламент (лат. *par/are* — говорити, розмовляти) — найвищий законодавчий і представницький орган влади в державі з республіканською формою правління, який обирається населенням.

Плебіцит (лат. *ptebes* — простолюд і *scitum* — рішення, постанова) — усезагальне опитування громадян з метою виявити їхню думку, волю й позицію щодо якогось спільного й значущого питання.

Плутократія (грец. *plutocratia* — влада багатіїв) — політичний лад, за якого влада належить найбагатшим представникам панівного класу; купка найбагатших представників панівного класу.

Плюралізм (лат. *pluralis* — множинний) — ідейно-регулятивний принцип суспільно-політичного й соціального розвитку, що випливає з існування декількох (чи багатьох) незалежних начал політичних знань і розуміння буття; система влади, заснована на взаємодії та протилежності дій політичних партій і громадсько-політичних організацій.

Поділ влади — принцип розмежування функцій в єдиній системі державної влади з поділом її на законодавчу, виконавчу й судову гілки влади, які здійснюють свої повноваження кожна самостійно, врівноважуючи одна одну.

Політика (грец. *politika* — державні й суспільні справи) — організаційна, регулятивна й контрольна сфера суспільства, в межах якої здійснюється соціальна діяльність, спрямована головню на досягнення, утримання й реалізацію влади індивідами й соціальними групами задля ствердження власних запитів і потреб.

Політика внутрішня — діяльність державних органів, установ, правлячих партій, спрямована на узгодження інтересів окремих верств населення країни, на певне їх підпорядкування та можливе за конкретних умов задоволення, на збереження існуючого стану в суспільстві або на цілеспрямоване його перетворення, на забезпечення цілісності, взаємозв'язку і взаємодії окремих сфер суспільства.

Політика зовнішня — загальний курс держави в міжнародних справах, який регулює відносини з іншими державами та міжнародними організаціями відповідно до потреб, цілей і принципів її внутрішньої політики.

Політика міжнародна — система економічних, правових, дипломатичних, ідеологічних, військових, культурних та ін. зв'язків і відносин між народами, державами й групами держав, провідними соціальними, економічними та політичними силами й організаціями, що діють на світовій арені.

Політична боротьба — явище політичного життя, в основі якого лежить зіткнення інтересів різних політичних сил, кожна з яких прагне досягти певної політичної мети.

Політична воля — здатність політичного суб'єкта до послідовної реалізації поставлених цілей у сфері політичної влади.

Політична еліта (франц. *elite* — краще, добірне) — меншість суспільства, що являє собою достатньо самостійну, вищу, відносно привілейовану групу, наділену видатними психологічними, соціальними й політичними якостями, яка бере безпосередню участь у затвердженні та здійсненні рішень, пов'язаних із використанням державної влади або здійсненням впливу на неї.

Політична етика (грец. *ethika*, від *ethos* — звичай, характер) — галузь, аспект загальної етики, що досліджує моральні засади політики і влади (у широкому розумінні), професійну етику суб'єктів політичної діяльності (у вузькому розумінні).

Політична ідеологія — система концептуально оформлених політичних, правових, релігійних, естетичних і філософських уявлень, поглядів та ідей, які відображають ставлення людей до дійсності й одне до одного, способи пізнання та інтерпретації буття з позицій цілей, ідеалів, інтересів певних соціальних груп та суб'єктів політики.

Політична криза — фаза політичного процесу, яка характеризується порушенням політичної стабільності в суспільстві, неможливістю ефективного функціонування політичної системи; гострий, важкий політичний стан суспільства, державно-правової системи, партій.

Політична модернізація — 1) комплекс науково-методологічних засобів, спрямованих на пояснення джерел, характеру і напрямів політичних змін на історичній, сучасній і постсучасній стадіях загальноцивілізаційного розвитку з розкриттям на рівні окремо взятих соціумів усієї сукупності відносин: держава — міжнародна система, держава — громадянське суспільство, держава — особистість, індивідум — індивідум та ін.; 2) практичне втілення елементів

раціоналізації влади і політичної бюрократії через органічне поєднання політичних, економічних і духовних чинників соціального розвитку; зростання здатності політичної системи адаптуватись до нових соціальних зразків; ослаблення і заміну традиційних еліт модернізаторськими; подолання відчуження населення від політичного життя й забезпечення його групової та індивідуальної участі в ньому; постійне вдосконалення нормативної та ціннісної систем суспільства.

Політична опозиція — легальна форма протистояння, протидії певної соціальної або політичної групи чи партії офіційному курсові.

Політична орієнтація (франц. orientation — звернений на схід, від лат. oriens — схід) — певні уявлення політичних суб'єктів про цілі, завдання діяльності політичних партій, політичного режиму, суспільства в цілому.

Політична партія — організована група однодумців, яка виражає інтереси частини народу, класу, класів, соціальної верстви, верств, намагається реалізувати їх завдяки здобуттю державної влади або участі в ній.

Політична платформа — це основні принципові теоретичні та ідейні положення, практична програма, вимоги, лозунги, які висувують і якими керуються у своїй діяльності держава, політична партія, політичні рухи і громадські об'єднання.

Партії «Праві» — парламентські фракції, які захищають інтереси великих і середніх власників. Це партії, що орієнтуються на збереження стабільності і негативно ставляться до революційних потрясінь; вони допускають можливість лише найнеобхідніших змін.

Партії «Ліві» — партії, парламентські фракції які захищають інтереси найманих робітників і дрібних власників. Це прихильники прогресивних суспільних змін, принципів рівності і справедливості; вони схильні до радикально-революційних методів діяльності.

Партії „Центристи” - традиційно відстоюють ліберальні та гуманістичні цінності.

Партії комуністично-соціалістичного спрямування - до них належать Партія комуністів (більшовиків) України (ПК(б)У), Комуністична партія України (КПУ), Комуністична партія (трудящих) (КП(т), Комуністична партія України (оновлена) (КПУ(о), Соціалістична партія України (СПУ), Прогресивна соціалістична партія України (ПСПУ), Партія Всеукраїнське об'єднання лівих «Справедливість». Ці партії відрізняються своїм чисельним складом, впливом на політичне життя, політичним змістом програм. Але всі вони сповідують марксизм, є прибічниками соціалізму, суспільної власності, влади трудящих, соціалістичної системи господарювання і розподілу, загалом негативно ставляться до приватної власності, ринкових відносин, виступають проти співробітництва України з МВФ і МБРР, НАТО.

Партії соціал-демократичного спрямування - до них належать соціал-демократична партія України (об'єднана) (СДПУ(о), Соціал-демократична партія України (СДПУ), Українська соціал-демократична партія (УСДП), Партія праці (ПП), Всеукраїнська партія трудящих (ВПТ). Вони, попри певні відмінності в програмах, висловлюють свою прихильність до цінностей демократичного соціалізму, є прибічниками багатоукладної соціально-но орієнтованої ринкової економіки, сильної соціальної політики держави, соціальної справедливості, солідарності, багатопартійності, політичного плюралізму, обстоюють ринкові перетворення в Україні, зміцнення і розвиток Української держави, відродження і розвиток української нації, її культури, мови, входження України в європейське і світове співтовариство.

Партії ліберально-демократичного спектру - вони становлять більшість, серед них: Ліберальна партія України (ЛПУ), Ліберально-демократична партія України (ЛДПУ), Демократична партія України (ДПУ), Народно-демократична партія (НДП), Демократичний Союз (ДС), Українська партія промисловців і підприємців (УППШ), Партія регіонів України (ПРУ), Партія «Яблуко», Партія Зелених України (ПЗУ), Аграрна партія України (АПУ), Міжрегіональний блок реформ (МБР), Партія «Реформи і порядок» (ПРП). Вони сповідують ліберальні, демократичні цінності, виступають за домінування приватної власності, вільний ринок, рішуче прискорення ринкових реформ, прозору приватизацію з чітко визначеним приватним власником, розвиток місцевого самоврядування, розширення прав регіонів, вільний розвиток культури і мови українського і всіх інших народів України, свободу особи, входження України в європейські і світові структури.

Партії України консервативні - до них належать Народний Рух України (НРУ), Український Народний Рух (УНР), Народний Рух України «За єдність», Українська консервативна республіканська партія (УКРП), Українська національна консервативна партія (УНКП), Українська республіканська партія (УРП). їх об'єднує боротьба за розвиток Української держави, традицій українського народу, його культури, мови; за дотримання національно-культурних прав усіх інших етнічних груп, що входять до складу українського народу, за зміцнення сім'ї, моральних норм. Вони є прибічниками ринкових перетворень, приватної власності, політики добросусідства і взаємної вигоди з усіма державами.

Партії християнські - до них належать Християнсько-демократична партія України (ХДПУ), Українська християнсько-демократична партія (УХДП), Християнсько-ліберальний союз (ХЛС), Партія «Християнсько-народний союз» (ПХНС), Республіканська християнська партія (РХП), Всеукраїнське об'єднання християн (ВОХ). Вони обстоюють цінності християнської моралі в суспільному й особистому житті людей, пріоритет духовних начал, підпорядкованість політичної діяльності моральним нормам, повагу людської гідності, є прибічниками ринкової економіки, приватної власності, створення системи соціального захисту. Виступають за міжконфесійний мир, за створення в Україні єдиної православної помісної церкви. Розглядають релігійні організації як повноправні суб'єкти суспільного життя, виступають за участь церков у суспільне значущих акціях.

Партії національного спрямування - це Конгрес Українських Націоналістів (КУН), Організація українських на-ціоналістів-державників (ОУН(д)), Всеукраїнське політичне об'єднання «Державна самостійність України» (ДСУ), Українська національна асамблея (УНА), Соціал-націо-нальна партія України (СНПУ). Основним для них є втілення національної ідеї в усіх сферах життєдіяльності української нації. Виступають за розвиток національної свідомості українців, за ринкові реформи, приватну власність, могутню Українську державу, втілення в життя ідеї величі української нації, утвердження її слави, багатства і добробуту в умовах державного життя; за плідне її співжиття в колі волелюбних народів світу, за вирішення соціальних проблем. Деякі з них висловлюються за забезпечення українцям пріоритетних прав, зокрема, щоб безпосередніми керівниками української держави були українці.

Політичні партії утворюються — внаслідок об'єднання гуртків і груп однакового ідейно-політичного спрямування, які виникли та існували окремо в різних місцях країни; внаслідок розколу однієї партії на дві та більше чи об'єднання двох та більше партій в одну; у надрах масових рухів; під впливом міжнародної партійної системи; як своєрідне відродження партій, які існували раніше, що підвищує їхню легітимізацію, створює певну наступність політичного розвитку; внаслідок діяльності лідерів, які організували партії «під себе»; на основі регіональних організацій партії, яка існувала раніше; з ініціативи профспілок

Політична подія — конкретна, відносно обмежена взаємодія груп людей з політичною владою з метою впливу на неї задля задоволення власних вимог і побажань.

Політична свідомість — опосередковане відображення політичного життя, формування, розвиток, задоволення інтересів та потреб політичних суб'єктів, а також сукупність поглядів, оцінок, установок, які відображають політико-владні відносини.

Політична ситуація — конкретне співвідношення політичних сил, сукупність подій, результат політичної діяльності.

Політична система суспільства — інтегрована сукупність відносин влади, суб'єктів політики, державних та недержавних соціальних інститутів, покликаних виконувати політичні функції щодо захисту, гармонізації інтересів соціальних угруповань, спільнот, суспільних груп, забезпечувати стабільність і соціальний порядок у життєдіяльності суспільства.

Політична стабільність — стан динамічної рівноваги політичних сил.

Політична участь — залучення людей до процесу політико-владних відносин, здійснення ними певних актів, заходів, що виражають інтереси, потреби, уподобання, думки, погляди та настрої, вплив на органи влади з метою реалізації соціальних інтересів.

Політичне життя — одна з основних сфер суспільного життя, пов'язана з діяльністю і відносинами індивідів і соціальних спільнот, створених ними політичних інститутів для виявлення

інтересів соціальних суб'єктів, а також боротьба за їх реалізацію через посередництво політичної влади у процесі політичного розвитку.

Політичне прогнозування — наукове дослідження (передбачення) перспектив конкретного політичного суб'єкта, політичної ситуації та політичного процесу загалом.

Політичне рішення — політична дія інформованого суб'єкта влади для реалізації певної мети, що передбачає оптимізацію зовнішніх, внутрішніх умов функціонування даного суб'єкта і визначення перспектив його подальшого розвитку.

Політичне управління — цілеспрямований вплив людей і владних структур на суспільство в цілому або на окремі його сфери з метою їх оптимізації (впорядкування, вдосконалення і розвитку) та досягнення певних цілей.

Політичне функціонування — забезпечення участі політичних інституцій (державних установ, політичних партій, громадських організацій) в управлінні спільними справами.

Політичний блок (англ. block — угода, союз) — об'єднання, союз політичних партій, громадських організацій, груп людей задля узгоджених дій, досягнення спільних, насамперед політичних цілей.

Політичний конфлікт — зіткнення несумісних, часом протилежних, інтересів, дій, поглядів окремих людей, політичних партій, громадських організацій, етнічних груп, націй, держав та їх органів, військово-політичних і політико-економічних організацій (блоків).

Політичний лідер (англ. lead — вести, керувати, схилити до чогось) — глава, керівник держави, партії, громадсько-політичної організації, руху, якоїсь громади тощо; популярний і впливовий учасник суспільного життя, який визначально впливає на нього, консолідує зусилля людей для досягнення якоїсь спільної мети.

Політичний процес — послідовність подій, зумовлених певними обставинами; сукупність послідовних дій для досягнення результату.

Політичний режим (франц. régime — управління) — сукупність методів, засобів і способів, із допомогою яких владні органи здійснюють управління суспільством і забезпечують своє політичне панування.

Політичний розвиток — багатовимірний процес, у ході якого в результаті взаємодії різноманітних політичних сил здійснюються зміни у політичній поведінці, політичній культурі, в самій політичній системі суспільства.

Політичні відносини — реальні практичні відносини, взаємозв'язки соціальних суб'єктів, у яких відображені їхні інтереси і здійснюється політична діяльність — співробітництво чи боротьба (вибори, референдуми, мітинги, зібрання, маніфестації, страйки тощо).

Політичні обставини — умови політичного функціонування і розвитку суспільства, які виражаються у співвідношеннях політичних сил щодо оволодіння, утримання й використання політичної влади.

Політичні технології (грец. techne — мистецтво, майстерність) — сукупність методів і систем послідовних дій, спрямованих на досягнення необхідного політичного результату.

Популізм (лат. populus — народ) — загравання певних політиків і політичних сил із масами, гра на їхніх труднощах та обіцянки надзвичайних успіхів у вирішенні соціально-економічних проблем у разі приходу до влади.

Прагматичні партії - такі, що орієнтуються на практичність, доцільність дій, або, іншими словами, використання ідей, лозунгів, які найбільш привабливі і актуальні в період виборчої кампанії

Причинами виникнення партій - необхідність захисту соціально-класових, національних, а нерідко й плеємних, релігійних, регіональних інтересів, а також цілі, пов'язані з виборчою боротьбою. Різноманітними є способи виникнення партій. Свого часу М. Вебер в історії становлення партії вирізняв три етапи: аристократичне угруповання, політичний клуб, масова партія. Партії виростали з депутатських клубів і фракцій у парламенті, орієнтованих на інтереси різних кіл нової політичної та економічної еліти.

Реакційні партії - такі, що виступають за часткове або повне повернення до суспільних порядків, що існували раніше.

Революційні партії - такі, що відкидають існуючий суспільний устрій і що ставлять за мету його якісне, радикальне перетворення

Регламент (франц. reglement, від лат. regula — правило) — сукупність норм, настанов і правил, які регулюють організацію роботи, порядок скликання та проведення сесій, з'їздів, конференцій, нарад, зборів, процедуру виборів членів керівних органів, порядок внесення й обговорення питань порядку денного, вироблення та прийняття рішень з них, методи визначення доповідача, утворення допоміжних органів, надання прав, обов'язків і повноважень їхнім членам. Р. розробляється й приймається сесіями, з'їздами, конференціями, зборами та керівними органами політичних організацій і покликаний служити забезпеченню їх безперебійної, ефективної й оперативної роботи. Окремі положення Р. бувають предметом гострої політичної, міжфракційної боротьби, позаяк вони можуть впливати на прийняття рішень та на їхній зміст.

Республіка (лат. respublica, від res—справа, public — громадський) — форма державного правління, за якої вища влада належить виборним представницьким органам, а глава держави обирається населенням або представницьким органом.

Референдум (лат. referendum — те, що має бути повідомлене) — спосіб прийняття законів та інших рішень з найважливіших питань суспільного життя прямим волевиявленням громадян через усенародне голосування.

Реформістські партії - такі, що орієнтуються на істотне перетворення існуючого ладу, поліпшення життя громадян, але за умови збереження фундаментальних засад даного суспільного устрою

Самоврядування місцеве — політико-правовий інститут, у межах якого здійснюється управління місцевими справами в низових адміністративно-територіальних одиницях (громадах) через самоорганізацію місцевих жителів, за згодою і при підтримці держави.

Світовий політичний процес — сукупна діяльність народів, держав та їхніх інститутів, соціальних спільностей та їхніх організацій і рухів, які переслідують певні політичні цілі в царині міжнародного життя.

Сепаратизм (франц. separatisme, від лат. separatus — окремий) — рух за територіальне відокремлення тієї чи іншої частини держави з метою створення нового державного утворення або надання певній частині держави автономії за національними, релігійними чи мовними ознаками.

Система багатопартійна — цілісне утворення, що формується всередині політичної системи суспільства на основі усталених зв'язків між політичними партіями, які відрізняються програмними настановами, тактикою, внутрішньою структурою. С. б. є одним із критеріїв розвиненої політичної системи суспільства та її атрибутів; існує лише в демократичних країнах із чітким правовим регулюванням соціально-політичного життя та наявністю громадянського суспільства.

Система однопартійна — неконкурентний тип партійної системи, що складається з представників або членів однієї політичної партії. Існувала в СРСР, деяких інших соціалістичних країнах. На сучасному етапі поширена в постколоніальних країнах, де поки що не сформувалися сучасна розвинена соціальна структура і відповідний їй політичний плюралізм.

Соціал-демократія — ідеологічна й політична течія, яка виступає за здійснення ідей соціалізму в усіх сферах суспільного життя; важлива складова політики лівих сил сучасності, передусім Західної Європи.

Соціалізм (лат. socialis — суспільний) — вчення і теорії, які стверджують ідеал суспільного устрою, заснованого на суспільній власності, відсутності експлуатації, справедливому розподілі матеріальних благ і духовних цінностей залежно від затраченої праці, на основі соціально забезпеченої свободи особистості.

Структура держави — система органів і установ, які виконують внутрішні й зовнішні функції держави.

Структура політичної системи — сукупність владних інститутів, що пов'язані між собою і створюють стійку цілісність.

Суверенітет (нім. suveranitat, франц. souveranite — верховна влада) — незалежне від будь-яких сил, обставин і осіб верховенство; незалежність держави у зовнішніх і внутрішніх справах.

Теократія (грец. theos — Бог і kratos — влада) — форма правління, за якої вся повнота влади в державі належить главі церкви та духовенству.

Тероризм (лат. terror — жах, страх) — здійснення політичної боротьби засобами залякування, насильства аж до фізичної розправи з політичними противниками; дестабілізація суспільства, державно-політичного ладу шляхом систематичного насильства і настрахання, політичних вбивств, провокацій.

Технології виборчі — сукупність політико-організаційних, інформаційних, пропагандистських та інших дій з метою приведення до влади певного політика, групи політиків, політичної організації чи їх об'єднання.

Толерантність (лат. tolerant's — терплячий) — терпиме ставлення до інших, чужих думок, вірувань, політичних уподобань та позицій. Є неодмінною умовою демократичного, правового, стабільного суспільно-політичного устрою.

Тоталітаризм (лат. totalis — увесь, повний) — спосіб організації суспільства, який характеризується всебічним і всеохопним контролем влади над суспільством, підкоренням суспільної системи державі, колективними цілями, загальнообов'язковою ідеологією.

Узурпація (лат. usurpatio — оволодіння) — насильницьке, протизаконне захоплення влади або присвоєння чужих прав на щось, чужих повноважень.

Українізація — політика партійно-державних органів УРСР у 20-ті і на початку 30-х років ХХ ст., спрямована на більш органічне впровадження радянсько-комуністичної ідеології в Україні силами національних кадрів і в доступній для місцевого населення формі.

Унітарна (лат. unitas — єдність, однорідний, що складає ціле) держава — єдина держава, поділена на адміністративно-територіальні чи національно-територіальні одиниці, які не мають політичної самостійності, статусу державного утворення.

Управління конфліктом — врегулювання, розв'язання, придушення, а також ініціювання певних конфліктних ситуацій в інтересах суспільства в цілому чи окремих його суб'єктів.

Устрій адміністративно-територіальний — певний спосіб територіального улаштування держави, утворення й діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. У. а.-т. будь-якої держави — це поділ її території на певні частини — краї, області, провінції, землі, штати, департаменти, губернії, волості, повіти, райони, кантони тощо. Він зумовлений соціальною природою держави, традиціями історичного розвитку, завданнями й цілями пануючого режиму.

Харизматично-вождистські партії - в яких члени партії об'єднуються не стільки навколо якоїсь ідеї, скільки навколо популярної особистості вождя.

Фашизм (лат. fascio — пучок, в'язка) — ідейно-політична течія, що сформувалася на основі синтезу сутності нації як вічної та найвищої реальності та догматизованого принципу соціальної справедливості; екстремістський політичний рух, різновид тоталітаризму.

Федерація — союзна держава, до складу якої входять державні утворення — суб'єкти федерації.

Фемінізм (лат. femina — жінка) — інтелектуальний та суспільно-політичний рух, що виступає за розширення прав і ролі жінок у суспільстві.

Фінансовий контроль — це вид контролю, який базується на використанні контрольної функції фінансів і таких вартісних економічних категорій як госпрозрахунок, кредит, дохід, ціна, собівартість і т.д.

Форма правління — організація верховної державної влади, порядок утворення її органів та їх взаємини з населенням.

Централізація (лат. centralis — серединний) — політичний процес, на основі якого формується централізм як управлінська політична система з властивими їй вертикальною структурою та субординацією, концентрацією влади в єдиному центрі.

Шовінізм (франц. chauvinisme — від імені капрала наполеонівської армії Н. Шовені) — агресивна форма націоналізму, проповідь національної виключності, протиставлення інтересів однієї нації інтересам іншої нації; схильність до розпалювання національної ворожнечі й ненависті.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Таблиці й схеми з дисципліни «Правові засади організації і діяльності політичних партій».....	5
Тема 1. Загальна характеристика політичних партій як політико-правового інституту.....	5
Тема 2. Політичні партії у політичній системі України.....	17
Тема 3. Правове регулювання утворення політичних партій.....	23
Тема 4. Правова регламентація ідеологічних і організаційних засад політичних партій.....	34
Тема 5. Правова регламентація фінансування політичних партій.....	44
Тема 6. Правові підстави припинення діяльності політичних партій.....	50
Тема 7. Правове регулювання взаємовідносин політичних партій з інститутами держави і громадянського суспільства.....	56
Література:	
Основна.....	62
Додаткова.....	62
Інформаційні ресурси.....	66
Плани і методичні вказівки до семінарських занять.....	67
План і методичні вказівки до семінарського заняття № 1.....	67
План і методичні вказівки семінарського заняття № 2.....	69
План і методичні вказівки семінарського заняття № 3.....	70
План і методичні вказівки семінарського заняття № 4.....	72
План і методичні вказівки семінарського заняття № 5.....	74
План і методичні вказівки семінарського заняття № 6.....	76
Індивідуальні навчально-дослідні завдання.....	79
Завдання для зрізу поточних знань з дисципліни	81
Питання для підготовки до заліку.....	88
Тематика магістерських робіт з дисципліни.....	90
Словник термінів.....	91

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

УДОВИКА ЛАРИСА ГРИГОРІВНА

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ
ПАРТІЙ І ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»
спеціальності «Правознавство»

Рецензент Т.О. Коломоєць
Відповідальний за випуск Л.Г. Удовика
Коректор Р.Ю.Половинкіна

Підп. до друку _____ 2015. Формат 60*90/16. Папір офсетий.
Друк ризо графічний. Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 4.
Замовлення № __. Тираж 100 прим.